

**Міжнародні науково-практичні інтернет-конференції
юридичного та історичного спрямування**

**Актуальні дослідження правової та
історичної науки**

Випуск 6

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ**

www.lex-line.com.ua
Юридична лінія

17 жовтня 2018 р.

**УКРАЇНА
Тернопіль
2018**

Актуальні дослідження правової та історичної науки (випуск 6): матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції / Збірник тез доповідей: випуск 6 (м. Тернопіль, 17 жовтня 2018 р.). - Тернопіль, 2018.- 123 с.

УДК 340 (063)
ББК 67.0я43

ISSN 2617-2364

В роботі зібрані кращі доповіді з юридичних та історичних питань, які оприлюднені на інтернет-сторінці www.lex-line.com.ua.

Збірник матеріалів науково-практичної інтернет-конференції включаються до наукометричної бази даних "PIHЦ/RSCI".

Адреса оргкомітету:
46010, м. Тернопіль, а/с 1079
тел. +380979074970
E-mail: lex-line@ukr.net

Оргкомітет міжнародної науково-практичної інтернет-конференції не завжди поділяє думку учасників. В збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками. Повну відповідальність за достовірність несуть учасники, їх наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів конференції посилання на джерело є обов'язкове.

**ЗАХИСТ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ ЗАСОБАМИ КОНСТИТУЦІЙНОГО
КОНТРОЛЮ: ОСОБЛИВОСТІ ДОСВІДУ УГОРЩИНИ**

Бадида Андріанна Юріївна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права, Державний вищий навчальний заклад "Ужгородський національний університет"

Туряниця Вікторія Василівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права, Державний вищий навчальний заклад "Ужгородський національний університет"

Специфіка механізму захисту соціальних прав в державах Центральної Європи, зокрема і Угорщини, зумовлена вступом цих держав до ЄС. Механізм захисту прав людини, у тому числі соціальних, що базується на установчих документах та Хартії основних прав ЄС, відображають поступове створення єдиного європейського простору прав людини.

Конституційні положення щодо захисту прав людини передбачають формулу виокремлення соціальних прав від блоку інших прав людини, пов'язуючи межі їх здійснення (і судового захисту) до обсягу дискреції законодавчого органу. Однак, в Угорщині (Основний закон 2011 р.) має місце особлива ситуація, яка позначається виведенням соціальних прав за межі судового захисту із вказівкою на фінансово-економічні мотиви, а також пов'язування судів принципом збалансованого бюджету. У цьому і полягає **актуальність** обраної теми дослідження.

Деякі аспекти соціальних прав у контексті соціальних принципів ЄС досліджував Д. Сковронський [1], щодо розвитку соціальної держави у країнах ЄС – В.Намчук [2], щодо імплементації європейських норм про соціальні права у конституціях європейських держав – Ю.Верещинський [3], щодо стандартів прав людини – С. Добрянський [4] тощо. Проте, механізм захисту соціальних прав людини в Угорщині потребує подальшого дослідження в силу посилення даної проблеми та її актуалізації на рівні Європейського Союзу.

Метою даної статті є дослідження механізму захисту соціальних прав людини в Угорщині, а також аналіз повноважень Конституційного Суду Угорщини, що є «своєрідними» в цьому відношенні.

Конституційний Суд у цій країні, починаючи з 1989 р., відзначався сильними позиціями й здійснював активну діяльність. Його широкі

повноваження та судова практика справляли серйозний вплив на конституційні інститути в Угорщині. Після парламентських виборів 2010 року, коли партія "Фідес" із партнерами здобула кваліфіковану більшість в законодавчому органі, ситуація різко змінилася. В сукупності Основний закон 2011 р. та Акт про перехідні положення до Основного закону 2011 р. (хоча зазвичай "перехідні положення" є частиною конституції) завдали істотного удару в напрямі конституційного правосуддя Угорщини. Уже в лютому 2012 р. деформації конституційного розвитку у зв'язку зі схваленням Основного закону досліджувалися в Європейському Союзі, а Європейський парламент схвалив окрему постанову "Про недавній політичний розвиток в Угорщині" [5, с. 80–84]. Зокрема, у ньому визначалося, що "прийняття Основного закону викликало занепокоєння в багатьох сферах, передовсім щодо незалежності судової влади, незалежності центрального банку, незалежності органів захисту інформації, справедливих умов політичної конкуренції і політичної зміни, щодо так званого закону стабільності, що робить можливою зміну системи податків з доходів за допомогою двотретинної більшості і основних законів, через які сучасній більшості надаються виняткові повноваження призначати урядовців на незвично тривалі терміни, що ускладнює можливість майбутніх урядів до здійснення влади" (пункт D). Окрім іншого, було констатовано суттєві порушення в сфері верховенства права, в тому числі зниження граничного пенсійного віку для суддів і прокурорів з попередніх 70 років до 62 років (за винятком голови Курії і Головного прокурора), що призвело до дискримінації та виходу на пенсію приблизно 300 суддів (істотне втручання до незалежності судової влади; схвалення декількох ретроактивних законів; суттєво обмежені повноваження конституційного суду Угорщини з питань контролю за законами, пов'язаними з бюджетом. Такі обмеження передовсім стосувалися його можливостей щодо захисту соціальних прав людини. Внаслідок конституційної реформи 2011 р. Конституційний суд втратив значний обсяг як незалежності, так і повноважень. Згідно частини 2 статті 24 Конституції Конституційний Суд був наділений такими повноваженнями: а) розглядати конституційність прийнятих, але ще не опублікованих законів, б) розглядати на вимогу судді конституційність законодавства, яке буде застосоване в окремому випадку, с) на основі конституційної скарги, розглядати конституційність законодавства або судового рішення, застосованого в окремому випадку, d) за ініціативою Уряду або однієї чверті членів парламенту розглядати конституційність законів, е) розглядати конфлікт законодавства з міжнародними угодами, і f) здійснювати інші обов'язки і повноваження, визначені в Конституції і в законах кваліфікованої більшості.

Разом із тим, згідно з частиною 5 статті 24, діючи відповідно до його юрисдикції згідно з пунктами с)-d) частини 2 статті 37 Конституційний Суд повинен розглядати конституційність законів про Державний бюджет і його виконання, про центральні податки, внески та митні збори, пенсійне забезпечення та вклади охорони здоров'я, а також зміст законів щодо єдиних вимог до місцевих податків, тільки якщо клопотання стосується винятково права на життя і людської гідності, права на захист персональних даних, права на свободу думки, совісті і релігії чи права, пов'язаному з угорським громадянством, якщо умови, визначені для прийняття і проголошення закону, не дотримані. У частині 4 статті 37 було сформульовано обмеження повноважень Суду: "До тих пір, поки державний борг перевищує половину валового внутрішнього продукту, Конституційний Суд може, в межах своєї компетенції, встановленої у частині 2 статті 24, перевірити закони про державний бюджет та його реалізацію, види центральних податків, зобов'язань, пенсійних і медичних внесків, митних та центральних умов для місцевих податків на відповідність Основному Закону або скасовувати попередні акти лише в зв'язку з порушенням права на життя та людську гідність, права на захист персональних даних, свободи думки, совісті і релігії, права, пов'язаного з угорським громадянством...". Підкреслимо, відтак, конституційний контроль щодо законів охоплював лише акти, які були пов'язані з "порушенням права на життя та людську гідність, права на захист персональних даних, свободи думки, совісті і релігії, права, пов'язаного з угорським громадянством". Наведеним ускладнювався контроль конституційності у випадках порушення правовими актами інших основних прав, гарантованих Основним законом, зокрема таких як право на власність, право на справедливий судовий розгляд і право не піддаватися дискримінації тощо. Такий підхід загрожував принципу верховенства права, виходячи із "виведення" за межі судового контролю законів, ухвалених у наведених сферах.

2. Обсяг юрисдикції Конституційного суду пов'язувався з економічною доцільністю й іншими оригінальними способами. Згідно статті 29 "перехідних положень" Основного закону, до тих пір, поки державний борг перевищує половину ВВП, всякий раз, коли держава бере на себе зобов'язання з оплати на основі рішення Конституційного Суду (так само Суду ЄС або іншого органу, який застосовує закон), а обсяг коштів, передбачений законом про державний бюджет, є недостатнім і недостатню кількість коштів неможливо взяти з інших цілей, не порушуючи вимоги збалансованого бюджету, "встановлюється особливий внесок на покриття потреб, виключно і прямо пов'язаних з виконанням такого зобов'язання". Іншими словами, рішення Конституційного Суду навіть і з тих питань, які охоплювалися конституційним контролем, могло

тягнути за собою введення, по суті, додаткового надзвичайного податку, що звісно не могло однозначно сприйматися громадською думкою. Такий механізм створював превентивний громадський тиск на суддів Конституційного Суду, які розуміли, що їхнє рішення може призвести до непопулярних рішень щодо введення нових податків.

Крім того, ч. 2 статті 29 "перехідних положень" визначала, що "законодавство не може встановлювати нових підстав для компенсації, що забезпечують матеріальну чи інші компенсації внесків людям, незаконно позбавленим їх життя або свободи з політичних міркувань або особам, які зазнали невинуватого майнового збитку з боку держави, до 2 травня 1990 року" [6].

3. Пізніше, конституційною поправкою 2013 р. із компетенції Конституційного суду було вилучено можливість здійснення ним перевірку на предмет конституційності так званих "кардинальних законів" - законів кваліфікованої більшості (приймалися двома третинами Державних Зборів), якими регулювалися найбільш важливі питання державного і суспільного життя, а також закони, якими вносилися зміни й доповнення до Основного закону. Конституційний контроль останніх міг бути здійснений лише на основі конституційних вимог щодо порядку їх прийняття [6].

Необхідно додати до цього, що розширення складу Конституційного Суду (і зміни до порядку призначення суддів) також забезпечували можливість впливу на нього. Так, наприклад, згідно ч.4 статті 24 Основного закону він складається з 15 членів (раніше - 11), яких обирають Державні Збори двома третинами голосів депутатів на дванадцять років. Більше того, парламент двома третинами голосів депутатів "обирає зі складу членів Конституційного Суду Голову, повноваження якого тривають до завершення терміну його офіційного мандату як члена Конституційного суду". Наведений спосіб призначення і термін повноважень Голови Конституційного суду уможлиблює вплив на нього та не відповідає європейським традиціям. Так само призначався і голова Курії (строком на 9 років). Результатом таких змін стало те, що вже до 2013 р. 8 з 15 суддів були обрані більшістю в дві третини голосів (за винятком одного), в тому числі двоє суддів були обрані безпосередні з посад членів парламенту [7].

Попри визнання більшості "перехідних положень" Основного закону неконституційними рішенням Конституційного Суду в 2012 р., парламентська більшість продовжувала тиснути на конституційний порядок, крок за кроком обмежуючи прерогативи Конституційного Суду. У четвертій поправці до Основного закону (2013 р.) парламент де-факто заново схвалив "перехідні положення", на цей раз включивши їх до тексту Основного закону. Фактично положення, які були визнані

неконституційними, парламент повторно схвалив та увів у дію. Цього разу парламент пішов ще далі: він постановив скасувати всі рішення Конституційного Суду, прийняті до введення в дію Основного закону Угорщини (1 січня 2012 р.). У статті 19 конституційної поправки вказувалося з цього приводу: "Рішення і їх обґрунтування Конституційного Суду до набрання чинності Основного закону не можуть бути використані для інтерпретації Основного закону". Така "заборона" стосувалася й практики розгляду Конституційним Судом справ щодо соціальних прав.

Виходячи з наведеного, слід зробити висновок, що конституційне регулювання і особливо судовий захист соціальних прав є особливо специфічними в Угорщині (Основний закон 2011 р.). По-перше, як уже було відзначено, захист соціальних прав конституційно пов'язувався із умовою - "поки державний борг перевищує половину валового внутрішнього продукту". По-друге, зниження судового захисту соціальних прав впливало із загального послаблення судової системи, щодо якої після 2011 року здійснювалися цілеспрямовані кроки щодо підриву її незалежності, унеможливлення виступати дієвим засобом протидії парламентській більшості.

Література:

1. Сковронський Д. М. Становлення соціальної держави в Україні в контексті соціальних принципів Європейського Союзу [Електронний ресурс] / Д. М. Сковронський // Актуальні проблеми держави і права. - 2011. - Вип. 60. - С. 373-380. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2011_60_53.
2. Намчук В. А. Розвиток соціальної держави в країнах ЄС [Електронний ресурс] / В. А. Намчук // Актуальні проблеми державного управління. - 2011. - № 2. - С. 423-430. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2011_2_60.
3. Верещинський Ю. О. Імплементация європейських міжнародно-правових норм про соціальні права у конституціях європейських держав [Електронний ресурс] / Ю. О. Верещинський // Актуальні проблеми держави і права. - 2005. - Вип. 24. - С. 178-182. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2005_24_26.
4. Добрянський С. Хартія основних прав Європейського Союзу як регіональний праволюдний стандарт / С. Добрянський // Вісник Національної академії правових наук України. - 2013. - № 3. - С. 23-30. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2013_3_5.
5. The Act on the Transitional Provisions of the Fundamental Law 1 (31 December 2011). [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

<http://lapa.princeton.edu/hosteddocs/hungary/The%20Act%20on%20the%20Transitional%20Provisions%20of%20the%20Fundamental%20Law.pdf>.

6. FourthAmendmenttotheFundamentalLawofHungary (...2013). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://2010-2014.kormany.hu/download/3/90/d0000/20130312%20Fourth%20Amendment%20to%20the%20Fundamental%20Law.pdf>.

7. Report 25 June 2013 onthesituationoffundamentalrights: standardsandpracticesinHungary (pursuanttotheEuropeanParliamentresolutionof 16 February 2012) (2012/2130(INI)). [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A7-2013-0229&language=EN>.

ПРИРОДНЕ ПРАВО, ЯК ОСНОВА СУЧАСНОГО ПРАВОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Мамедов Вадим Зульфийович

інспектор – черговий чергової частини ізолятора тимчасового тримання №6, Головне управління Національної поліції в Дніпропетровській області

Природне право є предметом вивчення юриспруденції та філософії, воно несе в собі зміст системи прав і принципів якими володіє кожна без винятку людина з моменту свого народження. Теорія природного права побудована на засадах гуманізму. В правових державах природні права людини покладено в основу законодавства та вважається найвищою цінністю.

Теорія природного права зародилась в часи Античності. Творцями ранніх її проявів були Арістотель, Сократ, Лао Цзи, Конфуцій, Цицерон. У працях яких, природне право є не чим іншим, як волею вищих сил, а головною функцією держави є закріплення та практичне застосування природного права. У Середньовічні часи, норми природного права понесли деякі коректування: так філософи того часу, наказуючи природним правам божественних характер, не виключали можливості позбавлення людини природних прав, якщо того вимагає церква [1]. Розглядали теорію природного права й розробляли її на новому рівні такі видатні діячі, як Т. Гоббс, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, Р. Штаммлером, Л. Фуллером, А. Кауфманом і ін. У зв'язку з поетапним розвитком теорій природного права розрізняють – ранню теорію, договірну теорію та «відродження» природного права [2].

На рубежі ХІХ–ХХ ст. в межах природно-правового мислення особливо посилились оцінюючі і пояснювальні підходи до правових явищ.

Саме це і спричинило початок справжнього “відродження” природно-правової думки. Проте найвищого свого розвитку теорія природного права досягла після закінчення другої світової війни. Цей бурхливий процес відродження природного права в європейській філософії права був своєрідною відповіддю на особливе засилля позитивізму в філософії та юриспруденції, які, можна сказати, капітулювали перед попередньою тоталітарною владою, що виховувала абсолютну готовність юристів до сліпої покірності відносно всіх законодавчо оформлених уставлень влади. Механізм природного права запрацював прямо протилежним чином: права людини визначають права влади, а не навпаки. Стверджувалось визнання існування вищих, незалежних від держави норм і принципів, що уособлюють розум, справедливість, об’єктивний порядок цінностей, мудрість Бога.

Протягом кількох останніх десятиліть відбулось свого роду нове народження багатьох теорій, які орієнтувалися на концепції природного права. В формуванні свого поняття права, як і в праворозумінні взагалі, природно-правова думка наголосила на тому, що “право” правильне за змістом, а не за юридичною формою і тому не кожний закон, точніше, не кожне правове юридичне рішення: законодавче чи судійсько-адміністративне, будучи формально-коректним, містить в собі право. Закон вважається тут явищем політичним, тобто таким, яке допускає можливість свавілля при його установленні. Право ж є силою, що протистоїть свавіллю, є явищем, що виникає “природним чином” поряд з іншими основними атрибутами соціального буття людини, такими, наприклад, як сім’я або власність. Звідси випливало й інше важливе положення природно-правової думки, а саме: зміст закону повинен критично оцінюватись з позицій знання про належне природне право. Тобто, природно-правовий підхід претендує на сутнісний і аксіологічний аналіз, ставить завданням виявити сутність правових явищ, тобто явищ, які перебувають за зовнішніми, формальними властивостями позитивного права, ставить завдання з’ясувати і оцінити правові явища з позицій знання про належне право і з точки зору нормативних цінностей, ідеалів.

Отже, основною формою розрізнення права і закону в сучасній філософії права є природно-правова думка з її оцінюючими і пояснювальними підходами до правових явищ. Сама специфіка концепцій природного права, незалежно від відмінностей окремих його шкіл, визначилась загальним для них методом осмислення, пояснення і оцінки правових явищ або загальним методологічним установленням праворозуміння, яке виражене в понятійному розрізненні і критичному співставленні права і закону, насамперед з позицій “природної” справедливості. Сучасні прихильники природно-правового європейського мислення, майже всі без винятку, сутність права розкривають як

невстановлену, неконвенційну, безумовну, втілену в “природі” справедливості, як ідеальну, трансцендентальну, екзистенційну і т. п. істинність людських відносин. Справедливість як критерій оцінки закону і сутності права пов’язується з дозаконотворчими закономірностями, відношеннями і вимогами — позапозитивними принципами і нормами, виявленням формальної вимоги справедливості в одиничних відношеннях і ситуаціях, трансцендентальними імперативами людського розуму, який критично сприймає закон в мінливих соціально-історичних умовах [3].

Зазначену парадигму сприйняття природного права вперше було юридично закріплено в Конвенції ООН про права людини. Сучасне природне право пройшло довгий шлях від ідей античності до правової реальності. Слід зазначити, що протягом багатьох століть, норми природного права не знаходили відображення та закріплення в нормативно-правових актах. У сучасній правовій науці природне право розглядається не тільки в рамках закону, але і як явище, що стоїть вище самого закону. Природне право не володіє залежністю від волі законодавця, його норми продиктовані самою природою.

У всіх сучасних демократичних правових державах норми природного права закріплені в законах, мають вищу юридичну силу. В Україні - це Конституція, яка досить вичерпно закріплює непорушні права людини і громадянина. Проте, судячи з аналізу судової практики Європейського суду з прав людини, досить часто мають місце порушення таких прав. Тому, на нашу думку, чи не найважливішим елементом в реалізації та захисті природних прав виступає формування правової свідомості населення, з високими ідеалами та не викривленим сприйняттям реальності.

Література:

1. Нерсисянц В.С. Філософія права / В.С. Нерсисянц // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.twirpx.com/file/1739172/>.
2. Кашанина Т. В.. Происхождение государства и права/ Т.В. Кашанина // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://knigi.link/gosudarstva-prava-teoriya/104-teoriya-estestvennogo-26620.html>.
3. С.Г. Дробязко, В.С. Козлов Общая теория права / Дробязко С.Г., Козлов В.С. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://knigi.link/prava-gosudarstva-teoriya/obschaya-teoriya-prava-ucheb-posobie-dlya.html>.

СУТНІСТЬ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ЮРИДИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ

Тернавська Вікторія Миколаївна

*кандидат юридичних наук, Київський національний університет
будівництва і архітектури*

Удосконалення та подальший розвиток правової системи України, яка розвивається сьогодні під впливом глобалізаційних процесів, потребує легітимної, науково обґрунтованої концепції правової політики держави, яка допомогла б правильно визначити цілі і засоби перетворення правового життя суспільства. Розробка категорії правової політики є безпосереднім завданням вітчизняної юридичної науки.

Правова політика виникла як самостійний напрямок дослідження права в юриспруденції у другій половині XIX ст. («політика права»), завданням якої стало критичне оцінювання діючого законодавства і розробка ідей щодо удосконалення існуючого механізму правового регулювання.

Проблематика правової політики є малодослідженою в українській юридичній науці. Серед досліджень, присвячених питанням формування загальнодержавної концепції правової політики, слід зазначити роботи В. Тація, Ю. Шемшученка, В. Селіванова, О. Петришина, О. Рудневої та інших.

Досить складно визначити сутність правової політики, що є складним, багатограним явищем, оскільки вона безпосередньо опосередкована рівнем правової свідомості суб'єктів правової політики та пануючою правовою ідеологією. Крім того, становлення нової юридичної категорії у вітчизняній юридичній науці сповільнюється через розходження думок вчених щодо змісту поняття «правова політика».

Будь-яке визначення правової політики не повинно розходитися із загальним уявленням про політику і право в їх традиційному розумінні. Семантичний аналіз кожного з термінів спонукає до наступних висновків. *Політика* – система цілей та засобів їх досягнення тієї чи іншої держави у сфері внутрішнього і зовнішнього життя [1, с. 629]. Будь-яка політика держави не може бути реалізована без такого соціального інструмента як право. *Право* – система соціальних загальнообов'язкових норм, дотримання і виконання яких забезпечується державою [2, с. 5]. Отже, державна політика, з тим щоб бути легітимною, повинна набувати правової форми, а право, у свою чергу, з тим щоб бути дієвим, має забезпечуватися державним примусом. На думку М. Матузова, «право і політика повинні розвиватися в єдиному руслі, оскільки вони потрібні одне одному, а тому можна говорити не тільки про право в політичному вимірі, але і про політику у правовому вимірі» [3, с. 24].

Держава з метою упорядкування різних сфер життєдіяльності суспільства продукує різні види політики, як то економічну, соціальну, культурну, ідеологічну тощо, у тому числі й правову політику. Всі види політики тісно взаємопов'язані між собою та упорядковуються за допомогою правових інструментів (зокрема, через правові акти та інші юридичні засоби) з метою надання державним рішенням правової форми (легітимності), що сприяє, у свою чергу, більш ефективному виконанню соціальних, економічних, політичних та інших важливих задач в інтересах суспільства. Критерієм розмежування правової та інших видів політики держави виступає, на думку дослідників, зв'язок управлінської діяльності з юридичною сферою життя суспільства [4, с. 15]. Так, якщо стратегія економічного чи культурного розвитку, здійснюється за допомогою права, то йдеться про економічну політику, що здійснюється *за допомогою права*. Якщо ж йдеться про політику у сфері права, тобто стратегію по перетворенню механізму правового регулювання за допомогою права та його засобів, то її слід розглядати як правову політику, що є самостійним видом державної політики поряд з економічною, культурною, національною політикою тощо.

Правовій політиці як і будь-якій іншій політиці держави притаманні певні ознаки. Вирізняють *загальні ознаки* правової політики, що можуть бути притаманні й іншим видам політики: державно-вольовий та імперативний характер; системність; фундаментальність; концептуальність; реалістичність; публічність; динамічність і стабільність; плановість; залежність від факторів зовнішньої та внутрішньої середовища тощо [5, с. 6]. Серед *спеціальних ознак*, тобто властивих лише правовій політиці, можна визначити наступні ознаки: заснована на праві і пов'язана з ним; здійснюється правовими методами; охоплює правову сферу діяльності; у необхідних випадках спирається на примус; є публічною; відрізняється нормативно-організаційними засадами; у її формуванні беруть участь численні суб'єкти; відповідає інтересам особи, суспільства і держави; слугує ефективним засобом перетворення суспільства і обмеження влади законом [6, с. 122-123].

В цілому, правову політику можна визначити, на нашу думку, як сукупність ідей стратегічного характеру, що вироблені органами державної влади та органами місцевого самоврядування за участі інститутів громадянського суспільства і втілені у конкретні програми розвитку правового життя суспільства та держави. Правові ідеї стратегічного характеру, що полягають в основі правової політики, повинні мати належне наукове обґрунтування, оскільки в іншому випадку правова політика буде являти собою, на думку дослідників, лише конгломерат безсистемних заходів в галузі правотворчості, нездатних призвести до запланованого результату [7, с. 101].

Таким чином, правову політику слід розглядати як самостійний вид державної політики, що втілюється у нормативній формі. Наукові основи правової політики повинні являти собою систему знань не лише теоретичного, але і практичного характеру, що сприятимуть законодавцю продумано проводити ефективні заходи у сфері модернізації соціальних відносин, розвитку громадянського суспільства в Україні та формування засад правової держави. Розробка даної категорії є на сьогоднішній день однією з головних задач науки теорії держави і права, в межах якої вже ведуться дослідження причин виникнення правової політики, її місця і ролі у системі категорій сучасного правознавства.

Література:

1. Юридична енциклопедія: в 6 т./редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Київ : «Укр. енцикл.», 2002. Т. 4. 720 с.
2. Юридична енциклопедія: в 6 т./редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Київ : «Укр. енцикл.», 2002. Т. 5. 736 с.
3. Матузов Н. И. Актуальные проблемы российской правовой политики. Государство и право. 2001. № 10. С. 5-12.
4. Малько А. В. Шундикова К. В. Правовая политика современной России: цели и средства. Государство и право. 2001. № 7. С. 15-22.
5. Малько А. В., Саломатин А. Ю. Основы правовой политики: Учеб. пособие для магистрантов. – 2 изд. Москва : РИОР: ИНФРА-М, 2017. 170 с.
6. Исаков Н. В. Правовая политика современной России: проблемы теории и практики : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Ростов-на-Дону, 2004. 459 с.
7. Правовая политика и правовая реформа в современной России (обзор материалов «круглого стола»). Государство и право. 2009. № 4. С. 100-107.

ФОРМИ ТОЛЕРАНТНОГО СПІВІСНУВАННЯ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОГО СУСПІЛЬСТВА

Юрійчук Олена Орестівна

аспірантка кафедри теорії та філософії права Інституту права і психології Національного університету «Львівська політехніка»

Глобалізація світу та постійний розвиток суспільства сприяють тому, що процес мультикультурної взаємодії стикається з двома протилежними тенденціями – соціально-культурною національною ідентифікацією та

уніфікацією, які потребують не лише терпимості, але й взаємоповаги культурних особливостей і відмінностей.

Так, без цього будь-яка міжнародна та національна політика неминуче стає безперспективною та катастрофічною. «Толерантність, – вказує Н. Шихардін, – веде вимогу цілісності через багатоманіття поля діяльності суб'єктів різної модельності, яка стає для кожного з них необхідністю існування» [4, с.233-234]. В мультикультурному суспільстві толерантність дозволяє виокремити важливу роль кожної національної культури і стає шляхом до визначення всередині нього можливих форм співіснування.

В цьому контексті важливо виокремити власне поняття толерантності: до прикладу, М. Б. Хомяков, говорячи про визначення, пропонує два підходи – слабкий, за яким толерантність – це будь-яке ненасильницьке допущення існування іншого, від поваги і прийняття до вимушеного прагматичного дозволу «іншому» існувати або навіть байдужого ставлення до іншого та сильний, який, на думку дослідника, найкраще ілюструє Пітер Ніколсон. У статті «Толерантність як моральний ідеал» останній звертає увагу на толерантність не як на «сурогат довіри та сприйняття», а саме як на моральний ідеал – тобто самодостатню цінність [3, с.99-100].

Втім, найбільш вагомим є правове визначення поняття, яке було закріплене ЮНЕСКО у «Декларації принципів толерантності» від 16 листопада 1995 року. Згідно зі ст.1, толерантність означає повагу і розуміння багатой різноманітності культур нашого світу, наших форм самовираження і способів прояву людської індивідуальності. Їй сприяють знання, відкритість, спілкування і свобода думки., совісті й переконань. Толерантність - це гармонія у різноманітті. Це не тільки моральний обов'язок, але й політична і правова потреба. Толерантність - це чеснота, яка робить можливим досягнення миру та сприяє заміні культури війни культурою миру [1].

Окрім описового позначення толерантності, видається важливим її практичне застосування в мультикультурному суспільстві, зокрема у виокремленні форм його толерантного співіснування.

Найбільш повною є їх характеристика у дослідження «Про толерантність» М. Уолцера, який розглядає толерантність до несхожості в культурі, релігії, способі життя — «коли інші люди не є співучасниками гри і коли немає ні спільної гри, ні внутрішньої необхідності у відмінностях, культивованих чи насаджуваних» [2, с.22], і пропонує п'ять форм толерантного співіснування, виділених з історично сформованих західних типів соціального та політичного устрою: багатонаціональні імперії, міжнародне суспільство, консоціації, національні держави та суспільства іммігрантів.

Багатонаціональні імперії характеризуються особливою внутрішньою побудовою суспільства: всередині них існує безліч культурних, релігійних, політичних, правових, автономних чи напівавтономних груп, які змушені налагоджувати між собою мирне співіснування через здійснення над ними контролю імперських бюрократів. «Бюрократи зазвичай не втручаються у внутрішнє життя утворень, за умови, що податки сплачені, а мир зберігається» [2, с.28]. Толерантність у цьому випадку є вимушеною і мова не йде про демократичних устрій, хоча, зазначає М. Уолцер, «імперська влада є найуспішнішим способом об'єднання протилежностей і забезпечення мирного співіснування», втім і найбільш репресивною.

У межах *міжнародного суспільства* толерантність є формальністю, адже політичний устрій є занадто загальним і слабким через поширення на кілька держав. Втім, це суспільство поширює толерантне ставлення до всіх груп, які досягли статусу державності, оскільки толерантність є однією з важливих рис суверенітету [2, с.32]. Всередині міжнародного суспільства активного розвитку зазнала дипломатія, чий дії М. Уолцер називає «актами толерантності» [2, с.33], вважаючи їх формальною стороною поняття. Яскравим прикладом толерантності в межах міжнародного суспільства можуть бути економічні санкції, спрямовані проти Російської Федерації через її акти насильства та розпалювання збройного конфлікту на території України чи у Сирії, зупинення культурного обміну між країнами тощо.

Консоціація серед іншого вимагає існування всередині однієї держави двох-трьох націй, виокремлення у кожній з них представників, які захищатимуть права та забезпечуватимуть політичну стабільність загалом, а також добровільності співпраці. Тоді як у міжнародному суспільстві держави – об'єкти толерантності, у цій формі вони повинні досягати консенсусу між собою та створювати умови толерантного співіснування самостійно. Хоча й видається, що така медіація більш реальна, ніж покладання на дипломатів всередині міжнародного суспільства, М. Уолцер критикує цю форму співіснування зазначаючи, що консолідації виникають після довготривалого «сусідства» через формально або реально існуючий кордон; між цими спільнотами в історичній ретроспективі могли бути війни за територію, а тепер «вони мають жити лише з оглядкою один на одного. ...Страх руйнації давніх порядків підриває існування консолідації» [2, с.36] і проводить своєрідних «тест на толерантність», який не всі суспільства здатні пройти без втрат.

На протипагу вищенаведеним формам толерантного співіснування у мультикультурному суспільстві *національні держави* теж не є найкращим варіантом, адже вони можуть виявляти менше толерантності стосовно нацменшин, при цьому вимагаючи від них більшої толерантності щодо

«своїх» членів. «Найліпший вихід із (кризової) ситуації – відпустити їх під чотири вітри або надати їм цілковитої автономії» [2, с.43], як це робилося Лігою Націй після Першої світової війни, коли укладалися договори про національні меншини.

П'ятою формою дослідник називає *суспільства іммігрантів*, які відрізняються від національних меншин всередині держави тим, що вони здійснювали переселення хвилеподібно через недемократичне ставлення у власній державі тощо і після переселення об'єднувалися у групи здебільшого заради полегшення процесу асиміляції. Ці групи менше претендують на автономію, але найбільше піддаються ризику байдужості. Окрім того, держава часто займає нейтральну толерантну позицію. «Члени кожної групи, аби продемонструвати толерантність, мусять прийняти різні варіанти культури один одного. І незабаром виникає багато варіантів культури кожної з груп і чимало різних ступенів прихильності до кожної. Таким чином, толерантність набуває радикально децентралізованої форми в товаристві іммігрантів, де усі й кожен зобов'язаний ставитися з толерантністю до решти їхніх членів» [2, с.45].

Перераховані М. Уолцером типи толерантного співіснування багато в чому є виключно теоретичними і навряд чи здатні на реальне існування у сучасному глобалізованому суспільстві та на вирішення викликів і проблем, які постають перед ним. Зокрема багатонаціональні імперії – більш історичний тип, який з крахом останньої, радянської, довів свою нежиттєздатність; міжнародне суспільство на прикладі Європейського союзу коливається між моделлю ідеального співіснування багатокультурного суспільства та безрезультатною спробою здійснити його максимальну інтеграцію; консолідація потребує додаткового міцного морального переконання для підтримки активного толерантного режиму, адже будь-який вияв байдужості та пасивності може спричинити запеклу боротьбу між відмінностями.

Втім, національні держави та суспільства іммігрантів видаються власне тими формами, які не лише мають існуючі відповідники, але й є цілком самодостатніми, здатними до толерантної реакції на мультикультуралізм як ефективний інструмент взаємодії культур, їх взаємозбагачення та забезпечення належними правами всіх членів суспільства, при цьому максимально спрямовуючи власну діяльність на створення сильної та єдиної політичної нації.

Література:

1. Декларація принципів толерантності [Електронний ресурс] // ЮНЕСКО – Режим доступу до ресурсу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_503.

2. Николсон П. П. Толерантность как моральный идеал / Питер П. Николсон // Толерантность. Исследования. Переводы. Информация. О книгах / науч. ред. М. Б. Хомяков. — Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2001. — С. 129-146. — (Вестник Уральского межрегионального института общественных наук ; 1/2001).
3. Уолцер М. Про толерантність / М. Уолцер. — Харків: Видавнича група "РА-Каравела", 2003. — 148 с.
4. Хомяков М. Б. Толерантность: парадоксальная ценность / М. Б. Хомяков. // Журнал социологии, социальной антропологии. — 2003. — №4. — С. 98–112.
5. Шихардин Н. В. Глобализация нетерпимости и ее альтернативы / Н. В. Шихардин // Толерантность в культуре, этнических и межконфессиональных отношениях: Материалы межрегиональной научно-практической конференции. Курган. — 2003. — 260 с.

Науковий керівник: Романова Альона Сергіївна, доктор юридичних наук, доцент, Інститут права та психології Національного університету «Львівська політехніка»

**Конституційне право. Конституційне процесуальне право.
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне
та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право**

STANDARDY KOORDYNACJI PRAWODAWSTWA W SPRAWIE PROCESORA URZĘDU REPUBLIKI BIAŁORUSI

Aleksiej Anatoliewicz Maksurow

*Kandydat nauk prawnych, Nauczyciel z Kijowskiego Uniwersytetu Tarasa
Szewczenki*

Początkowo normy koordynacji zostały już zawarte w Konstytucji Republiki Białorusi [1], gdzie art. 126 stanowi, że jednolity i scentralizowany system organów ścigania jest kierowany przez Prokuratora Generalnego mianowanego przez Prezydenta za zgodą Rady Republiki.

Koordynacja działań organów ścigania w zwalczaniu przestępczości jest niezależną działalnością organów Prokuratury Republiki Białorusi.

Zgodnie z art. 4 ustawy Republiki Białoruś "O prokuraturze Republiki Białorusi" z dnia 8 maja 2007 r. Nr 220-3 prokuratura koordynuje działania organów ścigania zajmujących się zwalczaniem przestępczości i korupcji, a także prowadzi działania mające na celu zwalczanie przestępczości w innych organizacjach walczą z przestępczością [2].

Zgodnie z art 12 ustawy, Prokurator Generalny Republiki Białorusi, podległych prokuratorów prokuratury terytorialnych i specjalistycznych do koordynowania organów ścigania spraw wewnętrznych, bezpieczeństwa państwa i innych agencji rządowych zaangażowanych w walkę z przestępczością i korupcją, a także działań na rzecz zwalczania przestępczości i innych organizacji zaangażowanych w walce z przestępczością. W tym celu tworzy się spotkanie koordynacyjne kierowane przez prokuratora ds. Zwalczania przestępczości i korupcji, w którego skład wchodzi szefowie agencji rządowych zwalczających przestępczość i korupcję oraz inne organizacje zaangażowane w walkę z przestępczością. Kolejność posiedzenia koordynacyjnego i uprawnień jego przewodniczącego są określone w rozporządzeniach dotyczących działalności posiedzenia koordynacyjnego w sprawie zwalczania przestępczości i korupcji, zatwierdzonego przez Prezydenta Republiki Białorusi. W celu zapewnienia koordynacji organów ścigania, agencji rządowych zaangażowanych w walkę z przestępczością i korupcją, wysiłków na rzecz zwalczania przestępczości i innych organizacji zajmujących się walką z przestępczością, prokurator: spotyka się spotkanie koordynacyjne, organizuje komisje tymczasowe (grupy robocze); przekazuje pisemne instrukcje dotyczące organizacji walki z przestępczością i korupcją, wiążące; domaga się informacji statystycznych i innych niezbędnych informacji; jest ustanowiona

procedura do Prezydenta Republiki Białoruś, Rady Ministrów, Zgromadzenia Narodowego Republiki Białorusi, lokalnego przedstawiciela, wykonawczej i władz administracyjnych z informacjami o statusie walce z przestępczością i korupcją oraz do złożenia wniosków w sprawie środków mających na celu walkę z przestępczością i korupcją; informuje opinię publiczną o statusie walce z przestępczością i korupcją, organów ścigania, agencji rządowych zaangażowanych w walkę z przestępczością i korupcją, wysiłków na rzecz zwalczania przestępczości i innych organizacji zaangażowanych w walkę z przestępczością, poprzez media.

Tym samym skuteczna i rozwinięta jest regulacja prawna funkcji koordynacyjnej prokuratury w Republice Białorusi.

Literatura:

1. Konstytucja Republiki Białoruś // <http://worldconstitutions.ru/?p=131&page=3>
2. Prawo Republiki Białoruś "O prokuraturze Republiki Białorusi" z 8 maja 2007 r №220-3 // <http://www.prokuratura.gov.by/ru/about/zadachi-i-funktsii/>

УКРАЇНСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО У СФЕРІ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД

Ковальова Олександра Олександрівна

студентка 2 курсу Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Поняття «публічний службовець» на сьогодні не має відображення в українському законодавстві, тому говорити про нього можна виходячи зі змісту поняття публічної служби. За Кодексом адміністративного судочинства [1] публічна служба передбачає – «діяльність на державних політичних посадах, професійну діяльність суддів, прокурорів, військову службу, альтернативну (невійськову) службу, дипломатичну службу, іншу державну службу, службу в органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування». Науковці та дослідники тримають позицію, що «публічний службовець» це перш за все громадянин України, який займає певну посаду в державних органах чи органах місцевого самоврядування, на професійній основі займається публічною діяльністю та реалізує завдання та функції на засадах своїх повноважень. Тобто, можна зазначити, що публічна служба визначається як особливий вид професійної діяльності. Державна служба та служба в органах місцевого самоврядування є складовими публічної служби. Важливим компонентом

публічної служби є правова захищеність. Правовий захист службовців в Україні, які в інших країнах, базується на правових джерелах, які закріплені в нормативно-правових актах і регулюють саме правовідносини в сфері державної служби. Правовий захист є дуже важливою складовою у будь-якій професії, тим паче у професії пов'язаній з виконанням державних функцій, результати яких мають вплив на мільйони людей. Саме правовий захист надає вищим посадовим особам гарантію безпеки та він повинен забезпечувати ефективне виконання функцій, які на них покладені. Гарантії включають в себе певні правові засоби, які забезпечують права публічного службовця, визначають правові форми і засоби його захисту. У свою чергу деякі обмеження та заборони у діяльності публічних службовців компенсуються наявністю цих самих юридичних гарантій. Це питання є актуальним для українського суспільства перш за все через велике непорозуміння, яке панує на сьогодні між народом та його безпосередніми представниками у владних органах. Наразі постають питання де межі необхідного правового захисту службовців та їх гарантій, а де відверте зазіхання на владні повноваження. Тож буде доречно більш детально розібрати це питання стосовно українського законодавства та ознайомитися з закордонним досвідом у цій сфері.

Треба зазначити, що дуже важливим є закріплення правової захищеності осіб в нормативно-правових актах у вигляді соціально-економічних, соціально-культурних прав, реалізація яких має забезпечити безпеку громадян і соціальну справедливість. Наразі в Україні є такі нормативні акти, які розповсюджують свою дію у сфері правового захисту на всіх громадян без винятку, у тому числі і публічних службовців. Можна сказати, що це є початковим рівнем захисту посадовців, наприклад, такі законодавчі акти, як Конституція України, Кодекс законів про працю та інші. Але професійна діяльність публічних службовців потребує більш конкретизованих актів, виходячи із специфіки правового статусу. Реальним правом можна назвати тільки захищене право, а не тільки проголошене, тому також дуже важливим є питання гарантованості прав. Для забезпечення якісного виконання державними службовцями посадових обов'язків, реалізації наданих їм законних прав, чинне законодавство України визначає основні гарантії службової діяльності працівників. Гарантії для державного службовця – це встановлені в законодавстві основні положення, що характеризують соціально-правовий аспект. Державному службовцеві гарантуються: умови роботи, які забезпечують виконання ним посадових обов'язків; заробітна плата й інші виплати, передбачені законами та іншими нормативно-правовими актами; щорічна оплачувана відпустка; медичне обслуговування державного службовця та членів його сім'ї, у тому числі після його виходу на пенсію;

перепідготовка (перекваліфікація) та підвищення кваліфікації зі збереженням грошового утримання на період навчання; пенсійне забезпечення за вислугу років і пенсійне забезпечення членів сім'ї державного службовця в разі його смерті, що настала у зв'язку з виконанням ним посадових обов'язків; захист державного службовця та членів його сім'ї від насилля, погроз, інших неправомірних дій у зв'язку з виконанням ним посадових обов'язків у порядку, визначеному законом. Важливим актом щодо встановлення соціально-економічних умов та гарантій діяльності публічних службовців став Указ Президента України від 20 вересня 2007 р. «Про заходи щодо реформування державної служби в Україні та забезпечення захисту конституційних прав державних службовців» [2]. Цей нормативно-правовий акт вперше передбачив основні напрями щодо захисту конституційних прав державних службовців. До цього часу приймалися тільки окремі закони та інші нормативні акти щодо захисту прав та інтересів окремих видів службовців (суддів, працівників прокуратури, міліції та ін.). Також у 2015 р. був прийнятий Закон України «Про державну службу» [3], але історія його прийняття досить довга. До прийняття Конституції незалежної України, Закон про державну службу датувався 1993 роком. Через те, що текст цього Закону був застарілим, неактуальним та об'єктивно потребував змін, до нього багато разів вносилися поправки. Повернулися до цього питання за часів Януковича, бо об'єктивно була гостра необхідність в державній реформі, і вже 17 листопада 2011 року, був ухвалений новий Закон про державну службу. Набрання ним чинності постійно відтерміновувалося: на час прийняття планувалося, що Закон почне діяти з 1 січня 2013 року; згодом ця дата переносилася на 2014 рік, 2015 рік, 2016 рік. Це пояснювали відсутністю коштів для підняття зарплат державним службовцям. Після Революції гідності почали розробляти принципово новий законопроект і Європейський Союз виділив на це фінансування. Відтак, проект № 2490 був унесений до парламенту 30 березня 2015 Прем'єр-міністром Арсенієм Яценюком за підтримки низки громадських організацій. Він передбачав прийняття цілком нового закону про держслужбу з одночасним скасуванням актів 1993 і 2011 років. Урешті, Закон був прийнятий 10 грудня 2015 року і набрав чинності 1 травня 2016 року. Закон вводить нові засади роботи держслужби та має на меті зробити її більш прозорою. Зокрема, закон розмежує державні та політичні посади, запроваджує призначення за конкурсом на всі посади державної служби, та встановлює обмеження строку повноважень високопосадовців. Призначення на посади відбуватиметься за результатами відбору, через інститут державних секретарів, або спеціальними конкурсними комісіями. Закон передбачає в тому числі, значне скорочення числа держслужбовців, в той час як заробітна плата

для них має зрости. Але, як передбачалося, такий необхідний закон на європейській хвилі зазнав змін, які почали вводити у 2017 р. [4], вони створювали дисбаланс гілок влади, знову зробили голів райдержадміністрацій політичними фігурами, а також розширили повноваження Президента, і внаслідок цього коло того мінімального правового захисту, про який йшлося у Законі без змін, було значно обмежено.

Щодо правового захисту і гарантій державних службовців закордоном, то там існують різні системи і форми, які закріплені у законодавстві, для забезпечення безпечної діяльності посадовців. Наприклад, в США у Законі про етичні норми державних службовців (1989 р.) [5] записано: «Службовці повинні бути захищені від переслідування за законне розкриття інформації про порушення законів, правил та інструкцій, а також про погане управління, значне розкрадання коштів, зловживання владою або виникнення серйозних загроз громадським благам та безпеки». Реалізацію захисту службовців забезпечує Рада із захисту системи заслуг (Merit System Protection Board), що захищає принципи merit system (система набору та просування службовців на основі їх професійних і ділових якостей), від зловживань і неправильних дій адміністрації державних установ, таких як надання незаконної переваги кому-небудь із службовців або претендентів на посаду; заохочення родинних зв'язків у просуванні в політику, переслідування або загроза переслідування по відношенню до працівника тощо. Рада розглядає скарги державних службовців з питань звільнення, відсторонення від посади, зменшення платні, порушення правил проведення іспитів з прийому, кваліфікаційних стандартів і тестів. У рік нею розглядається до 4 тис. скарг. Причому в 30% випадків справа вирішується на користь службовця. Ці інститути покликані не тільки забезпечувати правовий захист державних службовців, а й забезпечувати моральний захист державних службовців, зміцнюючи позитивну мотивацію на чесне, сумлінне служіння і впевненість у стабільності свого службового становища. В інших країнах також є органи, які розглядають скарги службовців та сприяють їх захисту: у Великобританії в 1995 р засновано інститут Уповноваженого по державній службі, в обов'язки якого входить розгляд адміністративних дій у сфері державної служби; у Франції введені інститути посередника і інспекторського корпусу – незалежні інстанції, які вивчають скарги у зв'язку з неправильними діями адміністрації стосовно службовців, факти незаконних дій адміністрації в державних органах; в Канаді всі публічні службовці, на яких поширюється колективний договір, мають право оскаржувати заходи дисциплінарної відповідальності, які були застосовані адміністрацією; Законом Німеччини «Про статус чиновників» [6] передбачено службовий порядок оскарження,

при цьому порядок оскарження аж до вищої службової інстанції є відкритим;

Проблеми захисту і безпеки суспільства та людини мають складну структуру і вимагають детального вивчення. Надійність захисту життєво важливих інтересів України залежить від створення ефективної системи забезпечення національної безпеки та механізмів її реалізації. Національні інтереси України зобов'язують приділяти проблемі удосконалення правового захисту державних службовців велику увагу. Існуючі нині механізми правового захисту працівників органів державної влади та органів місцевого самоврядування є слабкими та далекими від досконалості. Назріла гостра потреба у створенні нових механізмів правового регулювання щодо забезпечення дійсно рівних прав громадян на державну службу та кар'єрне зростання в системі органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Реформування системи влади неминуче. Тому проблеми правового захисту державних службовців мають принципово важливе значення для розбудови та розвитку демократичної, правової держави.

Література:

1. Кодекс адміністративного судочинства України – редакція від 05.05.18. – ст.4.
2. Указ Президента «Про заходи щодо реформування державної служби в Україні та забезпечення захисту конституційних прав державних службовців» - від 20.09.2007 № 900/2007.
3. Закон України «Про державну службу» - від 10.12.2015 № 889-VIII.
4. Законопроекти по внесенню змін у Закон України «Про державну службу» : № 2136-VIII від 13.07.2017, № 2147-VIII від 03.10.2017, № 2190-VIII від 09.11.2017, № 2246-VIII від 07.12.2017, № 2249-VIII від 19.12.2017.
5. Шувалова Н. Этика и этикет государственной и муниципальной службы 2-е изд., - 2018. – ст.182.
6. Агентаєва В. В. Особливості правового статусу державних службовців у ФРН [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://stattionline.org.ua/pravo/76/12137-osoblivosti-pravovogo-statusu-derzhavnix-sluzhbovciv-u-federativnij-respublici-nimechchini.html>.

Науковий керівник: Чукаєва Вероніка Олександрівна, кандидат історичних наук, доцент кафедри теорії держави і права, конституційного права та державного управління, Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ

Колієнко Анжеліка Анатоліївна

студентка 3 курсу факультету філології та історії, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

У даній статті автор досліджує проблеми реалізації та захисту прав людини і громадянина в межах України. Основна увага акцентується на факторах, які заважають у повній мірі виконанню статей другого розділу діючої Конституції України.

Ключові слова: права, свободи, громадянин, захист, реалізація.

Права людини – це цілий комплекс свобод і юридичних можливостей, обумовлених фактом існування людини в цивілізованому суспільстві, які не можна порушити. Для більшості держав дотримання прав і свобод людини є домінуючим.

1991 року Україна стає незалежною державою і робить перші кроки до формування демократичності і верховенства права. У Конституції України від 28 червня 1996 року вже було сформовано розділ під назвою «Права, свободи і обов'язки людини і громадянина».

Сучасне українське суспільство має широкий спектр прав і свобод, закріплених законодавчо. Нині у Конституції України існує 47 статей (з 21 по 68 ст.), які присвячені висвітленню прав, свобод і обов'язків людини та громадянина. Для прикладу можна навести статтю 21 Конституції України, яка визначає, що «Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними». Згідно статті 22 Основного Закону держави, «Права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними. Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані». Також у цій статті прописано, що «При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод» [1].

Станом на сьогоднішній день залишається відкритим питання практичної реалізації та захисту цих прав і свобод. М. Козюбра, С. Алексєєв, А. Колодій, Н. Оніщенко, А. Олійник та багато інших науковців працюють над проблемами реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина, які регламентовані чинним законодавством України [2, с. 41].

В. Сущенко у своїй статті «Проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні (у контексті верховенства права)» також наголошує на певних проблемах. Зазначимо деякі з них:

«1. низький рівень правової культури і правової свідомості переважної більшості членів нашого суспільства;

2. низький рівень дотримання правопорядку (законності) у житті суспільства і держави та беззастережної відповідальності кожної без винятку особи перед собою і оточенням за процес і результати своєї діяльності;

3. низький рівень професіоналізму у сфері політичного та державного менеджменту і його виняткова залежність від особистих й групових (кланових) інтересів;

4. відсутність чіткої структурованості громадянського суспільства і громадського контролю за діяльністю всіх органів державної влади;

5. високий рівень корупції на всіх рівнях і шаблях державного і суспільного життя та відсутність політичної волі у його зменшенні» [3, с. 29-30].

З усього вищесказаного можна зробити висновок, що в нинішній Конституції України чітко викладено чимало прав і свобод громадян України. Актуальною лишається проблема реалізації і захисту цих прав і свобод, спричинена певними факторами. Лише подолавши ці фактори, ми в повному обсязі зможемо побачити і відчувати на собі наші права та свободи.

Ми вважаємо, що зараз головна функція органів державної влади має бути зорієнтована на забезпеченні верховенства права й справедливого судочинства.

Література:

1. Конституція України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>.
2. Пильгун Н. В. Проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина України в контексті функціонування принципу верховенства права в Україні / Н. В. Пильгун, М. В. Рошук. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2014. – №26. – С. 40–43.
3. Сущенко В.М. Проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина України / В. М. Сущенко // НАУКОВІ ЗАПИСКИ НАУКМА. Том 129. Юридичні науки. – 2012. – №2 – с.28-31.

Науковий керівник: Федоров Ігор Олександрович, старший викладач кафедри історії, правознавства та методики навчання, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

КОНСТИТУЦІЙНО – ПРАВОВІ ОСНОВИ СУДОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Мерцалов Данило Юрійович
студент 2 курсу юридичного факультету, Дніпровський національний
університет імені Олеся Гончара

Чукаєва Вероніка Олександрівна
доцент кафедри «Теорія держави і права, конституційного права та
державного управління» Дніпровський національний університет імені
Олеся Гончара

Два роки тому 2 червня 2016 року, був прийнятий Закон «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)». Який закріпив офіційно адвокатську діяльність як єдиний засіб захисту своїх прав у суді.[1] Звісно, з'явилися як прихильники так і противники такої «монополізації». Тому ціллю дослідження є аналіз проблем які за цим стоять.

Отже, за статтею 131² Конституції України, щодо надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура. Тобто тільки адвокат може здійснювати представництво особи у суді. Хоча у частині 4 цього закону гарантує нам виключення, за якими представництво адвокатами не обов'язкове. А саме у трудових спорах, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи обмежено дієздатними. З цього положення відходить проблема не малого масштабу. [2]

По-перше, це «нововведення» можливо ставити взагалі як порушення Конституції, та таким, що не відповідає її нормам. Посилаючись до статей 157 та 158 Основного Закону, за яким Конституція не може бути змінена, якщо дані зміни скасовують чи обмежують права і свободи людини. Справедливе твердження, а за статтею 59 цього ж закону, маємо, що кожен має право у вільному виборі захисника своїх прав. Відповідно до академічного словника української мови, у третьому значенні описується як: «Той, хто відстоює на суді інтереси обвинуваченого; оборонець».[4] Тобто це може бути будь-яка особа, що буде вести представництво у суді. Незалежно від статусу адвоката. За цим слідує, що незважаючи на ці обставини, зміни які торкнулися Конституції України все ж таки були внесені, незважаючи на те що вони обмежують право людини у виборі представника, захисника.

По-друге, відбувається обмеження доступу простих громадян до суду. Оскільки до 02 червня 2016 року кожен міг бути представником,

таким чином без зайвих витрат на юриста чи адвоката. Однак, згідно змін у законодавстві, що діють вже 2 роки, людина вимушена звертатися до послуг адвоката, ціни якого наразі не є бюджетними. Варто зазначити, що тепер аби звернутися до суду з якогось приводу, потрібно оплатити судовий збір та усі юридичні послуги, які можуть включати в себе представництво, написання позовної заяви, запиту, скарги, клопотання та інше, що суттєво вплине на фінансове становище пересічної людини. Навіть Європейський суд з прав людини дає кожному можливість здійснювати представництво іншим особам, не лише адвокатом.[3]

По-третє, виключення деяких категорій представництва, є неприпустимим з деяких причин. Як вже зазначалось, що не усі категорії справ підпадають під юрисдикцію даної норми. Такими категоріями є трудові спори, спори про захист соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також у спорах, що торкаються малолітніх чи неповнолітніх осіб, чи осіб, які визнані судом недієздатними чи обмежено дієздатними.

Взагалі ці зміни до законодавства переслідували мету, саме для якісного та поліпшеного ведення судового процесу, його уніфікації. Але, з вище наведеного виключення, є не доцільним. Особа яка є недієздатною повинна мати більш якісну юридичну допомогу аніж простий юрист, чи законний представник особи. Це стосується і малолітніх та неповнолітніх осіб.

На останок, проблема зачіпає також юридичних осіб, це підприємства на яких наразі більшість ще були звичайні юристи, які представляли підприємство у суді та виступали від його імені. Але вже з 1 січня 2019 року, усі представники навіть, у першій інстанції, повинні мати адвокатське свідоцтво. Реформа суттєво ускладнює положення як штатних юристів так і роботодавця. Адже, адвокати не мають права займатися підприємницькою діяльністю, то тепер підприємству прийдеться самим звертатися до адвокатських послуг, що призводить до значних витрат.

До реформи, юриста як знавця права від адвоката відділяло лише неможливість брати участь у кримінальних справах. Тобто, раніше ніхто не бачив суттєвої різниці між ними, у інших аспектах вони були рівні за правовою обізнаністю. Але за цим відбулися зміни, які стерли цю відносну рівність та запровадили монополізацію.

З вище наведеного, можливо прийняти до уваги проблеми які вже виникли, та які виникнуть у подальшому з завершенням реформи, а саме: порушення внесення змін до Конституції, які не відповідають її основним принципам, обмеження доступу до суду простих громадян у ролі представників, що є складним з матеріальної точки зору для пересічної людини, виключення деяких категорій справ з-під юрисдикції адвокатів, де їх допомога є обов'язковою, ускладнення ведення підприємницької

діяльності, де роботодавець, фізична особа підприємець, має звертатися до адвоката аби вирішити те чи інше питання, що також несе за собою матеріальні збитки. За для їх вирішення потрібно внести зміни до законодавства. А саме, скасувавши статтю 131² у зв'язку з невідповідністю її Конституції України, посилаючись до статті 157 цього ж закону, зазначено, що Конституція не може бути змінена, якщо зміни передбачають скасування або обмеження прав і свобод людини і громадянина. Або ввести обмеження на регулювання правовідносин у судових інстанціях, де представництво виключно адвокатами здійснюється у Верховному суді та судах апеляційної інстанції, за окремих обставин. Що подолає виниклі проблеми та спрацює як превентивний засіб у подальшому.

Література:

- Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 р. № 27 зі змінами та доповненнями станом на 05.01.2017р.
- Конституція України від 28.06.1996 р. №30 зі змінами та доповненнями станом на 30.09.2016 р.
- Офіційний сайт «Європейського суду з прав людини» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>
- Словник української мови. В 11 т. — Київ : Наукова думка, 1970–1980.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИБОРІВ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ (ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ)

*Роговська Анастасія Ігорівна
студентка II курсу, юридичного факультету Тернопільського
національного економічного університету*

Вибори є одним з вищих безпосередніх виражень влади та волі народу на демократичних виборах, основою органів, що обираються, державної влади і місцевого самоврядування, інших органів народного (національного) представництва, легітимності органів, що обираються, виборних посадових осіб [1]. Стандартами демократичних виборів є закріплені в національних конституціях і законах право громадянина обирати і бути обраним до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, до інших органів, принципи:

- 1) періодичності виборів;

- 2) обов'язковості виборів;
- 3) справедливості виборів;
- 4) дійсності і свободи виборів, а також принципи:
- 5) загального;
- 6) рівного;
- 7) прямого виборчого права;
- 8) таємного голосування [3].

Ці принципи забезпечують свободу волевиявлення виборців, відкритий і гласний характер виборів, здійснення судового й іншого захисту виборчих прав і свобод людини і громадянина, суспільного і міжнародного спостереження за виборами, гарантії реалізації виборчих прав і свобод учасників виборчого процесу. Принцип загального виборчого права означає, що суб'єктивне виборче право надається кожному громадянину по досягненні визначеного віку, якщо лише громадянин не страждає на хвороби, що перешкоджають його свідомому волевиявленню, тобто він не є недієздатним (недоумкуватим, психічно хворим). Питання про те чи не є людина божевільною, встановлюється судовими органами на основі результатів спеціальної експертизи в суворо визначеному законодавством порядку [2]. Так, за законодавством України, фізична особа може бути визнана судом недієздатною, якщо вона внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними. Виборчий процес - це здійснення суб'єктами, визначеними статтею 12 цього Закону, виборчих процедур, передбачених про вибори Президента України [4]. Виборчий процес здійснюється на засадах:

- 1) законності та заборони незаконного втручання будь-кого у цей процес;
- 2) політичного плюралізму та багатопартійності;
- 3) публічності та відкритості виборчого процесу;
- 4) рівності всіх кандидатів на пост Президента України;
- 5) рівності прав партій - суб'єктів виборчого процесу;
- 6) свободи передвиборної агітації, рівних умов доступу кандидатів на пост Президента України до засобів масової інформації;
- 7) неупередженості органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, підприємств, закладів, установ і організацій, їх керівників, інших посадових і службових осіб до кандидатів на пост Президента України, партій [5].

Виборчий процес можна визначити як урегульовану законом та іншими соціальними нормами діяльність індивідів, органів, організацій та груп з підготовки і проведення виборів до державних органів та органів самоврядування. Оскільки така діяльність є нормативно врегульованою,

упорядкованою, відносно сталою, у ній можна виділити певні, розташовані в чіткій послідовності елементи - стадії. У найбільш загальному вигляді стадії виборчого процесу є такими:

- призначення (оголошення) дня виборів/початку виборчої кампанії;
- встановлення виборчих округів;
- встановлення (організація) виборчих дільниць;
- створення спеціальних виборчих органів (комісій, бюро тощо);
- реєстрація виборців (формування списків виборців);
- висування й реєстрація кандидатів;
- агітаційна кампанія;
- голосування;
- підрахунок голосів і встановлення результатів виборів;
- можливий другий тур голосування та/або нові (повторні) вибори;
- встановлення остаточних результатів виборів та їх публікація [8].

Залежно від виборчих законів та доктрин не всі стадії можуть мати місце. Не завжди виборчі закони фіксують усі ці стадії на формальному (нормативному) рівні. Однак принаймні доктринально вони визначені в більшості країн світу. Проблеми теорії та практики виборів Президента України набули надзвичайної важливості під час останніх виборів у 2014 році, де вибори були позачерговими. Петро Порошенко був обраний президентом на позачергових виборах 25 травня 2014 року, а присягу прийняв 7 червня того ж року, отже цю дату повинні вважати початком конституційних повноважень президента. Таким чином, вибрати дату наступних виборів є проблематично [6]. Так як, Президент України обирається громадянами України на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років. Згідно з Конституцією, чергові вибори глави держави повинні відбутися в останню неділю березня 2019 року, тобто 31-го числа.

Як вийшло, що виникла можливість для неоднозначного тлумачення дати виборів президента? 22 лютого 2014 року парламент України прийняв постанову про самоусунення тодішнього президента України Віктора Януковича від виконання конституційних повноважень і призначення позачергових виборів президента України. До цього моменту вважалося, що чергові президентські вибори пройдуть 29 березня 2015 року. За підсумками Євромайдану постанови були призначені дострокові вибори президента України на 25 травня 2014 року, але ще до дня голосування парламент змінив законодавство про президентські вибори, внісши кілька ключових поправок. Одна з них закріпила право балотуватися в президенти особам, які не проживають на території в межах державного кордону України, якщо їх місце проживання зареєстровано в Україні - фактично ця правка приймалася під Віталія Кличка, дозволяючи йому балотуватися на пост президента України [6].

Тоді ж були внесені зміни в терміни призначення та проведення виборів. Після змін п'ята частина статті 103 Конституції України говорить: «Чергові вибори президента України проводяться в останню неділю березня п'ятого року повноважень президента України». Тобто термін повноважень президента або урізається на пару місяців, якщо трактувати положення закону як березень 2019 року, або подовжується, якщо допустити, що мова йде про березень 2020 року. Після 25 травня 2019 роки спливе п'ять років і почнеться шостий рік повноважень президента, а в законодавстві чітко йдеться про п'ять років [7].

Таким чином, ми можемо зробити висновки, що світовий досвід політичного розвитку наочно показує, що країни зі стабільними політичними системами часто не потребують детального регламентування виборчих процедур у законах. Виборча процедура може ґрунтуватися переважно на традиціях, окремих актах галузевого характеру і прецедентному праві. Проте, потреба в детальній регламентації виникає, як правило, у суспільствах, що переживають процес демократичного відновлення, докорінної перебудови системи політико-правових інститутів. Цей шлях пройшли в післявоєнні роки більшість країн Західної Європи, а в останнє десятиліття - багато східноєвропейських держав. В аналогічних умовах перебуває сьогодні й Україна про що свідчить Закон «Про вибори Президента України». Нова редакція Закону може стати серйозною законодавчою базою для забезпечення прозорого і демократичного характеру виборів Президента України. Однак лише на законодавчому рівні не можна гарантувати його дотримання, якщо практика його застосування не буде відповідати вимогам Конституції і чинного законодавства України. Тому завдання полягає у тому, щоби практика виборів, дії як органів влади, так і кожного суб'єкта виборчого процесу відбувалися з дотриманням норм законодавства України і принципів чесних, відкритих і демократичних виборів.

Література:

1. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін. За ред. М. П. Требіна. - Х.: Право, 2015.
2. Конституційне право України: підруч. / До 20-ї річниці Конституції України та 25-ої річниці незалежності України / В.Л. Федоренко. – К.: Видавництво Ліра-К, 2016.
3. Конституція України . – С.: ТОВ «ВВП Нотіс», 2018. -56 с.
4. Коментар до Закону України «Про вибори Президента України». – Ужгород, 2015. – 215 с.
5. Закон України «Про вибори Президента України». –К.: ТОВ «ВВП Нотіс», 2018.

6. Хоменко С. «Політичні підсумки-2014: рік, котрий змінив усе». URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/12/141219_political_2014_sx.
7. Вибори президента: чи зможе Порошенко керувати на два місяці довше. URL: <https://www.volynnews.com/news/policy/vybory-prezydenta-chy-zmozhe-poroshenko-keruvaty-derzhavoiu-na-dva-misiatsi-dovshe>.
8. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Порядок виборів Президента України. URL: https://pidruchniki.com/11510513/pravo/poryadok_viboriv_prezidenta_ukrayin.

ПРАВО НА ПРОВЕДЕННЯ МИРНИХ ЗІБРАНЬ ЗА КОНСТИТУЦІЄЮ УКРАЇНИ ТА МІЖНАРОДНИМИ АКТАМИ

*Самощенко Марія Олександрівна
студентка 3 курсу факультету філології та історії, Глухівський
національний педагогічний університет ім. Олександра Довженка*

На сьогоднішній день в умовах глобалізації та політичної напруженості питання дотримання невідчужуваних прав і свобод людини є актуальним. Одним із них є непорушне право кожної людини на свободу мирних зібрань, тому метою даного дослідження є висвітлення положень про свободу проведення мирних зібрань, що закріплені у Конституції України та міжнародних актах.

Основний Закон України – Конституція України гарантує (згідно зі ст. 39) громадянам України право проводити мирні збори, мітинги, демонстрації за умови попередження про це органи виконавчої влади або органи місцевого самоврядування [1]. Реалізація даного права може бути обмежена за певних умов, затверджених Конституційним Судом України.

Звернемося до офіційного тлумачення ст. 39 Конституційним Судом від 19.04.2001 р.. У наведеному документі зазначено, що невстановлений термін інформування органів влади про проведення мирних зібрань суперечить попередженню та запобіганню злочинів і порушень правопорядку. Строки сповіщення не мають обмежувати права громадян на проведення мирних зібрань, а надати владним органам забезпечити вживання заходів для безпечного проведення запланованих акцій і заходів.

Підставами для заборони проведення зібрань є наступні пункти:

- 1) загроза здоров'ю населення;
- 2) порушення прав і свобод інших людей;
- 3) реальна небезпека вчинення злочинів.

У рішенні Конституційного Суду вказано, що влада не повинна чинити перепони у реалізації права на мирні зібрання. В іншому випадку

громадяни мають підставу звернутися з відповідними позовом до адміністративного суду [2].

Органи місцевого самоврядування мають сприяти здійсненню права на свободу мирних зібрань. Їхні повноваження щодо даних дій регламентовані ст. 38 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [3]. Вони зобов'язані вирішувати організаційні питання щодо проведення мітингів, демонстрацій, різних видів масових заходів за умови завчасного попередження організаторами мирних зборів про їх проведення.

Захист права людини на свободу проведення мирних зібрань також закріплена в авторитетних актах міжнародного права. Ст. 20 «Загальної декларації прав людини» наголошує на тому, що кожна людина має право на мирні збори та вступу до асоціацій, але ніхто не може бути примушеним до таких дій [4].

Право на мирні збори, окрім тих, що загрожують державній і суспільній безпеці, загальному порядку і правам інших осіб гарантоване ст. 21 «Міжнародного пакту про громадянські і політичні права» [5].

За «Європейською конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод» (ст. 11) кожен має право на свободу мирних зібрань і свободу об'єднання з іншими для захисту своїх інтересів, якщо це не суперечить безпеці або порядку. Також даний документ не обмежує дозвіл на встановлення обмеження цих прав для осіб, які входять до складу збройних сил держави, поліції або адміністративних органів [6].

Відповідні права та свободи висвітлюють також такі міжнародні правові акти як: «Сіракузькі принципи тлумачень обмежень та відступів», «Керівні принципи ОБСЄ зі свободи мирних зібрань» та «Компіляція висновків Венеціанської комісії стосовно свободи мирних зібрань».

Тож свобода мирних зібрань є природним і непорушним правом кожної людини, за умови, якщо акція є запланованою та узгодженою з владними органами, а також не порушує низку певних вимог. Воно гарантоване державою та закріплене як і в Конституції України, так і в низці європейських і міжнародних правових документах.

Література:

1. Конституція України. Документ 254к/96-ВР, чинний, поточна редакція — Редакція від 30.09.2016, підстава 1401-VIII [Електронний ресурс]: Законодавство України - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Рішення Конституційного Суду № 4-рп/2001 від 19.04.2001. Документ v004p710-01, поточна редакція — Прийняття від 19.04.2001. [Електронний ресурс]: Законодавство України - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-01#n54>.

3. Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні". Документ 280/97-ВР, чинний, поточна редакція — Редакція від 27.09.2018, підстава 2262-VIII [Електронний ресурс]: Законодавство України - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.
4. Всеобщая декларация прав человека. Документ 995_015, поточна редакція — Редакція від 10.12.1948. [Електронний ресурс]: Законодавство України - Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Документ 995_073, чинний, поточна редакція — Ратифікація від 19.10.1973, підстава 2148-08 [Електронний ресурс]: Законодавство України - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043
6. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Документ 995_004, чинний, поточна редакція — Редакція від 02.10.2013, підстава 994_002-13 [Електронний ресурс]: Законодавство України - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004

Науковий керівник: Федоров Ігор Олександрович, старший викладач кафедри історії, правознавства та методики навчання, Глухівський національний університет імені Олександра Довженка

ПРОБЛЕМИ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

*Федоров Ігор Олександрович
старший викладач кафедри історії, правознавства та методики
навчання, Глухівський національний університет імені Олександра
Довженка*

Відновлення конституційного ладу України на тимчасово окупованих територіях є тривалим і складним процесом, який передбачає застосування різних правових, політичних, економічних і соціальних механізмів. Оскільки внутрішньо переміщені особи є новим для України явищем, то політика держави щодо вимушених переселенців не може бути реалізована без нових державних інститутів, діяльність яких була б спрямована на забезпечення прав і свобод цієї категорії громадян.

Людям, які покинули свої домівки, рятуючись від небезпеки, що їм загрожує, зазвичай наражаються на підвищену небезпеку в цілому ряді областей країни. У переміщених осіб, в порівнянні з іншим населенням держави, спостерігається підвищений рівень смертності. Їм майже постійно загрожує небезпека фізичного нападу, викрадення і зазіхань сексуального характеру. Крім того, вони часто позбавлені доступу до

адекватного житла і харчування, медичних послуг. Отже, проблема удосконалення правового механізму для забезпечення прав і свобод вимушених переселенців постала досить актуально на сьогодні і вирішувати її потрібно негайно[1].

Переважаюча більшість переміщених осіб складають жінки і діти, які особливо схильні до небезпеки зловживань, які порушують основоположні принципи їх прав. Багато біженців, які опинилися близько до зони конфлікту та стали їх заручниками, потрапляють під перехресний вогонь і ризикують опинитися пішаками в чужій грі, мішенню або живим щитом ворогуючих сторін.

Внутрішньо переміщені особи, так само як і всі інші верстви населення України, користуються правами людини, основи яких закладені як в міжнародних документах з прав людини, так і традиційному праві. Крім того, в разі збройного конфлікту вони мають поряд з іншими групами громадянського населення право на різні форми захисту в рамках міжнародного гуманітарного права.

Основними причинами своїх проблем внутрішньо переміщені особи вважають адміністративні та процедурні перешкоди, разом із відсутністю політичної волі, координації та розуміння з боку органів влади. Багато внутрішньо переміщених осіб відчувають дискримінацію з боку українського суспільства та доходять висновку, що органи влади не докладають достатньо зусиль для забезпечення можливості повного доступу внутрішньо переміщених осіб до своїх прав.

Так, Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [2] передбачається реалізація гарантованих Конституцією України прав і свобод громадян України, зокрема створення належних умов соціальної адаптації, забезпечення тимчасовим житлом, сприяння в працевлаштуванні, продовження здобуття освіти внутрішньо переміщеним особам. Крім того, передбачено їх захист від дискримінації та примусового повернення, а також надання допомоги в разі добровільного повернення.

Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» підтверджує та доповнює існуючі норми міжнародного права в галузі прав людини і міжнародного гуманітарного права, що стосуються внутрішньо переміщених осіб, а також в них робиться спроба роз'яснення основних проблем і недоліків різних інструментів в частині положень, безпосередньо зачіпають інтереси внутрішньо переміщених осіб.

Органам державної влади необхідно вибудувати власну чітку систему моніторингу та обслуговування внутрішньо переміщених осіб, що буде одним з елементів загальної політики де-окупації. Адже підтримка з боку держави вимушених переселенців, які постраждали через окупацію

Криму та анексію Донбасу, є запорукою підтримки державної політики України громадянами, які залишилися проживати під окупаційною владою.

Конституція України гарантує захист прав і основних свобод її громадян в державі і за його межами при будь-яких внутрішньополітичних, соціально-економічних та інших обставин. Однак ситуація, що склалася на сьогодні, не дозволяє відповідним державним органам виконувати ці зобов'язання перед населенням, яке проживає на окупованих територіях. Реальне забезпечення громадянських прав і їх захист України зараз можливі тільки на території, фактично перебуває під юрисдикцією держави.

Дотримання міжнародних стандартів, встановлених у керівних принципах ООН з питань переміщення осіб всередині країни, ось що має гарантувати держава. Відповідно до цих стандартів, внутрішньо переміщені особи не можуть піддаватись довільному арешту та затриманню, катуванням, поганому ставленню або будь-якій іншій формі порушення їх прав.

Важливо, щоб держава і надалі продовжила прийняття загальних законів, які стосуються внутрішньо переміщених осіб. Правова база, що вже існує на сьогодні створює певний дисбаланс у ставленні до переміщених осіб з окупованого Донбасу та анексованого Криму. Тому необхідна активізація допомоги переміщеним особам, які не мають документів, що підтверджують реєстрацію актів цивільного стану та самої особи. Розробити та затвердити комплексну програму перепідготовки та працевлаштування внутрішньо переміщених осіб, активізувати інформаційні кампанії, зробивши акцент на їхніх правах і обов'язках.

Література:

1.Солодько А. Захист соціально-економічних прав внутрішньо переміщених осіб: першочергові завдання для України: [звіт] / А. Солодько, Т. Доронюк

Режимдоступу: https://cedos.org.ua/system/attachments/files/000/000/045/original/CSR_IDP.pdf?1400493355

2.Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України». Документ 1207-18, чинний, поточна редакція — Редакція від 04.03.2015. [Електронний ресурс]: Верховна Рада України. -Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1207-VII>

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПРОКУРАТУР ТА БОРОТЬБА З КОРУПЦІЄЮ

Чепіга Дар'я Олександрівна

*студентка 2 курсу юридичного факультету, Дніпровський Національний
Університет імені Олеся Гончара*

На сьогодні, ми бачимо, що не всі реформи відповідають конституції. І це є найважливішою проблемою в нашій державі, адже як можна розвивати країну, суспільні відносини, якщо фундамент зруйнований, а саме – конституція. Дивлячись на Конституцію України, можна побачити прогалину у законодавстві, наприклад, актуальна тема про відсутність розділу про прокуратуру. Хоча прокуратура є незалежним органом, але все ж таки державним. Тому, принципи їх діяльності, засади, чим вони керуються під час виконання справи, їх статус та інше, в першу чергу, повинно бути чітко закріплене в Конституції.

Є зрозумілим те, що Конституцію порушують та ігнорують не просто так, а з власної вигоди політиків, легше маніпулювати суспільством, і поки воно вирішує свої питання, щодо реалізації своїх прав, тим часом високопосадовці підлаштовують усе під себе. Вони «покупають» усіх і усе, що діє в нашій державі на наш час, і їм це досить вигідно. А це, в свою чергу, є чистим видом корупцією. Корупція в Україні є однією з проблем, яку потрібно вирішувати. Тому постає питання, яким чином, і хто здатний зробити зміни в обмеженні корупції? Окрім Антикорупційного суду, НАБУ, Державне бюро розслідувань та інших, здатні на боротьбу проти корупцію і прокурори. Прокурори є державним правоохоронним органом, який діє незалежно. На них покладено здійснення нагляду за додержанням та правильним застосуванням законів. Отже, вони мають за своїм правовим статусом боротися з корупцією.

Але визнання зростання рівня корупції об'єктивно обумовленим фактором зовсім не означає, що з нею треба примиритись. Корупція занадто дорого коштує нашій державі і народу як в матеріальному, так і в духовному вимірах. Не менш небезпечне те, що в суспільній свідомості вкорінюється стереотип про корупцію як етично прийнятну форму дій і «відновлення соціальної справедливості», розвивається розуміння суспільної небезпеки цього явища. Тому вивчення причин і наслідків розповсюдження корупції, систем боротьби з нею сьогодні – проблема суспільних наук, в першу чергу юридичних.

Перш за все, на наш погляд, першим кроком повинно бути вирішення найважливішої проблеми, яка є в нашій країні на сьогодні, це саме усунення усіх двозначностей у трактуванні українських законів, коли

одну і ту саму норму закону можна трактувати по-різному. З цього починав реформу у Сингапурі Лі Куан Ю. З цього починалася реформа у Грузії і практично у всіх країнах, де корупція знищувала економіку. Прийняти закон про більш жорстку юридичну відповідальність саме з приводу корупції. І ці закони, ні в якому разі, не можуть суперечити Конституції. Тому і розділ про прокуратуру повинен зайняти своє місце в Основному Законі нашої держави.

Зробивши перший крок у подоланні корупції, а саме подолання колізій та двозначного трактування законів, можна перейти до другого кроку. Якщо існує такий орган, як Антикорупційний суд, який є судом зі всеукраїнською юрисдикцією, що створюється з метою розгляду окремих категорій справ, а саме з приводу нагляду державних органів, щоб не допускати корупцію. Також, вище було зазначено такий орган, як НАБУ. Якщо у першому кроці ми казали про подолання колізій, то слід це подолати і в державних органах. Адже, прокуратура і НАБУ не можуть «поділити» своїх повноважень. Тому, на наш погляд, слід включити НАБУ до прокуратури. Генеральний прокурор, як голова, а Директор НАБУ є його підзвітним, та в свою чергу вони керують прокурорами, які вирішують питання з приводу корупції. Це може бути окремим відділенням в прокуратурі, яке буде безпосередньо боротися з корупцією.

Впливаючи з другого кроку, про створення окремого органу в прокуратурі, який міг би боротися безпосередньо з корупцією. Доречно було б зробити, так званий, розподіл влади саме в прокуратурі. Ціл'ю якого, була б можливість зосередити увагу певної групи прокурорів на їх компетенцію. Тобто, певний підрозділ прокурорів відповідав за боротьбу з корупцією, наприклад, НАБУ у складі прокуратури, і саме окремий орган, який бореться з корупцією повинен бути автономним, навіть, якщо не повністю, то хоча б частково. Інший, за підтримку державного обвинувачення в суді, третій підрозділ – нагляд за забезпеченням верховенства права, і четвертий підрозділ, який є новою функцією прокурора – керівництво слідством.

Наступним кроком, можна виділити досвід Сингапура. Головна ідея антикорупційної політики прокурорів має полягати в "прагненні мінімізувати або виключити умови, що створюють як стимул, так і можливість особи здійснення корумпованих дій. Слід виділити такі важливі підпункти у цьому кроці, а саме: 1) велика строгість у юридичній відповідальності в справах про корупцію саме відносно високопоставлених урядовців для підтримки морального авторитету непідкупних політичних лідерів. Тобто, за корупцію повинна наставати юридична відповідальність, не залежно від посади і статусу особи, кожен повинен нести відповідальність за корумповані дії.; 2) ліквідація зайвих адміністративних бар'єрів для розвитку економіки.

В Україні прокурор має право перевіряти будь-які банківські та інші рахунки, то навіщо чекати, поки хтось буде спійманий на цьому, якщо можна активно за цим слідкувати і тримати під контролем. Це можна реалізувати за допомогою розробки системи моніторингу можливих точок виникнення корупційних дій у державних та суспільних організаціях та строгого контролю за діяльністю осіб, які перебувають у цих точках;

Таким чином, наступним кроком має бути – що за допомогою збору даних та обчислень прокуратура стежить, де можливе виникнення корупції та встановлює над цією сферою жорсткий контроль. Якщо, органи прокуратури, на основі аналізу вхідних і вихідних коштів, виявили неточності, то державні органи опиняться під пильною увагою. За проступок — позбавлення всіх соціальних пільг і заборона працювати в держорганах.

Якщо підозрюваний користується імунітетом, то прокуратура подає звіт про підозри у корупції до парламенту, який далі слідує відповідним конституційним процедурам.

Таким чином, прокурорам, які ведуть боротьбу з корупцією, слід надати право без санкцій суду і порядку заарештовувати (або обшукувати) за обґрунтованою підозрою в корупції будь-яку людину.

У багатьох розвинутих країнах вже існує система, коли міністри надають прем'єру декларації про свої доходи. Тому, в нашій країні цим питанням буде займатись саме прокуратура, і міністри та депутати та інші державні органи, щорічно повинні надавати Голові прокуратурі, яка займається боротьбою з корупцією, декларації про свої доходи та доходи членів сімей. Якщо накопичені кошти виявляться підозрілими і надмірними, починається антикорупційне розслідування.

Введення поняття «презумпція корумпованості», згідно з якою чиновник, підозрюваний в отриманні хабара, буде вважатися винним, поки не доведе протилежне.

Отже, найголовнішим для нашої країни є те, що потрібно ввести жорсткий контроль по боротьбі з корупцією, для відсічі людей, які тягнуть економіку нашої країни вниз. І хто, як не прокуратура може зайнятися цим питанням, адже цей орган діє незалежно і має обвинувачувальний характер своєї діяльності. Тому, якщо підійти до цього питання з повною відповідальністю, що саме вони зможуть знизити рівень корупції, то це потрібно розвивати, і вносити у систему України. Також важливим є становлення стабільного фундаменту, а саме – конституцію, щоб вона була не тільки найкращою конституцією в Європі через її систему, але щоб вона дійсно діяла і регулювала відносини між суспільством і державою.

Література:

1. Закон України «Про прокуратуру». – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>
2. Конституція України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» . – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>
4. Указ Президента України від 16 квітня 2015 року № 217/2015 «Про утворення Національного антикорупційного бюро України»

Науковий керівник: Чукаєва Вероніка Олександрівна, кандидат історичних наук, доцент кафедри теорії держави і права, конституційного права та державного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне
приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення**

РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ ДОВІЧНОГО УТРИМАННЯ (ДОГЛЯДУ)

Вороніна Аліна Олександрівна

*студентка 3 курсу юридичного факультету, Національний університет
біоресурсів і природокористування України*

Збільшення в загальній чисельності населення України людей похилого віку робить особливо актуальними проблеми їх забезпечення та способів їх соціалізації в контексті сучасної дійсності. Існують проблеми у функціонуванні системи якісних соціальних послуг, які проявляються, зокрема, через невідповідність соціального обслуговування міжнародним стандартам, відсутність державних стандартів соціальних послуг; недостатній розвиток інфраструктури ринку соціальних послуг, низька ефективність організаційно-економічного механізму надання соціальних послуг на дому та інші. Договір довічного утримання може вирішувати частину із цих питань по забезпеченню належного життєвого рівня осіб похилого віку.

Відповідно до ст. 744 ЦК України – за договором довічного утримання (догляду) одна сторона (відчужувач) передає другій стороні (набувачеві) у власність житловий будинок, квартиру або їх частину, інше нерухоме майно або рухоме майно, яке має значну цінність, взамін чого набувач зобов'язується забезпечувати відчужувача утриманням та (або) доглядом довічно. Розірвання договору довічного утримання (догляду) розглядається як негативна реакція однієї зі сторін на порушення умов договору іншою стороною [1].

У ст. 755 ЦК України зазначено підстави припинення договору довічного утримання (догляду). Відповідно до ч. 1 цієї статті договір довічного утримання може бути розірваний за рішенням суду: 1) на вимогу відчужувача або третьої особи, на користь якої він був укладений, у разі невиконання або неналежного виконання набувачем своїх обов'язків, незалежно від його вини; 2) на вимогу набувача договір може бути розірваним з будь-яких підстав. Смерть відчужувача є підставою для припинення договору відповідно до норми ч. 2 ст. 755 ЦК України [1]

Проте, аналіз судової практики про розірвання договору довічного утримання, свідчить про то доволі часті випадки, коли саме відчужувач зловживає своїми правами, а саме: скориставшись довірливістю і безтурботністю утримувача, який не фіксував документально виплату грошей на утримання, інші понесені витрати, власник житла звинувачує

його в невиконанні умов договору, супроводжуючи це позовом про розірвання договору; нерідко «працюють» слізні скарги людей похилого віку в різні інстанції, включаючи правоохоронні органи, про те, що вони стали жертвою шахрайства, з подальшим зверненням до суду з вимогою про розірвання договору довічного утримання; судові ж та інші державні органи в переважній більшості випадків стають на бік пенсіонерів, і набувач житла, який нарвався на недоброчесного пенсіонера, практично із стовідсотковою вірогідністю залишиться і без житла, і без відшкодування втрачених витрат.

Ми поділяємо думку, що при вирішенні спорів про розірвання договору довічного утримання (догляду) суди повинні детальніше досліджувати, яка зі сторін договору винна в порушенні зобов'язання. Для того, щоб убезпечити відчужувача від зловживань з боку іншої сторони, законом чітко передбачені підстави розірвання такого договору. Такою підставою є невиконання або неналежне виконання набувачем своїх обов'язків [2, с.182].

З 25-ти вибіркових проаналізованих судових рішень про розірвання договору довічного утримання (догляду) на вимогу відчужувача з підстав невиконання чи неналежного виконання договору набувачем у 24 випадках рішенням суду задоволені позовні вимоги відчужувача, лише в одній справі рішенням суду позивачу відмовлено у задоволенні позовних вимог, оскільки факт невиконання договору набувачем не був доведений. До суду про розірвання договору, як правило, звертаються відчужувачі. Випадки звернення до суду набувачів про розірвання договору є поодинокими [3].

Поряд з вимогою розірвання договору довічного утримання (догляду) відчужувач може заявляти вимогу про визнання права власності на майно, що підлягає поверненню йому за договором. Наприклад, позивачі ОСОБА_1 та ОСОБА_2 звернулися з цивільним позовом до відповідачів ОСОБА_3 та ОСОБА_4 про розірвання договору довічного утримання, визнати за ними право власності на 4/6 частин квартири АДРЕСА_1, що передана у власність відповідачів – набувачів за договором. Судом встановлено, що набувачі за договором не виконували свої обов'язків (не сплачували комунальні послуги, не надавали догляду та інше, що підтверджено належними доказами), а тому наявні підстави для розірвання договору на вимогу відчужувачів. Таким чином, суд зазначив, що вимоги про визнання права власності на 4/6 частин квартири є передчасними, оскільки розірвання укладеного договору тягне за собою перехід до відчужувачів права власності на майно, відчужене за цим договором [4]. Суд вирішив задовольнити частково позовні вимоги ОСОБА_1 та ОСОБА_2, а тому договір визнали розірваним.

Можлива ситуація, за якої відчужувач у разі розірвання договору набуває право власності на відповідне майно, але таке майно фактично знаходиться у набувача. Наприклад, за договором у власність набувача передана квартира (житловий, дачний будинок). Відчужувач у цій квартирі не проживає. У разі розірвання договору на його вимогу він набуває права власності, але не може його здійснювати, оскільки набувач не повертає квартиру (житловий, дачний будинок). У таких ситуаціях варто заявляти поряд з вимогою про розірвання договору вимогу про повернення майна для того, щоб на майбутнє не розпочинати новий процес про витребування такого майна чи про усунення перешкод у користуванні ним.

При розірванні договору довічного утримання (догляду) на вимогу відчужувача змінюється правовий режим майна, переданого згідно з договором у власність набувачеві. З урахуванням норми ч. 1 ст. 756 ЦК України право власності поновлюється у відчужувача. Право власності на нерухомі речі, їх виникнення, перехід і припинення підлягають державній реєстрації. При поновленні права власності у відчужувача має відбутися факт державної реєстрації поновленого права. Тому у резолютивній частині судового рішення варто зазначити про обов'язок державного реєстратора провести реєстрацію поновленого права власності відчужувача [3, с.135].

Отже, суд задовольняє вимоги громадян щодо розірвання договорів довічного утримання через невиконання набувачами своїх обов'язків за договором. Розвиток інституту довічного утримання має сприяти забезпеченню інтересів людей похилого віку.

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV [Текст] // ВВР. – 2003. № 40-44. – Ст. 356.
2. Аванесян Г. М., Красіцька Т. С. Договір довічного утримання у структурі цивільного права України // Редакційна колегія. – 2017. – С. 179.
3. Яворська О. С. Розірвання договору довічного утримання (догляду) // Університетські наукові записки. – 2014. – №. 2. – С. 130-136.
4. Заочне рішення Пустомитівського районного суду Львівської області від 19.03.2014 р. у справі № 450/4329/13-ц за позовом ОСОБА_1, ОСОБА_2 до ОСОБА_3, ОСОБИ_4 про розірвання договору довічного утримання [Електронний ресурс] Єдиний державний реєстр судових рішень України. – URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37972611>

Науковий керівник: Горіславська Інна Вікторівна, кандидат юридичних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України

УСКЛАДНЕННЯ ПРАВОВІДНОШЕНЬ ПОДРУЖЖЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ШЛЮБІ

Гордєєва Ольга Іллівна

викладач вищої категорії, викладач-методист, Харківський Державний автомобільно-дорожній коледж

В Україні цивільним шлюбом часто помилково називають вільні сімейно-статеві стосунки, що не оформлені ані церквою, ані державою. Сімейний кодекс України (далі - СКУ) містить вираз «жінка та чоловік, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою, або в будь-якому іншому шлюбі». Доречнішим терміном щодо подібних стосунків є «фактичний шлюб».

Цивільний шлюб, в розумінні Вікіпедії – це шлюбний союз, зареєстрований і оформлений у відповідних органах державної влади, а в громадському (розмовному) – все навпаки, цивільним шлюбом називають незареєстровані відносини.

В умовах нашої ментальності в більшості випадків цивільний шлюб стає нормою для жінок з низькою самооцінкою і чоловіків, які не напружують себе великою відповідальністю. Чому так відбувається з точки зору психології?

Жінка, яка приймає умови такого шлюбу, апріорі згодна задовольнитися малим. А якщо не згодна – повинна наполягати або, у всякому разі, заявляти про таку потребу.

Чоловік розуміє, що це її бачення сім'ї, і він або поважає позицію коханої і одружується, або розриває відносини. Якщо ж жінка покійрно терпить і чекає, коли ж чоловік зволить запросити її під вінець, значить, боїться втратити його і не готова до відмови. Для чоловіків, що віддають перевагу жити комфортно, але без зобов'язань, це сигнал про те, що можна не напружуватися, і так зійде, якщо жінка дозволяє з собою так чинити.

Такого чоловіка все влаштовує. Навіщо ж йому обтяжувати себе цією весільною суєтою і зв'язуватися по руках і ногах, якщо:

1. Жінка згодна з ним жити на його умовах.
2. Суспільство знизило моральну планку і до незареєстрованих шлюбів ставиться лояльно.
3. Секс, їжа, чистий одяг і затишний будинок додаються приємним бонусом на регулярній основі.
4. Відсутність офіційних зобов'язань і свобода залишаються його законним правом, якщо щось піде не так або набридне.

Така логіка чоловіків, які не поспішають переводити “бракоподібні” відносини в офіційний статус. І в цьому немає нічого страшного, якщо

цивільний шлюб без зобов'язань – домовленість, що влаштовує обидві сторони.

У народі спільне проживання жінки й чоловіка без реєстрації шлюбу називається цивільним шлюбом. Хоча термін і не точний, бо на відміну від церковного шлюбу, цивільний шлюб є шлюб який визнається державою, тобто зареєстрований.

Але не зважаючи на таку термінологічну заплутаність, і враховуючи, що термін цивільний шлюб не визначений у законодавстві, у цій публікації, для простоти розуміння, будемо вживати саме його у значенні спільного позашлюбного проживання.

Цивільний шлюб хоч і не є шлюбом у розумінні закону, все ж їхній союз визнається законом як сім'я.

Шлюб це сімейний союз жінки й чоловіка, який зареєстровано у органі РАЦСу. Особи, що зареєстрували шлюб є подружжям.

Сім'я це осередок суспільства, який складається з осіб, що проживають спільно, мають взаємні обов'язки та права і пов'язані спільним побутом.

Сім'я може бути створена через укладення шлюбу або на підставі кровного споріднення, всиновлення чи інших підставах не заборонених законом та не є аморальними.

Тобто, як видно, будь-який шлюб є сім'єю, однак не кожна сім'я є шлюбом. Шлюб є лиш однією з підстав до створення сім'ї.

Отже, ми вияснили, що особи, які перебувають у цивільному шлюбі створюють сім'ю, хоч і не є подружжям.

Але, що це їм дає в юридичному сенсі?

Згідно ст. 21 Сімейного кодексу жінка й чоловік, які без реєстрації шлюбу проживають однією сім'єю, тобто у цивільному шлюбі, не набувають обов'язків і прав подружжя.

Серед подружніх прав і обов'язків, СКУ виділяє такі як: особисті немайнові обов'язки та права; право особистої приватної власності; право спільної сумісної власності; та права і обов'язки щодо утримання.

Це такі як право на батьківство/материнство, на повагу до своєї індивідуальності, на духовний та фізичний розвиток, особисту недоторканність та інші.

Такі ж права мають не одружені особи на підставі Загальної декларації прав людини, Конституції, іншого законодавства.

Тому тут суттєвих відмінностей в правах осіб, що зареєстрували шлюб або живуть в цивільному шлюбі нема.

Як у зареєстрованому так і в цивільному шлюбі дружина/чоловік є приватними власниками такого майна як:

- те, яке придбане до шлюбу;
- придбане у шлюбі як дарунок або спадок;

- приватизоване дружиною чи чоловіком житло або земельна ділянка;
- речі індивідуального користування;
- нагороди та премії за особисті заслуги;
- деяке інше майно.

Тобто право власності на таке майно теж не дуже залежить від факту реєстрації чи не реєстрації шлюбу.

Із цим справа цікавіша. СКУ (ст.74) урівняв у правах на спільну сумісну власність осіб, що зареєстрували шлюб та осіб у цивільному шлюбі.

Майно і тих і інших придбане за час шлюбу (в т.ч. цивільного шлюбу) є їх спільною сумісною власністю.

У випадку цивільного шлюбу обов'язковою умовою дійсності цього положення є те, що ні дружина (цивільна) ні чоловік (цивільний) не перебувають в зареєстрованому шлюбі з іншими особами.

Однак, слід врахувати те, що цивільний шлюб менш стійкий порівняно з шлюбом зареєстрованим. Відповідно при поділі майна виникають багато питань.

У зареєстрованому шлюбі для розпорядження спільною приватною власністю необхідна згода другого із подружжя. Нотаріус відмовить у реєстрації договору щодо розпорядження спільним майном, коли один із подружжя захоче ним розпорядитися без відома або в супереч волі іншого.

У випадку цивільного шлюбу, згода іншого із співмешканців не вимагається. На цій підставі виникає багато майнових спорів, які вирішуються у суді й далеко не завжди на користь введених в оману.

Також, при розірванні зареєстрованого шлюбу для включення майна до того майна, що підлягає поділу потрібно довести лише факт придбання його після реєстрації шлюбу, тобто дати зазначеної у свідоцтві.

При поділі майна набутого в цивільному шлюбі, окрім факту, що майно куплене за спільні кошти, слід буде також доводити факт спільного проживання на час придбання майна.

Кожен з подружжя зобов'язаний матеріально підтримувати іншого, чого не встановлено для співмешканців цивільного шлюбу.

Тобто, у випадку непрацездатності одного із подружжя, другий зобов'язаний утримувати її(його). У випадку невиконання цього обов'язку з особи може бути стягнуто аліменти.

Таке право на утримання збережеться й після розірвання шлюбу.

Тут потрібно розуміти, що таких прав та обов'язків у тих, хто проживають у цивільному шлюбі немає й близько.

Також слід поглянути на цивільний шлюб з позицій спадкування.

У разі коли є заповіт суперечки щодо спадкування само собою зникають, оскільки спадкодавець вільний у виборі спадкоємців та у визначенні кому яке майно заповісти.

Але за відсутності заповіту, спадкування відбуватиметься за законом у порядку спадкової черги.

Той з подружжя, хто пережив іншого є спадкоємцем першої черги.

У разі ж претензій на майно одної з осіб, які проживали у цивільному шлюбі, то спадкове право містить норму, що за умови спільного проживання із спадкодавцем не менше п'яти років, особа є спадкоємцями четвертої черги. Тобто спадкують після дітей, батьків, сестер, братів, бабів, дідів, дядьків, тіток.

Окрім того, що шанси на таке спадкування дуже знижуються, треба буде ще й в судовому порядку встановлювати факт спільного проживання не менше п'яти років.

Отже, підсумовуючи слід зазначити, що кожен самостійно вправі вибрати між цивільним шлюбом, та шлюбом зареєстрованим у РАЦСі. Однак таке рішення варто приймати на підставі знань про свої обов'язки та права в кожному з таких шлюбів.

Всі поширені причини, нібито виправдовують цивільний шлюб, можна оскаржити:

- Треба перевірити сумісність (в сексі, побуті, вірності). Навіть у сумісних в усіх відношеннях людей трапляються конфлікти. Без них неможливо побудувати міцну сім'ю.

- Потрібно спочатку «встати на ноги», потім одружитися. Статистика доводить, що сімейні відносини дають більш міцний фундамент (підтримка, участь, допомога, стимул) для досягнення успіху, ніж просування до нього поодинці.

- Штамп в паспорті – умовність. Можливо, і так, але він більше, ніж вільні стосунки, дисциплінує і вчить відповідальності. А для багатьох дівчат штамп як і раніше залишається єдино допустимим способом створити сім'ю.

- Родичі не схвалюють вибір. Думка рідних завжди важливо, але якщо чоловік не може відстояти своє кохання, то чи можна розраховувати на те, що він зможе відстояти свою сім'ю перед іншими складнощами?

- Шлюб псує любов. Деяким чоловікам здається, що відразу ж після весілля принцеса перетвориться в «жабу», адже мета досягнута, він окольцован і чарувати його тепер необов'язково. Однак якщо Царевич не дурень, то поруч з ним принцесі захочеться стати королевою.

Коли пара закоханих прагне створити сім'ю, нехай навіть без штампу в паспорті, вони рідко замислюються про наслідки, якщо кохання згасне та доведеться розлучитися. Утім варто завважити на те, що не узаконюючи свої сімейні відносини, цивільне подружжя після розлучення

ризикує не мати всього спектру цивільних прав та обов'язків, на відміну від офіційного зареєстрованого. Адже держава, хоч і урівнює права чоловіка та жінки, проживаючих в офіційному та в цивільному шлюбі, все ж таки стоїть на боці офіційно зареєстрованого шлюбу, гарантуючи більше прав та стабільність відносин.

Література:

1. Троитский С.В. Христианская философия брака [Електронний ресурс]/С.В.Троитский. Режим доступу:<http://www.synergia.itn.ru/kerigma/bak/troicki/7.htm>.
2. Багач Е.М. Сімейний кодекс України: науково-практичний коментар [Текст]: [монографія] / Е.М. Багач, Ю.В. Білоусов; за ред. Е.М. Багач Ю.В. Білоусова – К.: Ліга. – 2010. – 577 с.
3. Сімейний кодекс України: [прийнято Верховною радою України від 10.01.2002 № 2947-III]// Урядовий кур'єр . – 2002. – № 44. Зі змінами.

ДЕЯКІ РОЗДУМИ ЩОДО ЕТАПІВ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Гулик Андрій Григорович

кандидат юридичних наук, Львівський окружний адміністративний суд

Зародження цивільної процесуальної форми необхідно шукати у звичаях Київської Русі. Пізніше звичаї набули загальнообов'язкового характеру. Цьому сприяло не тільки їх використання як підстави для вирішення конфліктів, але і внесення до перших законодавчих актів, що стали, фактично, зводами звичаєвого права.

Одним із таких зводів звичаєвого права була й Руська Правда давніх слов'ян. Судочинство часів Руської Правди було тяжebним (позовним), усним і гласним. Про змагальний характер давньоруського процесу можна зробити висновок не тільки з активної участі сторін у доказуванні своєї правоти, а й із засобів доказування.

Аналіз законодавства Великого князівства Литовського дозволяє говорити про повільне, але все-таки послідовне ускладнення форм цивільного процесу, що в цілому відповідало напрямам змін у суспільному й державному житті князівства¹.

Заслуговує на особливу увагу порядок розгляду цивільних справ у період національно-визвольного руху українського народу, підсумком якого стало відновлення української державності та утворення Гетьманщини. Цей етап вітчизняної державності цікавий помітним інституціональним становленням судової влади. Різноманітність судових

інстанцій обумовила і складну систему джерел права, серед яких виокремлюються звичайне козацьке право, акти козацької старшини, Статути Великого князівства Литовського 1588 року, деякі збірники магдебурзького права в обробці польських авторів («Саксон», «Право Хелмське» та ін.). Період, що розглядається, ознаменувався й підготовкою збірника «Права, за якими судиться малоросійський народ».

Наступні події засвідчили примусовий перехід до моделі російського законодавства, враховуючи все більші обмеження української автономії. 1780 року на Лівобережній Україні було запроваджено загальноросійський устрій і законодавство. Водночас землі Західної України залишалися у складі різних держав.

Підсумком законодавчої роботи стала відома судова реформа XIX сторіччя. На зміну дореформеному слідчому (інквізиційному) процесу прийшло цивільне судочинство європейського зразка.

В основу Австрійського Статуту цивільного судочинства 1895 року були закладені демократичні цінності – усний і відкритий порядок ведення процесу, безпосередність дослідження доказів і їх оцінка за внутрішнім переконанням судді, змагальна форма здійснення цивільної процесуальної діяльності, що виявляється в тому, що кожна сторона, незалежно від того, мала вона адвоката чи ні, повинна була з'явитися до суду особистоⁱⁱ. Цей Без серйозних змін Австрійський Статут цивільного судочинства діяв майже 100 років.

Перша світова війна і наступний за нею розпад Російської та Австро-Угорської імперій обумовили значну модифікацію судової влади й законодавства. Для Лівобережної України це означало початок панування радянського законодавства. Тільки в 1924 році відбулося прийняття першого ЦПК УРСР.

Наступний етап розвитку цивільного судочинства пов'язаний із широкою кодифікацією радянського законодавства, яка відбулася всередині 50-х років XX сторіччя. Її підсумком стало прийняття ЦПК УРСР 1963 року.

У перші роки незалежності України було внесено низку змін до ЦПК, що в цілому характеризує цей етап як спробу більш-менш осмисленого пристосування застарілих нормативних актів до швидко змінюваних обставин.

Таким чином, тривала роз'єднаність нашої території природно не могла не позначитися на формуванні рис вітчизняного цивільного судочинства. Однак буде справедливим і зворотне твердження про те, що національний цивільний процес подолав у своєму розвитку типовий шлях країни континентального права, від ранніх форм захисту права до кодифікованих актів, які детально регулюють порядок розгляду й вирішення цивільних справ. Еволюція судових процедур показує, що

Україна тяжіє до європейських цінностей, серед яких право на судовий захист, справедливий судовий розгляд. І хоча українські землі у складі інших державних утворень ішли до цього різними шляхами та в різний період часу, неодмінною умовою їх розвитку був пошук найбільш оптимальної форми здійснення судочинства.

Література:

¹ Ковальова С. Г. Еволюція судової системи і судочинства на українських землях Великого князівства Литовського : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Ковальова Світлана Григорівна; Одеська національна юридична академія. – Одеса – 2004. – С. 9.

² Городницька Л. В. Суд і судочинство на Буковині (остання чверть XVIII – початок XX ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Городницька Людмила Василівна ; Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича. – Чернівці, 2002. – С. 11.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Абражевич Дар'я Артемівна

студентка Навчально-наукового юридичного інституту Національного авіаційного університету

Торгівля людьми у наш час досягла надзвичайних масштабів свого поширення, що змушує говорити про неї як про глобальну проблему людства і заслуговує на особливу увагу. Вона впливає не тільки на життя людей, а й на стабільність у світі та викликає все більше занепокоєння міжнародної спільноти.

Проблема торгівлі людьми стривожила багатьох іноземних науковців, таких як К. Джоунз-Паул, Л. Ледерер та ін., а також українських - К. Б. Левченка, І. І. Лукашука та ін. В українській науці проблему торгівлі людьми досліджують здебільшого з точки зору кримінального права та кримінології.

Міжнародне співробітництво у сфері протидії злочинності можна охарактеризувати як діяльність спеціальних суб'єктів (Організація Об'єднаних Націй, її органи та спеціалізовані установи та ін.), засновану на нормах міжнародного та внутрішнього права, спрямовану на протидію міжнародним злочинам, злочинам міжнародного характеру, транснаціональним злочинам [1]. Тобто втілення в життя цілей міжнародного співробітництва щодо запобігання торгівлі людьми покладена на міжнародні організації, держави, уповноважені компетентні органи за конкретними напрямками діяльності.

Наприклад, у рамках Ліги Націй і навіть ще до створення цієї організації держави розпочали боротьбу з таким явищем, як торгівля жінками й дітьми. У цьому процесі важливого значення як документ набула Конвенція щодо боротьби з торгівлею людьми і з експлуатацією проститутток третіми особами 1949 року [2].

Міжнародне співробітництво у сфері протидії такому злочину як торгівля людьми наразі набуває особливого значення. Найбільше це стосується вчинення злочинів організованою групою чи злочинною організацією із міжрегіональними або міжнародними зв'язками, тому що поєднання злочинних зусиль кількох осіб є суспільно небезпечнішим за злочин, вчинений однією особою [3].

Міжнародне право забороняє рабство та работоргівлю, що є особливо доречним у контексті торгівлі людьми, оскільки є різні варіанти злочину зі способом дій, який включає придбання, продаж, перевезення та ув'язнення потерпілих, і повністю відповідає елементам визначення рабства [4]. Ця заборона стосується всіх держав, навіть якщо вони не ратифікували договори щодо заборони рабства, бо вона відноситься до міжнародного звичаєвого права.

На протидію торгівлі дітьми підписано Факультативний протокол Організації Об'єднаних Націй до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах, торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої понографії. Стаття 3 Факультативного протоколу (2000 рік) зазначає, що Держави повинні забезпечити, щоб наступні діяння і види діяльності були охоплені її кримінальним або карним правом, незалежно від того, чи були ці злочини вчинені на національному або транснаціональному рівні. Україна ратифікувала Факультативний протокол 3 липня 2003 року. [4]

В цілому, стратегія боротьби з торгівлею людьми транснаціонального характеру полягає у реалізації таких основних напрямів спільної діяльності: міжнародне співробітництво у боротьбі з торгівлею людьми транснаціонального характеру, міжнародна організація оперативно-розшукової діяльності (Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року), міжнародне співробітництво щодо міжнародної правової допомоги у кримінальних справах (Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року та Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 року), міжнародне співробітництво щодо видачі (екстрадиції) правопорушників (Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 року) та інші [5].

Лише за останній рік було багато прецедентів щодо торгівлі людьми, багато з них пов'язано з сексуальним рабством [6,7]. Також наразі проводяться дискусії щодо заборони сурогатного материнства, розцінюючи його як торгівлю дітьми та в багатьох країнах Європи законодавство забороняє звернення до послуг сурогатних матерів. Тому міжнародне законодавство на даний час намагається охопити усі відомі форми торгівлі людьми.

Якщо брати до уваги перспективи розвитку міжнародного співробітництва, то за останній час було вчинено багато дій, які спрямовані на викорінення цього явища, наприклад у 2010 році було розроблено глобальний план дій Організації Об'єднаних Націй по боротьбі з торгівлею людьми, у 2017 році було підписано Політичну декларацію про здійснення цього плану, у вересні 2018 року Міністри внутрішніх

справ п'яти країн-членів ЄС, п'яти країн Західних Балкан та Молдова домовилися про автоматичний обмін даними в рамках посилення транскордонного співробітництва, що допоможе в боротьбі з організованою злочинністю та торгівлею людьми в центральній і південно-східній Європі. Тобто, виходячи з цих даних можемо стверджувати, що в міжнародній спільноті відбувається плідна співпраця на постійній основі.

Сьогодні деякі країни намагаються ототожнювати торгівлю людьми з нелегальною міграцією, тому вводять криміналізацію цього явища. Існує багато ситуацій, в яких важко відрізнити торгівлю людьми та незаконний ввіз мігрантів до моменту перевезення та початку етапу експлуатації.

Наразі ця проблема залишається актуальною, а країни світу співпрацюють напружено та плідно щодо її вирішення. Міжнародному співтовариству необхідно посилити взаємодію щодо викриття прихованих схем торгівлі людьми, зробити жорсткішою кримінальну відповідальність за цей злочин, розробити більше договорів та конвенцій про співпрацю. Також важливо наголосити на тому, що кожна держава має реалізувати таку політику, яка буде спрямована на виховання правосвідомості, освіченості та гуманності свого населення.

Література:

1. Зозуля Є. Міжнародне співробітництво у сфері протидії злочинності як історико-правове явище [Електронний ресурс] / Є. Зозуля // Всеукраїнська експертна мережа. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: http://www.experts.in.ua/baza/analytic/index.php?ELEMENT_ID=41902.
2. Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами // Українська РСР у міжнародних відносинах. – К. : Видавництво АНУ, 1959.
3. Кушнір О. Міжнародне співробітництво у сфері протидії торгівлі людьми [Електронний ресурс] / О. Кушнір // Goal. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://goal-int.org/mizhнародne-spivrobotnictvo-u-sferi-protidii-torgivli-lyudmi/>.
4. Буреш І. В. Аналіз міжнародних договорів у сфері протидії торгівлі людьми [Електронний ресурс] / І. В. Буреш // Державне управління удосконалення та розвиток. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: file:///C:/Users/%D0%A2%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D1%80/Downloads/Duur_2012_11_13.pdf.
5. Биленчук П. Д. Транснаціональна преступность : состояние и трансформация / П. Д. Биленчук, С. Е. Еркенов, А. В. Кофанов., 1999. – 272 с..
6. Відправляв дівчат у сексуальне рабство до Італії. На Буковині судитимуть уродженця Прикапаття [Електронний ресурс] // АСС

інформаційне агентство. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://acc.cv.ua/news/chernivtsi/cholovika-yakiy-verbuvav-divchat-dlya-nadannya-seksualnih-poslug-v-italiyi-suditimut-u-cherniveckiy-oblasti-36225>.

7. Жахлива статистика: за півроку в Україні нарахували понад 100 випадків секс-експлуатації [Електронний ресурс] // Перший Український Інформаційний. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.5.ua/suspilstvo/zhakhlyva-statystyka-za-pivroku-v-ukraini-186-vypadkiv-torhivli-liudmy-z-iakykh-108-seksekspluatatsiia-174624.html>.

Науковий керівник: Костенко Олена Олександрівна, старший викладач кафедри кримінального права і процесу Юридичного інституту Національного авіаційного університету

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ЗА ЧИННИМ КПК УКРАЇНИ

*Діденко Діана Шахваладівна
студентка, Київський національний торговельно-економічний
університет*

Однією з найбільш визначних судово-правових реформ є запровадження новим Кримінально-процесуальним кодексом України (далі – КПК України) інституту негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НС(Р)Д).

Важливість даної реформи не викликає жодних сумнівів: рівень розкриття та розслідування тяжких й особливо тяжких злочинів становить близько 85 %, а злочинів, вчинених організованими злочинними угрупованнями або проти основ національної безпеки – 100 %. Проте, такі дії часто стають причиною порушення прав, свобод і законних інтересів осіб, які, так чи інакше, є причетними до цих категорій справ, а слідча і судова практика застосування їх вказує на суттєві юридичні недоліки та слабку доказову ефективність.

Слід зазначити, що стаття 246 КПК України надає визначення негласних слідчих (розшукових) дій як різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт і методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК України (ст. 246) [1].

Суттю провадження інституту негласних слідчих (розшукових) дій є отримання та фіксація інформації про злочини за умови, що іншим шляхом отримати такі відомості неможливо. Виходячи з цього, першою та

основною особливістю НС(Р)Д ми вважаємо є їх негласність. Термін «негласність» означає прихованість проведення слідчих (розшукових) дій від суб'єктів, які в них не задіяні, тобто від співробітників слідчих та оперативних підрозділів та від осіб, щодо яких вони проводяться.

За думкою Є.М. Блажівського, І.М. Козьякова, з якою ми погоджуємося, негласність проведення цього різновиду слідчих (розшукових) дій виражається в нерозголошенні інформації особам, злочинна діяльність яких документується, та іншим сторонам, що безпосередньо не беруть участі у провадженні, за винятком випадків, передбачених КПК України.

Отже, негласність є чинником, який суттєво впливає на визначення видів НС(Р)Д, отримання відповідних дозволів і встановлення порядку їх проведення, визначення основних виконавців та кола учасників, обрання способу фіксування ходу й результатів їх проведення [2, с. 13].

Іншою, але не менш важливою особливістю, є закріплений вичерпний перелік негласних слідчих (розшукових) дій: аудіо- та відеоконтроль особи (ст. 260), накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261), огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262), зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263), зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264), обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння (ст. 267), установа місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268), спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269), аудіо- та відеоконтроль місця (ст. 270), контроль за вчиненням злочину (ст. 271) та виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 262) [1].

Проаналізувавши деякі положення КПК України 1960 року, ми виявили, що особи, щодо яких здійснювалися оперативно-розшукові заходи, не могли ознайомлюватися з інформацією про проведення стосовно них таких заходів.

Відповідно до ст. 253 КПК України, особи, конституційні права яких було тимчасово обмежено під час проведення НС(Р)Д, а також підозрюваний, його захисник мають бути письмово повідомлені прокурором або за його дорученням слідчим про таке обмеження [2, с. 10]. Не менш важливими заходами забезпечення гарантій дотримання прав та охоронюваних законом інтересів особи є такі законодавчо передбачені механізми, як:

– фіксація ходу і результатів негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 252 КПК);

– заходи щодо захисту інформації, отриманої в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 254 КПК);

– заходи щодо захисту інформації, яку не використовують у кримінальному провадженні (ст. 255 КПК).

Ці положення прямо відповідають основним завданням кримінального процесу: охорона прав, свобод людини і громадянина, захист осіб від порушення їх конституційних прав та право оскаржити негласні слідчі (розшукові) дії. Але, незважаючи на законодавчо закріплені гарантії та забезпечення захисту прав осіб, що беруть участь у таких діях, слід зазначити на певні нормативні проблеми та недоліки.

Чинний Кримінально-процесуальний кодекс України не містить чіткого переліку підстав проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а лише визначає, що негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб [1]. Це може стати причиною для недотримання Конституції України у частині прав та свобод громадян.

Виходячи з Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року та застосувавши аналогію закону, Нескромний Д.А. розробив власну класифікацію підстав проведення негласних слідчих (розшукових) дій, з якою ми погоджуємося:

1) наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про:

- злочини, що готуються;
- осіб, які готують учинення злочину;
- осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання;

- безвісти зниклих;
- розвідувально-підбивну діяльність спецслужб іноземних держав, організацій та окремих осіб проти України;

- реальну загрозу життю, здоров'ю, житлу, майну працівників суду і правоохоронних органів у зв'язку з їх службовою діяльністю, а також осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їхніх сімей і близьких родичів;

2) потребу в отриманні розвідувальної інформації в інтересах безпеки суспільства і держави;

3) наявність узагальнених матеріалів центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом,

або фінансуванню тероризму, отриманих в установленому законом порядку [3, с. 310].

Ми вважаємо, що ця класифікація найбільш повно розкриває перелік підстав проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Тому є доцільним їх законодавче закріплення.

У підсумку доцільно зазначити, що впровадження даних змін до законодавства обов'язково має знайти відображення у підготовці співробітників органів, що здійснюють кримінальне провадження. Так, доцільно вдосконалити систему підготовки та підвищення кваліфікації фахівців, розробити рекомендації із зазначенням всіх нюансів практичного застосування нових норм закону, а також норм міжнародної практики.

Отже, введення інституту негласних слідчих (розшукових) дій безперечно є важливим етапом для дієвого функціонування правоохоронної системи України. Чинний КПК має достатній перелік позитивних особливостей проведення негласних слідчих (розшукових) дій, частину з яких нами було запропоновано до розгляду.

Але, поряд з цим, дане питання має бути вдосконалено та доповнено з урахуванням практики його застосування як задля точного дотримання публічних і приватних інтересів осіб, так і для відповідності міжнародним нормам, стандартам та прецедентам Європейського суду з прав людини.

Література:

1. Кримінально-процесуальний кодекс України від 20 листопада 2012 року [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
2. Процесуальне керівництво прокурором негласними слідчими (розшуковими) діями: наук.-практ. посіб. / [Є.М. Блажівський, І.М. Козьяков, Л.В. Вигівська та ін.; за заг. ред. Є.М. Блажівського, Р.Г. Андрєєва. – К.: Національна академія прокуратури України, – 2014. – 304 с.
3. Нескромний Д.А. Негласні слідчі (розшукові) дії: юридичні та фактичні підстави їх провадження. – К.: Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія юридична). – 2015. – № 2. – С. 303-312.

Науковий керівник: Давиденко Валерій Степанович, доцент, доцент кафедри загальноправових дисциплін, Київський національний торговельно-економічний університет

СУТНІСТЬ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПОДАЛЬШІ НАПРЯМИ ЇЇ ДОСЛІДЖЕННЯ

Кравченко Аліна Романівна

курсант факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Національного університету державної фіскальної служби України

Сучасні соціально-політичні тенденції в Україні сприяють поширенню злочинної діяльності, зокрема її групових та організованих форм. Негативно на цьому процесі позначаються військові дії на сході України, адже певна територія держави не контролюється законною владою, а бойові дії сприяють поширенню вогнепальної зброї та припасів до неї.

У криміналістиці під злочинною діяльністю розуміють сплановану та реалізовану систему дій певної особи або організованої групи осіб, що зумовлює утворення «слідової картини» у вигляді ідеальних та матеріальних слідів, та характеризується приховуванням своїх дій, з метою ухилення учасників цієї діяльності від кримінальної відповідальності. Будь-яка злочинна діяльність спрямовується на досягнення мети вчинюваних злочинів. Тобто, злочинну діяльність можна розглядати як систему дій, спрямованих на досягнення мети злочину.

У системі злочинної діяльності можна виокремлювати механізм злочинної поведінки певного суб'єкта. Такий механізм включає в себе три основних елементи: 1) мотив, 2) воля, 3) мета.

На першій стадії реалізується мотив особи, вона задається ціллю, бажанням, потребою, інтересами якими буде керуватися у навколишньому середовищі для досягнення своєї мети.

На другій стадії суб'єкт за допомогою волі, намагається справлятися з труднощами. Ця стадія потребує наполегливості, рішучості, витримки, стійкості особи.

Завданням третьої стадії є реалізація мети, тобто виконання дій, спрямованих на отримання бажаного результату.

Так можна описати «поведінку злочинця» в складному механізмі злочинної діяльності.

Сьогодні питання сутності та визначення злочинної діяльності активно дискутується науковцями, під нею розуміють «систему обумовлених дій суб'єкта, що викликають зміни в матеріальному середовищі, які вважаються суспільно небезпечними, винними і кримінально карними» [1, с. 47]; «систему суспільно небезпечних, заборонених кримінальним законом дій або бездіяльність, об'єднану загальним мотивом і метою, які регулюються свідомістю і волею, зі

створенням сприятливих умов для вчинення злочинних намірів, що складається зі способів підготовки, вчинення та приховування злочинів» [2, с. 67]; «усвідомлене, мотивоване, заборонене кримінальним правом під загрозою кримінального покарання, детерміноване рівнем суспільного розвитку та об'єктивними факторами суспільно небезпечно діяння суб'єкта злочину, направлене на певний об'єкт, вчинене з метою задоволення потреб, з використанням різних знарядь, засобів і способів» [3, с. 22].

Слід погодитися, що «використовуючи діяльнісний підхід у криміналістиці як один із методологічних принципів, не слід впадати у дві крайності: перша – недооцінювати підхід та його методологічне значення, вважаючи це незначним або недоцільним, таким, що відволікає від суті дослідження («методологічний негативізм»), друга крайність – перебільшувати значення діялісного підходу, вважаючи його більш важливим ніж той предмет, до якого його хочуть застосувати, перетворюючи його в певну універсальну відмичку для вирішення будь-яких проблем, як простий і доступний інструмент наукового дослідження («методологічна ейфорія») [4, с. 157-158]. Адже, І. Пригожин та І. Стенгерс справедливо зазначали, що «... ні один методологічний принцип не може виключити, наприклад, ризику зайти в тупік в ході наукового дослідження» [5, с. 86].

Отже, ми бачимо, що науковцями-криміналістами висловлені різноманітні думки щодо сутності та розуміння злочинної діяльності, однак в них можна помітити спільні риси, зокрема те, що ці злочинні дії спрямовуються на досягнення бажаного протиправного результату, і не важливо яким способом, дією чи їх послідовністю. В цілому механізм злочинної діяльності є знаряддям, за допомогою якого хочуть досягнути поставленої протиправної мети.

На мою думку, доцільно і надалі продовжувати досліджувати у цьому напрямі, щоб типізувати «слідові картини» схожих видів злочинної діяльності, описати їх, та використовувати з метою розпізнавання в діяльності з виявлення, розкриття і розслідування злочинів.

Література:

1. Криміналістика : підручник / П. Д. Біленчук, В. К. Лисиченко, А. В. Старушкевич та ін. ; за ред. П. Д. Біленчука. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Атіка, 2001. 544 с.
2. Кузьмічов В., Москвін Ю. Криміналістичне вивчення злочинної діяльності. *Право України*. 1999. № 5. С. 64-67.
3. Хайрусов Д. С. Источники и методы криминалистического исследования преступной деятельности. Москва : Юрлитинформ, 2008. 144 с.

4. Старушкевич А. В. Діяльнісний підхід у криміналістиці. *Теорія та практика судово-експертної діяльності*: матеріали круглого столу, присвяченого пам'яті З. С. Меленевської (Київ, 28 лютого 2018 року). Київ: ННІ № 2 НАВС. С. 156-160.

5. Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса. Новый диалог человека с природой. Москва: Прогресс, 1986. 432 с.

Науковий керівник: Старушкевич Анатолій Володимирович, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри фінансових розслідувань факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Національного університету державної фіскальної служби України

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ ЗА ПІДОЗРОЮ У ВЧИНЕННІ ЗЛОЧИНУ

Кравченко Яна Анатоліївна
студентка, Київський національний торговельно-економічний університет

Як зазначено у ст.8 Кримінально-процесуального кодексу (далі КПК) кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави [1]. Тобто в умовах кримінального провадження мають бути забезпечені захист та охорона прав, свобод та законних інтересів особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень та швидке, повне і неупереджене розслідування. Задля забезпечення цих завдань ефективним засобом за КПК є затримання особи, яка підозрюється у вчиненні злочину. У результаті такого затримання створюються всі умови для з'ясування причетності особи до даного злочину, а також обрання запобіжних заходів у вигляді тримання під вартою.

Затримання особи - це тимчасовий, короткочасний запобіжний захід, що застосовується з метою забезпечення дієвості кримінального провадження, припинення кримінально протиправного діяння, попередження уникнення особою слідства або суду, запобігання фальсифікації особою доказів та з метою запобігання іншим спробам завадити здійсненню кримінального провадження.

Затримання особи, що підозрюється у вчиненні злочину, не пов'язане із заподіянням шкоди його життю, здоров'ю або майну. Проте бувають випадки, що особа відмовляється виконувати законні вимоги працівників правоохоронних органів та в свою чергу намагається втекти з місця злочину або чинити опір, в тому числі здійснюючи напад. Тому особа, яка затримує змушена заподіяти злочинцю відповідної шкоди, задля його затримання.

Законом передбачено такі види затримання:

- 1) затримання на підставі ухвали слідчого судді, суду з метою приводу (ст.ст. 188-191 КПК України);
- 2) законне затримання (ст. 207 КПК України);
- 3) затримання уповноваженою службовою особою (ст. 208 КПК України).

Умовою затримання особи є наявність достовірних доказів, які належним чином мають бути перевірені, а рішення про затримання повинне ґрунтуватися на достовірно встановлених фактах. Ще однією важливою умовою є підстави затримання особи. Наприклад, якщо особу застали під час вчинення або замаху на злочин за КПК 1960 року дозволялося правоохоронним органам затримати особу незалежно від того, скільки пройшло часу після скоєння злочину. Для прийняття рішення про затримання підозрюваного поряд із вказаними в законі підставами необхідна наявність відповідного мотиву, а саме перешкодити особі ухилитись від досудового розслідування, що починається з моменту внесення запису до Єдиного реєстру досудового розслідування, вчиненню нових злочинів, а також знищення речей та доказів, що мають особливе значення для встановлення складу злочину, а отже і можливості притягнути особу до кримінальної відповідальності [2,с. 415]. Тому цілком очевидним є те, що саме цей захід застосовують на практиці, адже понад 30 % усіх осіб, які притягуються до кримінальної відповідальності, затримуються органами досудового розслідування [3,с. 31].

Відповідно до ст. 209 КПК України, особа є затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою.

Загальний строк затримання встановлений у ст. 211 КПК України, в якій зазначено, що він не може перевищувати 72 годин з моменту затримання. Якщо особу затримали без ухвали слідчого судді, суду, особа не пізніше 60 годин з моменту затримання має бути звільнена або доставлена до суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу. Слідчий суддя зобов'язаний прийняти рішення про обрання запобіжного заходу або відмову в обранні не пізніше 12 годин з

моменту доставлення затриманого до суду, оскільки сукупний строк затримання в будь-якому випадку не повинен перевищувати 72 годин. Перевищення 72-годинного строку затримання вважається грубим порушенням прав та свобод особи і тягне відповідальність, встановлену законом.

Підозрюваний одразу після затримання підлягає негайному допиту, якщо це зробити неможливо, то допит має бути проведений протягом 24 годин з моменту затримання. До першого допиту підозрюваний має право на побачення із своїм захисником, присутність якого на допиті є обов'язковою. Винятком є, якщо особа відмовляється від допомоги захисника.

Затримані утримуються в ізоляторах тимчасового утримання в умовах ізоляції від суспільства з дотриманням установленого законом режиму. Затримані працівники органів внутрішніх справ, прокуратури, СБУ та військовослужбовці мають утримуватись на гауптвахті.

У підрозділі органу досудового розслідування мають бути призначені одна або декілька службових осіб, відповідальних за перебування затриманих. Однак відповідальними за перебування затриманих не можуть бути слідчі (ст. 212 КПК).

Керуючись ст. 1 і 2 Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду», незаконно затриманий має право на відшкодування заподіяної йому матеріальної та моральної шкоди. Проаналізувавши зміст цього закону, затримання буде визнане незаконним, якщо кримінальне провадження щодо підозрюваного, обвинуваченого або підсудного, якого затримали, буде закрито за відсутністю складу злочину або за недоведеністю участі обвинуваченого у вчиненні злочину [4].

У випадку встановлення обставин, що дають підстави вважати затримання незаконним, захисник, керуючись вимогами ст. 42, 206, 208 КПК, упевнений звертатися з відповідною скаргою до слідчого судді, оскільки будь-яке позбавлення волі повинне здійснюватися не тільки згідно з основними процесуальними нормами національного права, але також відповідати цілям ст. 5 Конвенції із захисту прав людини та основоположних свобод, тобто захищати людину від свавілля властей. Так, наприклад, в 208 КПК зазначене поняття «безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення», що є підставою для затримання, але законодавчо це поняття не визначене, проте передбачає відносно невеликий проміжок часу, який минув після вчинення злочину. В цьому випадку новий КПК не встановлює конкретних меж, так як кожна

ситуація індивідуальна та унікальна, але варто розуміти, що це не роки і навіть не місяці [5].

Відповідно до викладеного, можна зробити висновок, що КПК повністю розкриває та врегульовує процесуальний порядок затримання особи на досудовому розслідуванні, враховуючи міжнародну практику та основні положення та засади вітчизняного законодавства. Проте практика реалізації цих положень службовими особами держави потребує удосконалення, задля подальшого формування демократичного суспільства. Так як аналіз практики застосування положень ст. 208 КПК, а також анонсовані гучні затримання високопосадовців свідчать про те, що КПК використовується, по-перше, як інструмент залякування, а по-друге, як засіб створення ілюзії протидії злочинності. Так, за статистичними даними 2016 року Генеральної прокуратури, рівень злочинності за останній час підвищився на 45% , а отже для науково-практичних працівників попереду значний об'єм наукових завдань та їх впровадження у практичну діяльність правоохоронних органів.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Тертишник В.М. Кримінальний процес України. Загальна частина: підручник. Академічне видання. – К.: Алерта, 2014. – 440 с.
3. Проблеми затримання та взяття під варту на досудовому провадженні по кримінальній справі / В.І. Борисов, Н.В. Глинська, В.С. Зеленецький, О.Г. Шило. – Х., 2005. – 352с.
4. «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» Закону України від 01.03.2016 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-%D0%B2%D1%80>
5. Татаров О. Тенденція до проведення затримань без ухвали слідчого судді становить загрозу правам особи [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/123397-tendenciya_do_provedennya_zatriman_bez_uhvali_slidchogo_sudd.html

Науковий керівник: Давиденко Валерій Степанович, доцент, доцент кафедри загальноправових дисциплін, Київський національний торговельно-економічний університет

ЩОДО ПИТАННЯ ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДПИСІВ, ВИКОНАНИХ ЗА ДОПОМОГОЮ ТЕХНІЧНИХ ПРИЙОМІВ

Проценов Максим Петрович

курсант факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Національного університету державної фіскальної служби України

В експертній практиці, в ході проведення криміналістичної експертизи підписів, поряд із звичайним підробленням підпису, наприклад, шляхом вільного наслідування, поширення набули підписи, що виконані за допомогою технічних прийомів (копіювально-розмножувальної техніки, факсиміле). Експертне дослідження таких об'єктів є доволі складним процесом, зазвичай воно набуває комплексного характеру та неоднозначно оцінюється експертами в якості певного виду криміналістичних досліджень.

Питання експертного дослідження підписів, виконаних як традиційним методом підроблення, так і за допомогою технічних засобів, вирішувалися у публікаціях: Л. А. Вінберга і М. В. Шванкової [1], Е. О. Івакіна [2], Н. О. Комісарової [3], В. В. Липовського [4], Т. В. Орлової [5], В. Ф. Орлової [5], З. С. Меленевської, Є. Ю. Свободи, А. І. Шаботенка [6].

Н. О. Комісарова, пов'язує ідентифікаційні дослідження із встановленням конкретного виконавця підпису або виконанням однією особою різних підписів, окремих фрагментів підпису тощо. На її думку, дослідження підписів посідає значне місце серед ідентифікаційних почеркознавчих експертиз. Підписи є малоінформативними об'єктами, під час дослідження яких, у багатьох випадках, неможливо відповісти на поставлені запитання [3, с. 7-9]. Ситуаційні дослідження, на думку Н. О. Комісарової, передбачають встановлення взаємозв'язку підписів і подій або обстановки (урахування всіх аспектів ситуації: часу, місця, структури, способу вчинення злочину, засобів, що застосовувалися для його вчинення), незважаючи на певну схожість діагностичних і ситуаційних досліджень, кожне з них має специфічні особливості [3, с. 9-10].

На думку Е. О. Івакіна, властивості почерку, які використовують для індивідуальної ідентифікації, значною мірою вивчені криміналістами. Меншою мірою досліджено ті властивості почерку, які несуть інформацію про зовнішні обставини виконання рукопису і внутрішній стан виконавця,

а також ознаки почерку, що дозволяють вирішувати класифікаційні завдання (встановлення статі виконавця, його віку тощо) [2, с. 4].

На нашу думку, взаємозв'язок ідентифікаційних і діагностичних досліджень проявляється саме в техніко-криміналістичному дослідженні підписів, виконаних за допомогою технічних прийомів. Найпершим завданням, яке виконується експертами в ході дослідження таких підписів, є встановлення ознак незвичного виконання (ознак технічного підроблення), виконання даного завдання, напряму, належить до діагностичних, адже пов'язане із встановленням наявності або відсутності у досліджуваному об'єкті незвичності письма та характеру, так званого, «збиваючого» чинника.

Серед факторів, які значно ускладнюють ідентифікаційне дослідження підписів, виконаних за допомогою технічних прийомів, виділяють можливість маскуванню способу виконання досліджуваного підпису та необхідність поділу зображень первинного та вторинного підписів і окремого почеркознавчого дослідження кожного з них [7]. Зазначена категорія почеркових об'єктів є складною з огляду на те, що у підписах, виконаних у такий спосіб, проявляється доволі обмежений обсяг ознак почерку їх виконавця, що надзвичайно ускладнює їх ідентифікаційне дослідження.

Неоднозначно вирішуваною проблемою у дослідженні підписів, виконаних за допомогою технічних прийомів, залишається, відсутність єдиного підходу до проведення ідентифікаційного дослідження, що значно ускладнює роботу експертів. Непоодинокими є випадки, коли, наприклад, висновок первинної експертизи, стосовно виконання підпису з наслідуванням іншою особою, а не тією, від імені якої він значиться, не підтверджується під час проведення повторної експертизи, за результатами якої встановлюють, що спірний підпис виконано шляхом перемальовування на провіт. При цьому, питання про тотожність не вирішують навіть за наявності стійких відмінностей.

Отже, експертне дослідження підписів, що виконані за допомогою технічних прийомів (копіювально-розмножувальної техніки, факсиміле) є доволі складним процесом, зазвичай таке дослідження набуває комплексного характеру. Підписи є малоінформативними об'єктами, під час дослідження яких, у багатьох випадках, неможливо відповісти на поставлені запитання. Взаємозв'язок ідентифікаційних і діагностичних досліджень проявляється саме в техніко-криміналістичному дослідженні підписів, виконаних за допомогою технічних прийомів. Серед чинників, які значно ускладнюють ідентифікаційне дослідження таких підписів, є можливість маскуванню способу виконання досліджуваного підпису та

необхідність поділу зображень первинного та вторинного підписів і окремого почеркознавчого дослідження кожного з них. Зазначена категорія почеркових об'єктів є складною й через те, що у підписах, виконаних у такий спосіб, проявляється доволі обмежений обсяг ознак почерку їх виконавця, що надзвичайно ускладнює їх ідентифікаційне дослідження. Неоднозначно вирішуваною проблемою у дослідженні підписів, виконаних за допомогою технічних прийомів, залишається, відсутність єдиного підходу до проведення ідентифікаційного дослідження.

Література:

1. Винберг Л. А., Шванкова М. В. Почерковедческая экспертиза: учебник. Волгоград : НИ и РИО ВСШ МВД СССР, 1977. 208 с.
2. Івакін Е. О. Теоретичні та методичні питання неідентифікаційних досліджень в судовому почеркознавстві : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза». Київ, 2002. 18 с.
3. Комісарова Н. О. Криміналістичне дослідження підписів, виконаних в умовах обмеженого зорового контролю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза». Київ, 2002. 18 с.
4. Липовский В. В. Особенности подготовки материалов на экспертизу подписи. Москва : ВНИИСЭ, 1978. 47 с.
5. Орлова Т. В. Теоретические основы и практика криминалистического исследования подписей : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Москва, 2003. 165 с.
6. Меленевська З. С., Свобода Є. Ю., Шаботенко А. І. Судово-почеркознавча експертиза: навч.-метод. посіб. ; за заг. ред. І. П. Красюка. Київ: Укр. центр духовн. культури, 2007. 280 с.
7. Сукманюк О. А. К вопросу идентификационного исследования подписей, выполненных при помощи технических приемов. *Экспертное обеспечение правосудия на современном этапе судебно-правовой реформы* : сбор. науч.-прак. матер. Симферополь, 2000. С. 254-257.

Науковий керівник: Старушкевич Анатолій Володимирович, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри фінансових розслідувань факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Національного університету державної фіскальної служби України

ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД ФБР США У ПРОТИДІІ ФІНАНСОВИМ ШАХРАЙСТВАМ

Романюк Анна Романівна

курсант факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Національного університету державної фіскальної служби України

Фінансові шахрайства у США почали досліджуватися ще в 30-х роках минулого століття. Там їх розуміють як злочини, що характеризуються обманом та зловживанням довірою, з метою заволодіння або уникнення втрати грошей. На думку фахівців США, фінансові шахрайства є вкрай руйнівними для компаній, і такі злочини завжди завдають шкоди певним потерпілим.

Метою даних тез є аналіз позитивного досвіду ФБР США щодо протидії фінансовим шахрайствам.

Окремі питання протидії фінансовим шахрайствам розглядалися у публікаціях О. Г. Карповича [1], С. С. Чернявського [2], С. П. Чорнуцького [3] та ін.

Сьогодні у США схеми шахрайств стали більш досконаліми, адже такі протиправні дії вчиняються із використанням досягнень сучасних інформаційних технологій, які допомагають злочинцям вчиняти «злочини без слідів» та уникати покарання.

Тому правоохоронні органи США, до яких відносять Комісію з цінних паперів та бірж, Службу внутрішніх доходів, Службу поштової інспекції США, Комісію з торгівлі ф'ючерсами на товари та Департамент фінансових розслідувань Міністерства фінансів та ФБР, використовують найсучасніші «технології запобігання шахрайствам».

Значним досягненням у таких технологіях вважають «штучний інтелект», який працює за «правилами» інтелекту людини. Проаналізовані відомості фахівцями ФБР США показують, що ситуація у запобіганні фінансовим шахрайствам покращується, тому всі сили спрямовуються на розвиток новаторських технологій «штучного інтелекту», який зможе працювати самостійно. І хоча подібні технології коштують не дешево, фахівці ФБР США не зупиняються у своїх дослідженнях і не залишають фінансовим шахраям жодних можливостей.

Не дивлячись на те, що схеми фінансових шахрайств стають все більш досконалішими, працівники ФБР США прагнуть відстежувати злочинців та запобігати шахрайствам, ще до моменту початку активних дій зловмисників. При цьому працівники ФБР США в основному зосереджуються на складних фінансових розслідуваннях, використовуючи сучасні можливості «штучного інтелекту».

У США одним із видів фінансового шахрайства є крадіжка особистих даних, тобто злочин, пов'язаний із незаконним доступом та використанням особистої та/або фінансової інформації певної людини. Такий злочин може призвести до фінансових втрат, і завдати серйозної шкоди кредитній історії жертви. Він робить її більш вразливою для інших видів фінансового шахрайства. При крадіжці особистих даних зловмисник заволодівають ім'ям, номером соціального страхування, номером кредитної картки, датою народження та іншими відомостями жертви. У «цифровому світі» всі ризикують стати потерпілими, тому в США наполегливо працюють над запобіганням фінансовим шахрайствам, розуміючи, що масштаби завданої шкоди можуть бути вкрай значними, як для певної компанії, так і для держави в цілому.

Іншим видом шахрайства є протизаконні «маніпуляції» з цінними паперами та товарами. Працівники ФБР США передбачають, що різноманітні схеми шахрайства, до яких відносять маніпуляції ринком, розкрадання вчинене брокерами, шахрайства з товарами, буду і надалі продовжувати зростати, оскільки інвестори залишаються віктимними до невизначеностей сучасної світової економіки. У зв'язку з цим, працівники ФБР США продовжують тісно співпрацювати з різними урядовими та приватними організаціями, з метою вирішення проблем попередження та запобігання фінансовим шахрайствам.

І хоча протидія фінансовим шахрайствам в Україні ще не на такому рівні як у США, однак українські правоохоронні органи мають можливість поглиблювати свої знання і навички використовуючи передовий зарубіжний досвід, зокрема, накопичений працівниками ФБР США.

Література:

1. Карпович О. Г. Актуальные уголовно-правовые проблемы борьбы с финансовым мошенничеством : монографія. Москва : ЮНИТИ-ДАНА; Закон и право, 2011. 271 с.
2. Чернявський С. С. Фінансове шахрайство : методологічні засади розслідування : монографія. Київ : Хай-Тек Прес, 2010. 624 с.
3. Чорнуцький С. П. Суть і методика виявлення фактів фінансового шахрайства. Економіка та держава. 2011. № 7. С. 127–131.

Науковий керівник: Старушкевич Анатолій Володимирович, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри фінансових розслідувань факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Національного університету державної фіскальної служби України

ОКРЕМІ ЕЛЕМЕНТИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ГРАБЕЖІВ І РОЗБОЇВ

Семенюк Яна Олегівна

курсант факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Національного університету державної фіскальної служби України

Економічні і політичні перетворення, що відбуваються в Україні, а також значне майнове розшарування суспільства, стали каталізатором для кількісних і якісних змін у структурі злочинності. Це повною мірою стосується грабежів і розбоїв, особливо таких, що вчиняються організованими групами. При цьому розкриття таких злочинів є особливо значимим, оскільки такі кримінальні правопорушення становлять підвищену суспільну небезпеку, пов'язану із заволодінням чужим майном, вчиняються із застосуванням насильства небезпечного для життя і здоров'я громадян.

Незважаючи на те, що, в порівнянні з 90-ми роками минулого століття, коли значна частина представників організованої злочинності почала «переключилася» на «білокомірцеву» діяльність, окремі новостворювані організовані групи ще спеціалізуються на грабежах і розбоях. Зазвичай, вони формуються з осіб, які звільнилися з місць позбавлення волі, мають значний злочинний досвід, стійку антисоціальну поведінку, що з великою ймовірністю, зумовлює повернення багатьох з них, до корисливо-насильницької злочинної діяльності. Такі особи, зазвичай, виступають в ролі організаторів і лідерів злочинних угруповань. Досить тривожним фактором є те, що кількість розбоїв і грабежів, вчинених організованими групами, перевищує кількість зареєстрованих, тобто значна їх частина залишається латентною, тому правоохоронні органи не завжди поінформовані про реальну кримінальну обстановку в регіоні, що перешкоджає вживати адекватних заходів протидії такому виду злочинності.

Працівники Національної поліції України постійно зіштовхуються з модифікованими способами і механізмами підготовки, вчинення і приховування грабежів і розбоїв, зростаючою протидією досудовому розслідуванню [1, с. 75].

Теоретичні питання криміналістичної характеристики злочинів розглядалися у публікаціях різних авторів, в цілому дану криміналістичну категорію визначають як модель зведених відомостей про криміналістично значимі ознаки виду, групи або конкретного

кримінального правопорушення [1, с. 71]. В теорії добре розробленими є джерела інформації та методи, що використовуються під час формування криміналістичних характеристик кримінальних правопорушень [2].

Узагальнення відомостей про криміналістичну характеристику грабежів і розбоїв свідчать, що залежно від розпорядку дня потерпілого, злочинці визначають час і місце нападів на потерпілих. У квартирах громадян найчастіше напади вчиняються вдень. У цей час, зазвичай, відсутні свідки (більшість сусідів працюють або навчаються). У приватних будинках напади вчиняються найчастіше у вечірній і нічний час доби, оскільки в присутності господарів будинку злочинці за допомогою фізичного і психічного насильства можуть отримати більше інформації про місцезнаходження цінних речей, при цьому не бояться бути поміченими сусідами чи іншими очевидцями. У продуктових магазинах ймовірність нападу залежить від графіка роботи. Якщо магазин працює цілодобово, то найчастіше це нічний час. Рідше нападають на продуктові магазини вдень, у цей час мало виручки і багато покупців. На банки, пункти видачі швидких позик, ювелірні магазини і ломбарди напади вчиняються лише в денний час, що значною мірою пов'язано з їх графіком роботи. Напади на банкомати, інкасаторів, торгові бази і комерційні організації найчастіше вчиняють між 12 і 18 годинами доби. На автодорогах на легкові автомобілі, як з метою заволодіння майном, так і з метою заволодінням автомобілем, найчастіше нападають у вечірній і нічний час. На водіїв, які керують вантажним транспортом, в основному нападають здійснюються в ранкові години і нічний час. Повторюваність місць і часу нападу на потерпілих дозволяє висунути версію про вчинення злочину однією і тією ж організованою групою. Чим більше подібних повторень, тим більша ймовірність вчинення злочину однією і тією ж організованою групою.

Узагальнення кримінальних проваджень також вказує на те, що найчастіше жертвами грабежів і розбоїв, вчинених організованими групами, є громадяни, які перебувають в квартирі або приватному будинку; при цьому стать жертв не має принципового значення, а також громадяни, які керують транспортними засобами або перебувають в певних комерційних організаціях. Основу відносин між потерпілими та злочинцями у даному випадку найчастіше складають випадкові зв'язки. Зазвичай, злочинці заздалегідь намічають жертву, вивчають її розпорядок дня для вибору оптимального варіанту нападу, в тому числі і за «наведенням». У цих випадках виникає важливий для розкриття злочину опосередкований зв'язок, що дозволяє виявити в кінці «ланцюжка» такого

зв'язку конкретного злочинця – чим коротший цей «ланцюжок», тим легше досягти позитивного результату.

Підводячи підсумок зазначимо, що для криміналістичної характеристики грабежів і розбоїв, використання її безпосередньо у розслідуванні таких протиправних дій, велике інформаційно-пошукове значення мають статистично значимі зв'язки між елементами такої характеристики. Найбільший практичний інтерес представляють взаємозв'язку не двох, а трьох і більше елементів криміналістичної характеристики. Зі збільшенням числа пов'язаних елементів, збільшується і ймовірність висунутих версій. Найвиразніше такі зв'язки простежуються між відомостями про потерпілого, часом і місцем вчинення кримінального правопорушення; видом організованої групи, місцем і часом вчинення грабежу або розбою.

Література:

1. Лисиченко В. К., Шехавцов Р. М. Проблеми теорії та практики подолання протидії розслідуванню окремих різновидів злочинів, вчинених організованими групами, злочинними організаціями. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. 320 с.
2. Старушкевич А. В. Визначення криміналістичної характеристики кримінального правопорушення. Юридична наука: проблеми та досягнення: матеріали міжнар. наук.-практ. конференції (Київ, 19 лютого 2013 року). Тернопіль: Юридична лінія, 2013. С. 68-71. URL: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=1372.
3. Старушкевич А. В. Джерела інформації та методи, що використовуються під час формування криміналістичних характеристик кримінальних правопорушень. Проблеми розвитку законодавства і правозастосовчої практики: матеріали міжнар. наук.-практ. конференції (Київ, 9 квітня 2013 року). Тернопіль: Юридична лінія, 2013. С. 53-57. URL: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=1402.

Науковий керівник: Старушкевич Анатолій Володимирович, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри фінансових розслідувань факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Національного університету державної фіскальної служби України

ПРОЦЕСУАЛЬНА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ТА САМОСТІЙНІСТЬ СЛІДЧОГО

Сірант Тетяна Олегівна

*студентка, Київський національний торговельно-економічний
університет,*

Досудове розслідування кримінальних правопорушень здійснює слідчий, повноваження якого визначені ст. 40 Кримінального процесуального кодексу України (далі- КПК) [1].

Процесуальна самостійність та незалежність слідчого є важливим принципом здійснення досудового розслідування. Він підвищує авторитет слідчого і забезпечує необхідні умови повноти, всебічності і об'єктивності провадження досудового слідства.

Незважаючи на те, що велика кількість вітчизняних науковців приділили значну увагу розробці та науковому дослідженню проблеми процесуальної самостійності та незалежності слідчого, однак в теорії кримінального процесу дане питання залишається дискусійним. Цьому сприяє, на наш погляд, недостатньо чітке визначення «процесуальна самостійність і незалежність слідчого» у КПК України.

Слідчий є одним з основних учасників кримінального провадження з боку обвинувачення. Саме на нього ст. 40 КПК України покладено найважливіші завдання, такі як обов'язок починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених КПК України; проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій; доручення проведення таких дій відповідним оперативним підрозділам; повідомлення за погодженням із прокурором особі про підозру; за результатами розслідування складання обвинувального акта тощо [1].

Таким чином, саме від слідчого залежить якісне досудове розслідування.

Відповідно до ч. 5 ст. 40 КПК, слідчий здійснює свої повноваження відповідно до вимог цього кодексу, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого [1].

Для дослідження даного питання слід з'ясувати сутність понять «самостійність» та «незалежність».

Наприклад, Академічний тлумачний словник української мови визначає поняття «самостійність» як уміння діяти без сторонньої

допомоги або керівництва, а «незалежний» - який не залежить від когонебудь, чого-небудь, не підкоряється комусь, чомусь [2].

У той же час слід погодитись з думкою, що незалежність є категорією, котра характеризує зовнішні діяльності слідчого, які від волі слідчого не залежать, а повністю визначаються зовнішніми чинниками (законом, підзаконними актами, вказівками керівника органу досудового розслідування, прокурора, рішеннями слідчого судді тощо) [3 с.93].

Службова діяльність слідчого постійно перебуває в службовій і процесуальній залежності. Службова залежність визначається як підпорядкованість слідчого керівнику органу досудового розслідування, який під час здійснення слідчим своєї діяльності безпосередньо вказує її напрямом, шляхом надання письмових доручень, які є обов'язковими.

Варто зазначити, що межі процесуальної самостійності слідчого в чинному КПК чітко не визначені. Разом із тим керівник органу досудового розслідування, прокурор, слідчий суддя мають право в порядку, визначеному законом, втручатись у діяльність слідчого, що обмежує його процесуальну самостійність та незалежність.

У свою чергу, слідчий часто виступає лише ініціатором проведення слідчих дій, тоді як більшість із них проводиться за погодженням із прокурором або за ухвалою слідчого судді. Зазначимо, що найбільш принципові рішення досудового розслідування приймаються прокурором або за погодженням з ним.

Так, наприклад, О.А. Солдатенко звертає увагу на те, що повноваження прокурора і суду в аспекті їх співвідношення з процесуальним статусом слідчого дозволяє стверджувати, що самостійність слідчої діяльності є декларативною, оскільки він фактично не приймає самостійно жодного процесуального рішення. Таке звуження повноважень слідчого та обмеження його самостійності в прийнятті процесуальних рішень призведе до значного затягування досудового розслідування, оскільки для того, щоб вчинити більшість процесуальних дій, він повинен буде отримати дозвіл [4, с 224].

Надання слідчому права оскаржувати рішення, дії чи бездіяльності прокурора є гарантією незалежності слідчого під час провадження досудового розслідування. Але в ч.3 ст.312 КПК України зазначено, що оскарження слідчим рішень, дій чи бездіяльності прокурора не зупиняє їх виконання [1].

Отже, причини недоліків у забезпеченні швидкості, повноти та неупередженості досудового розслідування пов'язані, насамперед, з визначенням меж процесуальної самостійності та незалежності слідчих.

Тому, можна зауважити, що чинний КПК потребує суттєвого корегування, а саме щодо відновлення самостійності та незалежності слідчих в кримінальному провадженні.

Погоджуючись із науковцями, вважаємо, що в чинному КПК необхідно: 1) обмежити керівника органу досудового розслідування організаційними функціями; 2) передбачити юридичну відповідальність службових та інших осіб за невиконання законних постанов слідчого і його законних вимог під час провадження слідчих дій; 3) надати окремий статус і передбачити його фактичну самостійність і незалежність, яка б полягала в праві самостійно вирішувати основні питання досудового розслідування.

Отже, за для ефективного функціонування слідчий повинен мати більше коло повноважень, незалежності та самостійності, адже саме він знаходиться у віданні всіх обставин досудового розслідування та може об'єктивно оцінювати, які слідчі дії та процесуальні дії необхідно проводити та в якому обсязі. Надання повноважень слідчому забезпечить швидкість, повноту та неупередженість досудового розслідування.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Словник української мови: в 11 томах. – Том 5,9 1978 URL: <http://sum.in.ua>
3. Канфуї І.В. Процесуальна самостійність і незалежність слідчого як характеристика його місця і ролі на стадії досудового розслідування / Науковий вісник Херсонського державного університету.-2014.-Випуск 2.-Том 4.- 253с.
4. Солдатенко О.А. Актуальні питання досудового розслідування слідчими органів внутрішніх справ: проблеми теорії та практики//Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, (Дніпропетровськ, 18-19 квітня 2013 року).-К:»Хайтек Прес», 2013.- 312с.

Науковий керівник: Давиденко Валерій Степанович, доцент, доцент кафедри загальноправових дисциплін, Київський національний торговельно-економічний університет

ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОПУСТИМОСТІ ДОКАЗІВ

Федченко Володимир Михайлович

кандидат юридичних наук, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Одним з початкових етапів досудового розслідування є огляд місця події. За загальними вимогами здійснення досудового розслідування до

внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР) або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену законом. Огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до ЄРДР, яке здійснюється негайно після завершення огляду(ч. 3 ст. 214 КПК) [1].Порушення вказаних вимог тягне за собою відповідні юридичні наслідки, навіть до прийняття судом рішення про визнання доказів за результатами цієї слідчої (розшукової) дії недопустимими[2]. Слід зазначити, що не лише у теорії кримінального процесу серед науковців, але і серед практиків не втрачає своєї актуальності питання доказів та визначення аспектів їх недопустимості[3]. Інститути недопустимості та допустимості доказів у кримінальному процесі є досить різноманітними та багатогранними [4].

У навчальній юридичній літературі допустимість доказів, якщо викладати її поняття лаконічно, зазвичай визначається як процесуальна властивість, або якість, що характеризує отримання доказів законним шляхом. У законодавстві, визначення поняття допустимості відсутнє, лише зазначається, що доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому КПК України (ст. 86 КПК) [1]. Дефініція недопустимості доказу, законодавцем визначена більш чітко. Так, недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також будь-які інші докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини. До вказаних істотних порушень відносяться такі діяння:1) здійснення процесуальних дій, які потребують попереднього дозволу суду, без такого дозволу або з порушенням його суттєвих умов;2) отримання доказів внаслідок катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність особи, поводження або погрози застосування такого поводження;3) порушення права особи на захист;4) отримання показань чи пояснень від особи, яка не була повідомлена про своє право відмовитися від давання показань та не відповідати на запитання, або їх отримання з порушенням цього права;5) порушення права на перехресний допит(ч. 2 ст. 87 КПК).

Подальші умови та підстави визнання доказів недопустимими регламентовані статтями 87-89 КПК України.

За загальними вимогами проникнення до іншого володіння особи, за відсутності дозволу володільця, або без ухвали слідчого судді законом заборонено. До іншого володіння особи, закон наряду з іншими відносить і транспортний засіб, який знаходиться у володінні особи. І ніхто не має права проникнути до іншого володіння особи з будь-якою метою, інакше як лише за добровільною згодою особи, яка ним володіє, або на підставі

ухвали слідчого судді, крім невідкладних випадків, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину. У такому випадку прокурор, слідчий за погодженням із прокурором зобов'язаний невідкладно після здійснення таких дій звернутися з клопотанням про проведення обшуку до слідчого судді (ч.3 ст. 233 КПК).

Розглядаючи питання істотного порушення прав та свобод людини, за яким доказ є недопустимим у випадку здійснення процесуальних дій, що потребують попереднього дозволу суду, без такого дозволу або з порушенням його суттєвих умов. Слід зазначити, що у практичній діяльності, іноді виникають ситуації, за якими з об'єктивних причин необхідно терміново проникнути до транспортного засобу, який знаходиться у володінні особи для проведення огляду місця події. Звернення ж до слідчого судді з клопотанням про це, його розгляд, і ухвалення відповідного рішення, займе не один день. Вказане, може призвести до втрати слідів залишених злочинцями та інших речових доказів на місці вчинення злочину та в цілому ускладнить здійснення подальшої доказової діяльності.

Так, наприклад, після вчинення грабежу чи розбійного нападу із застосуванням чи погрозою застосуваннявогнепальної зброї та фізичного насильства до володільця транспортного засобу, внаслідок якого власник втратив свідомість. Злочинці на викраденому транспортному засобі намагалися втекти, але були по гарячим слідам одразу затриманні нарядом поліції, який здійснив проникнення до автомобіля та вилучив з нього затриманих осіб. З метою огляду, на місце події одразу прибула слідча-оперативна група, слідчий якої за вимогами закону вже не має права здійснити проникнення до авто та оглянути його вилучивши сліди злочину та інші речі, документи, що можуть бути доказом. Адже невідкладних випадків, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна, як і безпосереднього переслідування осіб, які підозрюються у вчиненні злочину у наведеному прикладі вже немає. А потерпілий – власник авто знаходиться у непритомному стані, і зрозуміло, що дозвіл на проникнення до свого авто у такому стані надати не може. Здійснити експертне дослідження зброї, яка може залишитися в авто теж неможливо, не кажучи вже про вимоги ч.1 ст. 242 КПК, за якими експертиза проводиться експертною установою, експертом або експертами, за дорученням слідчого судді чи суду, наданим за клопотанням сторони кримінального провадження.

Вказана ситуація може призвести не лише до втрати слідів залишених злочинцями та інших речових доказів на місці вчинення злочину, але й ускладнить вирішення питань щодо обрання запобіжного заходу затриманим. Адже, при вирішенні питання про обрання

запобіжного заходу, крім наявності ризиків, зазначених у ст. 177 КПК України, слідчий суддя, суд на підставі наданих сторонами кримінального провадження матеріалів зобов'язаний оцінити в сукупності всі обставини, у тому числі й вагомість наявних доказів про вчинення підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення(ч. 1 ст. 178 КПК).Зрозуміло, що за такої ситуації до злочинців важко без порушення вимог закону застосувати ізоляційний запобіжний захід, не кажучи вже про виникнення проблемних питань з винесення судом сурового покарання, на яке вони заслуговують.

Виконання вимог закону в процесі доказування, суворе дотримання правил отримання доказів, обов'язковість дотримання процесуальної форми доказів безумовно повинні бути обов'язковими вимогами з питань доведення вини особи. Водночас, слід врахувати й ті правові ситуації, які виникають у правозастосовній діяльності правоохоронних органів з питань проникнення до іншого володіння особи, коли власник з об'єктивних причин не в змозі надати такий дозвіл, а звернення до слідчого судді для отримання відповідної ухвали на проникнення, може призвести до втрати доказів, і звести нанівець кримінальне переслідування та доказову діяльність у цілому.

З урахуванням вказаного, доцільно положення ч.3 ст. 233 КПК доповнити нормою, за якою,у випадку вчинення тяжких та особливо-тяжких злочинів, коли володілець транспортного засобу з об'єктивних причин не може надати дозвіл на проникнення до його авто для огляду місця події, передбачити таку можливість, якщо не проведення огляду одразу на місці події може призвести до втрати слідів залишених злочинцями, речей, документів та інших речових доказів на місці вчинення злочину.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 верес.2017 р.: (ОФІЦ. ТЕКСТ). – К: ПАЛИВОДА А.В., 2017. – 372с.
2. Постанова Колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду у справі № 740/5066/15-к, від 7 червня 2018 року - URL : https://protocol.ua/ua/vs_kks_provedennya_oglyadu/
3. Пономаренко Д. Тактичні прийоми фіксації недопустимості доказів на стадії досудового розслідування. - URL <https://radako.com.ua/news/taktichni-priyomi-fiksaciyi-nedopustimosti-dokaziv-na-stadiyi-dosudovogo-rozsliduvannya>.

4. Грошевий Ю.М., Стахівський С.М. Докази і доказування у кримінальному процесі. Науково-практичний посібник. – К.: КНТ, Видавець Фурса С.Я., 2006. – 272 с.

ЗЛОЧИННА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ЇЇ МЕХАНІЗМ

Черненко Максим Володимирович
курсант факультету підготовки, перепідготовки та підвищення
кваліфікації працівників податкової міліції Національного університету
державної фіскальної служби України

Актуальність даного дослідження зумовлена тим, що злочинна діяльність, зазвичай, носить характер соціальної діяльності, часто навіть у наукових публікаціях можна зустріти вказівку на те, що це «вид соціальної діяльності», і тому вона має таку ж саму структуру.

Метою даної публікації є розгляд сутності злочинної діяльності, її структури та принципів, а також формування окремих рекомендацій спрямованих на попередження, профілактику та запобігання таким протиправним проявам.

Діяльнісний підхід не є новим для криміналістики [1]. Питання злочинної діяльності вже вирішувалися в теорії криміналістики, ця тема є досить поширена серед науковців, її досліджували Н. С. Карпов [2], А. Ф. Зелінський та М. Й. Коржанський [3], С. В. Євдокіменко [4] та інші автори.

Незважаючи на увагу, яку приділяють злочинній діяльності науковці, є ще питання, які потребують вирішення. Суперечки здебільшого виникають щодо визначення об'єкта вивчення криміналістики – чи то «злочинна діяльність», чи то «механізм злочинної діяльності». Крім того, немає єдиної думки стосовно визначень цих термінів.

Зазвичай, злочинну діяльність визначають як заздалегідь сплановану та реалізовану систему дій особи (або організованої групи осіб) з підготовки, вчинення та приховування злочинів, а також дій, спрямованих на ухилення від кримінальної відповідальності, досягнення постійних злочинних результатів, а також розраховану на тривалий життєвий час. [5].

Принципи і засоби злочинної діяльності це свого роду знаряддя праці для здійснення своїх протиправних намірів. У структурі злочинної діяльності знаряддями праці є засоби вчинення злочину, які можуть бути

матеріальними і нематеріальними, спеціально пристосованими і непристосованими.

Головними елементами структури злочинної діяльності визначають: 1) суб'єкт, 2) засоби; 3) предмет; 4) сліди такої діяльності.

Підсумовуючи, зазначимо, що діяльнісний підхід набув поширення в ході дослідження окремих криміналістичних понять; науковці-криміналісти не визначилися з об'єктом науки криміналістики, використовуючи в його якості як «злочинну діяльність» так і «механізм злочинної діяльності». На нашу думку, точніше використовувати термін «механізм злочинної діяльності», і визначати його як систему взаємопов'язаних елементів, внаслідок взаємодії яких утворюється «слідова картина», яку слідчий пізнає під час розслідування конкретного злочину.

Література:

1. Старушкевич А. В. Діяльнісний підхід у криміналістиці. *Теорія та практика судово-експертної діяльності: матеріали круглого столу, присвяченого пам'яті З. С. Меленевської* (Київ, 28 лютого 2018 року). Київ: ННІ № 2 НАВС. С. 156-160.
2. Карпов Н. С. Злочинна діяльність; ред. В. П. Бахін; Національна академія внутрішніх справ України. Київ: вид-во Семенко Сергія, 2004. 310 с.
3. Зелінський А. Ф., Коржанський М. Й. Корислива злочинна діяльність. Київ: Генеза, 1998. 139 с.
4. Євдокіменко С. В. Злочинна діяльність: сутність та криміналістичні аспекти боротьби з нею: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09; Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 2002. 219 арк.
5. Борідько О. А., Оржинська Е. І. Злочинна діяльність у криміналістичній науці: визначення та колізії. *Криміналістичний вісник*. 2013. № 1. С. 37-42.

Науковий керівник: Старушкевич Анатолій Володимирович, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри фінансових розслідувань факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Національного університету державної фіскальної служби України

ОКРЕМІ ЕЛЕМЕНТИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ШАХРАЙСТВА

*Черняк Катерина Олександрівна
курсант факультету підготовки, перепідготовки та підвищення
кваліфікації працівників податкової міліції Національного університету
державної фіскальної служби України*

В Україні злочини проти власності становлять одну із найпоширеніших груп злочинних діянь. Шахрайство являє собою один з видів злочинів проти власності. Відповідальність за даний вид злочину передбачена ст. 190 КК України.

Розроблення теоретичних засад криміналістичної характеристики злочинів та формування на її основі нових криміналістичних методик були і є предметом дослідження таких вчених, як Ю. П. Аленін, В. П. Бахін, Р. С. Белкін, Є. Д. Лук'янчиков, М. В. Салтевський, А. В. Старушкевич, В. Ю. Шепітько та ін. Питанням щодо особливостей розслідування шахрайства присвячені роботи А. Ф. Волобуєва, Т. А. Пазинич, Г. М. Спіріна, С. С. Чернявського та ін.

Криміналістичне значення способу вчинення шахрайства полягає в тому, що знання механізму злочину, операцій щодо його підготовки та приховування дозволяє передбачити типологію слідів та їх локалізацію на певних ділянках місця події, встановити причетність винних осіб до розслідуваного діяння.

Визначальним чинником діяльності шахраїв є спосіб вчинення злочину. При вчиненні шахрайства він дістає прояв у певних діях, які викликають зміни в обстановці та інших речових елементах навколишнього середовища. Перелік способів вчинення шахрайства не є сталим, так як з кожним роком з'являються нові. До найбільш розповсюджених можна віднести заволодіння державним або колективним майном, майном громадян; заволодіння грошовими коштами громадян, підприємств та установ; підміна предметів продажу, обміну і грошових коштів; продаж виробів нижчої, ніж передбачено домовленістю, якості; заволодіння предметами угоди без наміру виконати зобов'язання за договором; обрахування потерпілого при розміні грошей або при купівлі; обман під час азартних ігор, ворожіння чи знахарства; шлюбні афери; шахрайство у сфері страхування, туризму, у сфері нерухомості та ін.

Переважає більшість шахраїв досить освідченні і мають відповідні навички та вміння обманних дій. До особистих якостей шахрая належать його хитрість, брехливість, уміння прихилити до себе оточуючих, навички підроблення документів. Шахраї заздалегідь обмірковують і ретельно

готують свої дії, здебільшого розраховуючи на легковажність, довірливість та безпечність потерпілих.

Шахраї, які вчиняють злочин відносно фізичних осіб, можуть бути класифіковані на кілька типів, залежно від сфери застосування своїх здібностей: 1) шахраї на ринку нерухомості або цінних паперів; 2) «вуличні» шахраї (значима питома вага осіб циганської національності); 3) шахраї, що спеціалізуються на презентації себе представниками державних, комунальних, соціальних служб, громадських організацій; 4) побутові шахраї, що використовують близькі стосунки з метою реалізації злочинних задумів [1]. Обираючи той чи інший спосіб обману, шахраї створюють певний «імідж» в уяві оточуючих людей і «працюють» у вибраному ними амплуа: «керівник солідної фірми», «щасливий власник нової квартири», «представник впливових кіл» тощо. Вони швидко пристосовуються до нових умов життя, використовують з корисливою метою новації законодавства та економіки [2, с. 151].

Важливе значення в системі криміналістичної характеристики злочину мають відомості про потерпілого, так як за характерними ознаками потерпілого можна простежити вибірковість (потенційних жертв) з боку шахрая [3, с. 151-152].

Нерідко стають жертвами шахрайства діти та підлітки. Потерпілі такої вікової категорії через особливості психологічного, фізичного, морального розвитку відносяться до категорії осіб з підвищеною віктимністю. До таких рис належать: довірливість, наївність, відставання психічного розвитку від фізичного, навіюваність, емоційна невірноваженість, уразливість до брехні [1].

Не менш вагомими елементами криміналістичної характеристики злочину (шахрайства) є час, місце та обстановка вчинення злочину [4, с. 20-23]. Незважаючи на їх варіативність, визначення цих елементів відіграє важливу роль, як для розкриття та розслідування кримінального правопорушення, так і для попередження шахрайства шляхом впровадження механізмів мінімізації негативних обставин, підвищення уваги потерпілого під час перебування у певній обстановці, в певний час.

Час вчинення злочину є не лише елементом криміналістичної характеристики злочину, а й дозволяє встановлювати черговість, розвиток різних явищ і процесів у часі. Важливо з'ясувати початок і закінчення шахрайського діяння, його протяжність у часі. Шахрайство може мати тривалий часовий період, а також складатися з кількох часових відрізків.

Місце вчинення злочину є джерелом слідів, що відображають механізм злочинної дії. На місці вчинення шахрайства під час огляду можуть бути виявлені сліди пальців, сліди взуття шахрая, покинуті ним різні предмети та ін.

Варто зауважити, що обстановка вчинення шахрайства тісно пов'язана зі способом вчинення даного кримінального правопорушення. При вчиненні шахрайства злочинець, зазвичай, створює таку обстановку, яка сприяє досягненню мети заволодіння цінностями шляхом обману чи зловживання довір'ям.

Предметом посягання при шахрайстві можуть бути різні матеріальні цінності, гроші, право на майно. Необхідність встановлення предмета посягання при шахрайстві полягає у визначенні його матеріальної цінності та можливості пошуку за його ознаками злочинця [5].

Формування доказової бази у кримінальному провадженні напряму залежить від якості дослідження і оцінки слідів злочинного діяння. Необхідно розрізняти матеріальні та ідеальні сліди шахрайства. Матеріальні сліди найчастіше виявляються на місці готування злочину, місці його вчинення, на злочинці та потерпілому. На відміну від матеріальних, ідеальні сліди зберігаються в пам'яті людини, а тому потребують фіксації та аналізу в найкоротші терміни. Робота з цими слідами обумовлює тісний зв'язок криміналістичної методики з криміналістичною тактикою.

Багатоманітність способів шахрайства обумовлює широкий спектр слідів його вчинення (отримані від потерпілого відомості про шахраїв, щодо їх дій, залишені засоби злочину – розписки, фіктивні угоди, рахунки, особисті документи, матеріальні речі, підроблені ювелірні вироби, тощо). Ці особливості визначають специфіку слідоутворення при вчиненні шахрайства. Матеріальними слідами шахрайства можуть виступати предмети, використані для введення потерпілого у оману (документи, грошові кошти, транспортні засоби, підроблені гроші, ювелірні вироби і т. ін.) [1].

Отже, криміналістичну характеристику шахрайства можна визначити, як сукупність даних стосовно способу злочину, особи злочинця, потерпілого, часу, місця та обстановки вчинення злочину, предмета посягання, що тісно взаємопов'язані між собою і відіграють важливу роль в розкритті та розслідуванні таких кримінальних правопорушень, шляхом застосування відповідних криміналістичних засобів, прийомів та методів. Криміналістична характеристика шахрайства інформаційно наповнює коло конкретних обставин, які потрібно встановити у кожному окремо взятому кримінальному провадженні, особливо на початковому етапі досудового розслідування.

Література:

1. Більш детально: Головкін С. В. Криміналістична характеристика шахрайства відносно власності особи та її використання на початковому етапі розслідування: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. юрид.

наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза». Харків, 2008. 18 с.

2. Попова І. М., Чернявський С. С. Зв'язок елементів криміналістичної характеристики шахрайства у сфері обігу житла. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2010. Вип. 5 (72). С. 147-156.

3. Старушкевич А. В. Сучасні методи розслідування злочинів. *Спеціальна техніка у правоохоронній діяльності*: матер. IV міжнар. наук.- практич. конф (Київ, 26-27 листопада 2009 року). Київ: КНУВС, 2009. С. 151-153.

4. Старушкевич А. В. Криміналістична характеристика злочинів: навчальний посібник. Київ: НВТ «Правник» – НАВСУ, 1997. 41 с.

5. Старушкевич А. В. Метод пошуку злочинців з використанням відомостей про предмети і об'єкти злочинного замаху. *Українська наука XXI століття*: матеріали п'ятої Всеукр. наук.-практич. конф. (Київ, 17-19 червня 2009 року). Київ: Інститут наукового прогнозування та ін., 2009. С. 38-39. URL: <http://intkonf.org/kandidat-yuridichnih-nauk-starushkevich-av-metod-poshuku-zlochintiv-z-vikoristanniam-vidomostey-pro-predmeti-y-obekti-zlochinnogo-zamahu/>

Науковий керівник: Старушкевич Анатолій Володимирович, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри фінансових розслідувань факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Національного університету державної фіскальної служби України

МЕТОДИ ВИЯВЛЕННЯ ФІНАНСОВИХ ШАХРАЙСТВ

Чирва Світлана Сергіївна

курсант факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Національного університету державної фіскальної служби України

Активне зростанням корпоративного управління, повинно спрямовуватися на попередження та протидію шахрайству, однак в сучасному, вкрай мінливому управлінні компаніями та законодавстві, з'являються нові можливості ухилення від добросовісного ведення фінансової звітності.

На превеликий жаль, серйозних публікацій на тему виявлення фінансових шахрайств у вітчизняних наукових виданнях, вкрай мало. Окремі питання фінансових махінацій розглядалися у популярних публікаціях, де мова здебільшого йде про наслідки фінансових шахрайств

та заходи попередження таким проявам, а не про методи виявлення і розслідування таких кримінальних правопорушень. Серед авторів, хто розглядав цю проблему в своїх наукових публікаціях, варто вказати І. Андрєєву [1], К. Котке [2], А. Акишину, Х. Кано, А. Старушкевича [3] та інших науковців.

Основними замовниками фінансових розслідувань в компаніях є акціонери, які мають підозри щодо менеджменту або хвилюються з приводу незначних прибутків певного підприємства, а також генеральні та/або фінансові директори, які бажають перевірити певну функцію бізнесу, наприклад логістику, маркетинг, постачання тощо.

Для розгляду цієї проблеми, з різних ракурсів, варто застосувати комплексний підхід до визначення методів, які були б ефективними для контролю вчинення фінансового шахрайства. Своєчасність отримання такої інформації є головним чинником організації ефективного контролю і прогнозування можливого шахрайства

Швидке поширення комп'ютеризованих систем у бізнесі, спровокувало нову еру, яка отримала назву інформаційно-аналітичної. Завдяки запровадженню досить потужних комп'ютерних систем з'явилась нові можливості для аналізу значних за обсягом відомостей в досить короткі терміни.

Інформаційно-аналітична ера розвитку суспільства зумовила формування нових методів фінансових розслідувань, які поділяють на математичні, аналітичні (або економіко-статистичні) та психологічні.

Найефективнішими та найдієвішими під час фінансових розслідувань є аналітичні методи. Оскільки фінансове шахрайство є поширеним явищем у всьому світі, то зарубіжні фахівці переконані, що більшість фінансових махінацій можна виявити лише застосовуючи автоматизовані аналітичні методи роботи з фінансовою інформацією. Аналітичні методи в свою чергу поділяють на дві групи: 1) традиційні, 2) автоматизовані. Традиційні методи засновані на проведенні індивідуальних розслідувань з можливим застосуванням комп'ютерних технологій, а також на навчанні і підтримці клієнтів. Автоматизовані методи виявлення і запобігання шахрайству засновані на застосуванні комп'ютерних технологій, за допомогою яких істотно полегшується підготовка звітів про так звані виняткові ситуації [1].

На основі використання ідеї пов'язаних зіставлень, розроблено низку конкретних методів, що довели свою ефективність під час виявлення фактів приховування прибутків від оподаткування і відмивання грошей. Найраціональнішими у даному випадку визнані метод стереотипів та метод скорегованих показників [2].

Метод стереотипів заснований на виявленні алогічних зв'язків, які отримали віддзеркалення в економічних показниках, а метод скорегованих

показників, полягає в зіставленні економічних показників з чинниками зовнішнього середовища, в якому функціонує певне підприємство. Дієвий метод скорегованих показників може бути використаний при порівнянні цін, тарифів, по яких реалізуються товари з середньо ринковими.

Отже, зважаючи на стрімкий розвиток економічних відносин та шахрайства, можемо стверджувати, що сьогодні науковцями та практиками сформовано низку методів, які дозволяють виявити фінансові махінації. Однак, лише комплексне їх використання із залученням принципів системного підходу, забезпечує належний ефект і дає можливість не лише виявляти, а й прогнозувати шахрайство у фінансовій сфері.

Література:

1. Андреева И. Ищите необыкновенное в обыкновенном. *БОСС*. 2002. № 8. URL: <https://www.cfin.ru/press/boss/2002-08/25.shtml>
2. Коттке К. «Грязные» деньги – что это такое?: Справочник по налоговому законодательству в области «грязных» денег. Москва: изд-во «Дело и Сервис», 1998. 466 с.
3. Старушкевич А. В. Можливості використання методу факторного аналізу при розслідуванні злочинів у сфері економічної діяльності. *Інноваційні напрями вдосконалення правового захисту в Україні*: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Тернопіль, 3 черв. 2010 р.). Тернопіль: Юридична лінія, 2010. С. 72-73. URL: http://www.lex-line.com.ua/?language=ru&go=full_article&id=816.

Науковий керівник: Старушкевич Анатолій Володимирович, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри фінансових розслідувань факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Національного університету державної фіскальної служби України

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАХОДІВ БЕЗПЕКИ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ РЕСПУБЛІКИ САН-МАРИНО

Шпіляревич Вікторія Вікторівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

У різних державах світу законодавче регулювання заходів кримінально-правового характеру є неоднаковим. Це пояснюється тим, що

розробка чи вдосконалення кримінального законодавства конкретної держави здійснюється з урахуванням особливостей власної правової системи та моделі кримінально-правового впливу. Так, згідно положень Кримінального кодексу Республіки Сан-Марино (далі – КК Республіки Сан-Марино) від 25 лютого 1974 року усі заходи кримінально-правового характеру поділяються на [1]:

1) заходи покарання (Книга перша. Розділ 5. Глава I, ст. 80): тюремне ув'язнення; позбавлення прав (позбавлення виборчих прав, позбавлення політичних прав, заборона на професію; втрата батьківського верховенства, втрата повноважень опікуна чи піклувальника, втрата права складати заповіт; втрата права на отримання повноважень чи на державну ліцензію і втрата прав, які випливають із останніх(ст. 82)); арешт; грошовий штраф; поденний штраф (штраф, сума якого підлягає сплаті, встановлюється законом з посиланням на число (кількість) днів в межах між мінімумом і максимумом, тобто в кожному конкретному випадку суддя повинен визначити суму грошей, що відповідає одному штрафному дню, на підставі якої засуджений може щодня економити кошти, ведучи належний спосіб життя і виконуючи зобов'язання по утриманню сім'ї (ст. 85)); судовий осуд (офіційне попередження у залі судового засідання особі, яка вчинила відповідне кримінальне правопорушення з урахуванням його значущості (ст. 86).

2) заходи безпеки (Книга перша. Розділ 5. Глава V);

3) опублікування обвинувального вироку (Книга перша. Розділ 6, ст. 141);

4) конфіскація (Книга перша. Розділ 6, ст. 147).

Що стосується заходів безпеки, передбачених Книгою першою. Розділом 5. Главою V КК Республіки Сан-Марино від 25 лютого 1974 року, то законодавець передбачає два їх різновиди [1]:

1. Заходи безпеки, пов'язані із затриманням особи (ч. 1 ст. 121):

а) судова психіатрична лікарня;

б) закрита лікарня;

в) спеціальна школа-інтернат;

г) виправно-трудова установа або сільськогосподарська колонія.

2. Заходи безпеки, не пов'язані із затриманням особи (ч. 2 ст. 121):

а) нагляд за особами, які становлять небезпеку;

б) висилка іноземця.

А зараз більш детально про правову природу зазначених вище заходів безпеки.

1. Заходи безпеки, пов'язані із затриманням особи.

а) судова психіатрична лікарня (ст. 122) – є спеціальним заходом безпеки, передбачений КК Республіки Сан-Марино від 25 лютого

1974 року, який застосовується до осіб молодшого або старшого віку, що становлять небезпеку та визнані у встановленому законом порядку невинними у зв'язку з наявністю у них недоумства.

б) закрита лікарня (ст. 123) – є спеціальним заходом безпеки, передбачений КК Республіки Сан-Марино від 25 лютого 1974 року, який застосовується до осіб, що становлять небезпеку та визнані у встановленому законом порядку частково невинними у зв'язку з наявністю у них недоумства.

в) спеціальна школа-інтернат (ст. 124) – є спеціальним заходом безпеки, передбачений КК Республіки Сан-Марино від 25 лютого 1974 року, який застосовується до обвинувачених неповнолітніх у віці до вісімнадцяти років, що становлять небезпеку, або не підлягають обвинуваченню в силу різних причин чи недоумства. Варто зауважити, що у разі, коли зазначений вище захід безпеки повинен бути виконаний повністю або частково після досягнення особою двадцяти одного року, суддя може замінити його на нагляд.

г) виправно-трудова установа або сільськогосподарська колонія (ст. 125) – це різновид заходу безпеки, передбачений КК Республіки Сан-Марино від 25 лютого 1974 року, який застосовується судом до особи у разі вчинення нею:

- 1) звичайних умисних злочинів;
- 2) злочинів, пов'язаних професійною діяльністю;
- 3) конституційних умисних злочинів.

Крім того, зазначений вище кримінально-правовий захід безпеки суддя може застосувати й до інших осіб, які становлять небезпеку.

2. Заходи безпеки, не пов'язані із затриманням особи.

а) нагляд за особами, які становлять небезпеку (ст. 126) – це різновид заходу безпеки, передбаченого КК Республіки Сан-Марино від 25 лютого 1974 року, який застосовується з метою не допустити останніми повторного вчинення кримінального правопорушення і сприяти їх залученню до нормального суспільного життя. У разі застосування судом до особи, яка становить небезпеку, зазначеного вище кримінально-правового заходу безпеки, на неї покладаються конкретні обов'язки, контроль за виконанням яких здійснюється спеціально уповноваженими на те органами.

б) висилка іноземця (ст. 127) – це різновид заходу безпеки, передбаченого КК Республіки Сан-Марино від 25 лютого 1974 року, який застосовується до іноземця виключно у разі вчинення ним відповідних злочинів на території Республіки і полягає у його висилці за межі території Республіки Сан-Марино. Більше того, якщо буде констатовано, що іноземець потребує поміщення в судову психіатричну лікарню або закриту лікарню, то в такому випадку він передається в руки іноземної

держави з метою застосування до нього відповідних кримінально-правових заходів безпеки.

Аналізуючи інститут заходів безпеки, регламентованих КК Республіки Сан-Марино від 25 лютого 1974 року, не можна не звернути увагу на те, що останні застосовуються виключно до тих осіб, які становлять небезпеку. Однак у Загальній частині цього ж Кодексу закріплено доволі незвичне для світової практики поняття «кримінальна небезпека». Зокрема, ст. 11 зазначеного вище Кодексу визначає: «особа вважається кримінально небезпечною, навіть коли вона не підлягає обвинуваченню й покаранню, у випадку, якщо вона раніше вчинила умисний злочин або низку діянь, передбачених ст. ст. 26, 28 і 29 КК, і суддя вважає, що така особа може вчинити нові діяння, передбачені в кримінальному законодавстві Республіки Сан-Марино як умисні злочини» [1; 2, с. 31]. Водночас «кримінальна небезпека» особи встановлюється тільки судом, з обов'язковим урахуванням таких обставин, як [1; 2, с. 38, 39]:

а) тяжкість вчиненого злочину: наявність ознак обману, хитрощів, властивих особі, мотивів злочину, попереднього способу життя, співучасті, способу вчинення злочину, значущості суспільно небезпечної шкоди і небезпеки, наявність ознак жорстокості до людини тощо (ст. 88 КК);

б) вчинення злочину під час ухилення від виконання вироку суду, винесеного за попередній злочин, або, навпаки, зважаючи на те, що до винесення вироку особа добровільно з'явилася до суду, зізналася у вчиненні злочину та повністю відшкодувала заподіяну шкоду (ст. 89 КК).

Крім того, законом про кримінальну відповідальність Республіки Сан-Марино від 25 лютого 1974 року (ст. 13) регламентуються умови, за наявності яких особа однозначно вважається такою, що становить небезпеку [1]:

1) у разі засудження її за злочини, визнані як такі, що пов'язані з професією (особа живе за засоби, отримані в результаті злочинної діяльності), або за конституційні злочини (особа вчинила умисний злочин проти життя, особистої недоторканності й сексуальної свободи, коли жорстокість мотиву вчинення злочину або легковажність мотивів указують на відсутність основних моральних якостей, властивих людству);

2) у разі засудження її за умисні злочини, які були вчинені злочинною організацією, пов'язані з торгівлею людьми, що супроводжуються викраденням людей;

3) у разі засудження її зі зменшенням покарання через слабоумство або хронічну інтоксикацію алкоголем або наркотичними засобами, з обмеженням здатності усвідомлювати значення своїх дій та

волевиявлення, якщо за вчинений умисний злочин передбачається тюремне ув'язнення;

4) у разі неможливості застосовувати до неї кримінальне покарання внаслідок її слабоумства або хронічної інтоксикації алкоголем або наркотичними засобами, якщо вона звільняється від відповідальності за умисні злочини, які караються за законом тюремним ув'язненням.

Усі заходи безпеки, передбачені КК Республіки Сан-Марино від 25 лютого 1974 року, можуть застосовуватися судом до особи, яка становить небезпеку, самотійно або у поєднанні із заходами покарання (наприклад, поряд із позбавленням прав, грошовим чи поденним штрафом тощо). При цьому, згідно положень ч. 1 ст. 134 КК Республіки Сан-Марино від 25 лютого 1974 року, якщо розглядається можливість застосування декількох заходів безпеки до однієї і тієї ж особи, суддя застосовує той захід безпеки, який вважає найбільш доцільним та ефективним [1].

Після закінчення мінімального терміну, застосовуваного до особи відповідного заходу безпеки, суддя зобов'язаний прийняти рішення про необхідність перевірити у неї наявність чи відсутність небезпеки для того, щоб вирішити питання про доцільність продовження застосування цього ж кримінально-правового заходу безпеки чи припинення його застосування (ст. 132) [1].

Таким чином, підводячи підсумки з усього вище наведеного, слід зазначити, що основним завданням реалізації заходів безпеки, передбачених кримінальним законодавством Республіки Сан-Марино від 25 лютого 1974 року, є забезпечення ефективного кримінально-правового впливу на злочинність та досягнення тих цілей, які стоять перед кримінально-правовою політикою відповідної держави.

Література:

1. Уголовный кодекс Республики Сан-Марино от 25 февраля 1974 года. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1253084&subID=100116531,100116532,100116543,100116988#text>.
2. Уголовный кодекс Республики Сан-Марино / науч. ред. С. В. Максимова; пер. с итал. В. Г. Максимова. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2002. – 253 с.

ПОНЯТТЯ ТА МЕТОДИ РОЗСЛІДУВАННЯ СЕРІЙНИХ УБИВСТВ

Яременко Олександр Станіславович

курсант факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Національного університету державної фіскальної служби України

Однією із причин неефективної протидії серійним убивствам є недостатня розробленість криміналістичного аспекту пошуково-пізнавальної діяльності, зокрема по встановленню осіб, які вчинили такі злочини в умовах неочевидності.

Розкриття серійних убивств є досить низьким, і здійснюється інколи не в результаті слідчо-оперативної роботи, а цілком випадково. Часто злочинці відчують свою безкарність, втрачають безпечність та пильність, що і дозволяє «вийти на них». Все це зумовлене незадовільною роботою правоохоронних органів, і перш за все відсутністю слідчих, які володіють достатнім досвідом і необхідними знаннями. Порівняно незначна кількість наукових публікацій з цієї проблематики, та відсутність узагальнень позитивного досвіду, призводять до слідчих помилок як у висуненні версій так і під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій.

Метою нашої публікації є з'ясування поняття «серійне вбивство» та узагальнення найбільш ефективних методів розслідування таких злочинів.

До серійних відносять убивства, коли два або більше таких злочинів учинені однією і тією ж особою або групою осіб. Тобто, зазвичай, серією злочинів вважають послідовну низку тотожних за своїми ознаками злочинів, які вчиняються однією або декількома особами, у різний час, і за вчинення яких вони не були притягнуті до кримінальної відповідальності.

За різними ознаками серійні вбивства поділяють на такі групи: 1) корисливі вбивства; 2) убивства поєднані із згвалтуваннями або іншими статевими злочинами; 3) убивства, жертвами яких стають одночасно декілька людей, в основному це вбивства в результаті різноманітних конфліктів між злочинними угрупованнями; 4) убивства осіб, які входять в одну й ту ж групу, стосовно яких на протязі довгого часу реалізується умисел на їх знищення (знищення очевидців злочину, вбивства претендентів на спадковість і т. ін.); 5) замовлені вбивства, що вчиняються найманними вбивцями [1, с. 2].

У спеціальних публікаціях до визначення «серійного злочинця» включається значна кількість ознак, до яких традиційно відносять: 1) певна кількість епізодів злочинної діяльності; 2) відображення конкретного психотравмуючого чинника в образі жертви; 3) існування між злочинами серії періоду емоційного спокою [2, с. 202].

Серійні вбивства є найбільш тяжкими, резонансними злочинами, проти дія яких потребує істотного вдосконалення теоретичного й інформаційного забезпечення правоохоронних органів оригінальними й ефективними методами, прийомами, засобами та рекомендаціями [3, с. 183].

Результативність протидії серійним злочинам визначається ефективністю вирішення завдань по виявленню конкретної серії і встановленню ознак серійності. Що в кінцевому рахунку повинно завершитися об'єднанням в одне провадження кількох справ про серійні злочини.

Здійснений нами аналіз публікацій з даної проблематики, дав змогу узагальнити криміналістичні рекомендації щодо забезпечення ефективного розкриття і розслідування серійних убивств:

1) необхідною є спеціалізація працівників оперативних підрозділів по категорії особливо тяжких серійних злочинів;

2) по такій категорії кримінальних проваджень доцільне обов'язкове запровадження складання психологічного профілю злочинця [4];

3) доцільне запровадження комплексного підходу у використанні засобів і методів розкриття і розслідування серійних злочинів;

4) розкриття і розслідування таких кримінальних правопорушень повинно ретельно плануватися як щодо окремих епізодів, так і щодо вирішення специфічних слідчих ситуацій [5].

5) спрямованість розслідування повинна збагачуватися використанням інформації розшукового характеру, скоординованістю слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів.

6) доцільно ретельно аналізувати зв'язок «злочинець-жертва» в процесі розшуку особи, яка вчинила вбивство [6].

7) доцільно використовувати метод аналізу оперативної обстановки при розслідуванні серійних убивств з метою виявлення усіх епізодів серії [7].

8) доцільне використання інформаційно-пошукових систем, створених з метою розкриття і розслідування серійних убивств [8; 9].

На нашу думку, широке запровадження в практичну діяльність правоохоронних органів зазначених рекомендацій дозволить: швидше виявляти осіб, які розпочали вчиняти серію вбивств; об'єднувати однакові за ознаками вбивства кримінальні провадження в одне, з метою ефективнішого спрямування оперативно-слідчого пошуку злочинця; встановлювати осіб, які вчинили кілька вбивств порівнюючи криміналістичні ознаки вчинених злочинів.

Література:

1. Исаенко В. Организация расследования серийных убийств. Законность. 1999. № 2. С. 2-7.
2. Ахмедшина Н. В., Ахмедшин Р. Л. О генезисе понятия «серийный преступник». Вестник Томского государственного университета. 2017. № 424. С. 199-203.
3. Журавель В. А., Синчук В. Л. Криміналістичні прогнози як засіб протидії серійним убивствам. Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС імені 10-річчя незалежності України. 2002. № 3. С. 183-188.
4. Старушкевич А. В. Криміналістичне профілювання: зарубіжний досвід впровадження у діяльність правоохоронних органів. Механізм правового регулювання у правоохоронній та правозахисній діяльності в умовах формування громадянського суспільства: матер. конф. (Львів, 30 квітня 2004 р.). Львів: Львівський юридичний інститут МВС України, 2004. С. 160-167.
5. Шубина А. С. Совершенствование методов работы органов полиции при раскрытии серийных преступлений. Концепт. 2014. № 10 (октябрь) URL: <https://e-koncept.ru/2014/14281.htm?view>
6. Старушкевич А. В. Напрями аналізу зв'язку «злочинець-жертва» з метою розшуку серійних сексуальних убивць. Актуальні проблеми права, держави та юридичної науки: матеріали міжнар. наук.-практ. конференції (Тернопіль, 1 червн. 2012 р.). Тернопіль: Юридична лінія, 2012. С. 81-82. URL: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=1254
7. Старушкевич А. В. Використання методу аналізу оперативної обстановки при розслідуванні серійних убивств. Експертне забезпечення розслідування окремих видів злочинів: збірник матеріалів наук.-практ. конференції (Київ, 31 березн. 2011 р.). Київ: ННІ підготовки слідчих і криміналістів НАВС, 2011. С. 211-213.
8. Старушкевич А. В. Можливості створення інформаційно-пошукових систем з метою розкриття і розслідування серійних убивств. Інформатизація судово-експертної діяльності: матеріали круглого столу (Київ, 29 березня 2012 р.). Київ: ННПСК НАВС, 2012. С. 97-101.
9. Долженко В. В., Старушкевич А. В. Використання інформаційних систем при відпрацюванні версій про особу серійного вбивці. Україна наукова: матеріали шостої всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 21-23 грудня 2009 р.). Київ: Інститут наукового прогнозування та ін., 2009. С. 16-17. URL: <http://intkonf.org/index.php?s=%EF%25&paged=413>

Науковий керівник: Старушкевич Анатолій Володимирович, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри фінансових розслідувань факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Національного університету державної фіскальної служби України

**ОСОБЛИВОСТІ ВИНИКНЕННЯ І РОЗВИТКУ РИТОРИКИ В
СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ**

Железняк Анна Володимирівна

*студентка III курсу юридичного факультету Тернопільського
національного економічного університету*

Усім відомо, що риторика вважається однією із найдавніших наук. Вона займала вельми важливе місце у розвитку суспільства, культури, та самого людства.

Слід зазначити, що початком розвитку та зародження ораторського мистецтва була певна необхідність вирішення певного роду питань, та їх публічного обговорення. Важливу роль у розвиток ораторського мистецтва було внесено саме риториками Стародавнього Риму.

Метою наукової розвідки є висвітлення особливостей виникнення та становлення риторики у Стародавньому Римі.

Дослідженням даного питання займалась велика кількість науковців, а саме С. Абрамович, О. Євченко, М. Микитюк, А. Михальська, М. Чікарьова, О. Сацюк, В. Ухач та ін. [6].

Слово «риторика» кожен з нас сприймає по-різному. Для одного воно асоціюється з бажанням опанувати ораторським мистецтвом, для іншого - воно виступає як синонім марнослів'я, базікання, третій – сприймає слово «риторика», «красномовство», «ораторське мистецтво» як синоніми.

Дослідника А. Михальська у книзі «Основи риторики» зазначає: «Сучасна риторика – це теорія та майстерність ефективної (доцільної, гармонізуючої) мови». Предметом сучасної риторики служать загальні закономірності мовленнєвої поведінки, що діють у різних ситуаціях спілкування, сферах діяльності, та практичні можливості використання їх для того, щоб зробити мову ефективною [2].

Войовничий і практичний Стародавній Рим холодно сприймав грецький культ краси у всьому, тому загалом продовжуючи з II ст. до н.е. духовну культуру Греції, виробляв свій ораторський ідеал. Для римської ментальності не характерний культ гарного слова, звукової гармонії, насолоди пишномовністю. Політична система цієї могутньої імперії вимагала практичного красномовства в сенатських дебатах. Якщо у Стародавній Греції заняття риторикою мало масовий характер, то в Стародавньому Римі це було сферою законодавства, політики, влади – консулів і сенаторів. Політики сперечалися між собою, відстоюючи свої

проекти і інтереси, а народ (плебс) реагував тільки шумом і криком на сходках (коміціях) [4, с. 26].

Після періоду недовіри до грецького риторичного досвіду римське суспільство кинулося його засвоювати, переймаючи всі види красномовства й основні типи промов (урочисті, політичні, судові). Римляни нічого нового до цієї класифікації не додали, а лише зміцнили її широкою практикою свого розвиненого суспільного життя. У другій половині II ст. до н.е. греки відновили свій вплив, і під їхньою егідою були виховані такі блискучі оратори Риму, як, наприклад, Цицерон, який виступав у час громадянських війн і політичної боротьби між республіканцями та прихильниками диктатури цезарів (імператорів). Цицерон висунув ідеал освіченого оратора-філософа, полум'яного патріота [1, с. 31].

Слід також зазначити, що процес становлення римської риторики збігається з часом протиборства азіанізму й аттикізму – двох стилів красномовства, що виникли у містах Малої Азії після втрати Грецією незалежності, з часу її підкорення Македонією [5, с. 3].

У Римі та провінціях аж до занепаду античної цивілізації викладали латинську та грецьку риторики. Так, відомий оратор тієї пори Авсоній зі вдячністю згадує про своїх викладачів у Бурдігалі (Галлія), відзначаючи, що вони, звичайно, досягали багатства, слави і спокійної старості. Останні століття Римської імперії позначені зрощенням риторики з античною системою життя та владою, що в очах християн було свідченням «реакційності» традиційного красномовства. Одним із свідчень цього є змагання в красномовстві між поетом Немесіаном та імператором Нумеріаном, що відбулося в 284 р.

Навіть після Міланського едикту про рівноправність поганів та християн (313 р.) надаються привілеї риторам та лікарям (321 та 333 рр.). Визначною подією стало викладання риторики в Римі Патерою (338 р.) та Мінервієм (352 р.) [1, с. 35].

Цицерон (106 – 43 до н.е.) – учень Креса, був вихований у традиціях грецького красномовства. Його прагнення у житті чотирьох чеснот (мудрості, справедливості, мужності, помірності) знайшло втілення у промовах. Основа ораторського мистецтва, за Цицероном, полягає у досконалому знанні предмета, якщо за промовою немає глибокого змісту, засвоєного оратором, то словесне вираження – порожня балаканина. Найважливіші умови для оратора: природне обдарування, вивчення теорії, виконання вправ (практика). Красномовство, за Цицероном, – це не мета, а форма політичної діяльності; доля красномовства нерозривно пов'язана з долею держави. Трактати «Про оратора», «Брут» та «Оратор» якомога повніше розглядають мистецтво красномовства [3, с. 12-13].

Саме Цицерон – головний об’єкт захоплення і наслідування для європейської риторики. В епоху Відродження виник справжній культ Цицерона. Відзначаючи величезні можливості красномовства для впливу на маси людей і управління ними, Цицерон вважав його одним з головних знарядь держави. Тому він був переконаний в тому, що будь-який державний і громадський діяч повинен володіти мистецтвом публічної мови.

Цицерон бачить в ідеальному ораторі людину-громадянина і мислителя, чоловіка слова і дії, який все підпорядковує суспільній місії, поєднуючи в собі чесність, високу мудрість, любов до істини, красномовство його повинно служити тільки високим і благородним цілям боротьби за спільне благо і вищу справедливість. Ідеал його – оратор-політик, що поєднує ораторські дарування з філософською глибиною знань [2].

Діонісій Галікарнаський (1 ст. до н.е.) – римський оратор. Він був прибічником аттичного напрямку. У творі «Про сполучення слів» він виголошує свої естетико-риторичні погляди: «Більшість поетів і прозаїків, як філософи, так і оратори, добирають гарні і відповідні до змісту вирази, проте непродумано і без смаку поєднують їх, і нічого доброго від такої праці не виходить» [3, с. 12]. Із руйнуванням правильного сполучення слів руйнується сила і краса промови. Він вирізняє строгий стиль, середній стиль, вишуканий стиль або три роди сполучення слів: строге, квітчасте, загальне.

Квінтіліан (35 – 100 рр. н.е.) – автор великого систематичного твору в 12 книгах, який отримав назву «Риторичні настанови». Цей твір враховує досвід класичної риторики й узагальнює власний досвід оратора як викладача й судового адвоката. Квінтіліан розробляє систему доведень і спростувань. Він вважає, що вивчення правил не може зробити людину оратором [3, с. 12-13].

Цицерон вимагає від оратора всебічного, вичерпного знання предмета. Квінтіліанівський ідеал оратора – чоловік, обдарований розумом від природи, прикрашений витонченими і різноманітними знаннями, високоморальний, оратор – стиліст. Оратор повинен володіти певним запасом знань і слів, які може використовувати в разі потреби.

Загальна криза Римської імперії не могла не позначитися на духовному житті суспільства. Вона позначилась і на ораторському мистецтві, яке, втративши суспільне значення і стимул, стає все більш формальним, виявляється лише у словесних хитрощах. Легка, природна манера мови була втрачена, що викликало численні нарікання на адресу риторики. Культивування слова як мистецтва спричинило за собою забуття її основної функції – функції носія думки [2].

Відомим ритором цього періоду був захисник плебеїв Гай Гракх, високо оцінений Цицероном. Його промови є зразком римського патетичного стилю, про що свідчить уривок виступу Гракха після вбивства прихильниками сенатської олігархії рідного брата і в передчутті своєї трагічної смерті «Куди нещасний, подамся я? До кого звернутись? На Капітолій. Але він залитий кров'ю мого брата. Чи додому? Для того, щоб побачити матір, нещасну, в сльозах і принижену» [4, с. 26]. Цицерон згадував, що виголошене це було з таким виразом очей, таким голосом, що навіть вороги не могли утриматися від сліз. Давньогрецька риторика служила богам, тому шукала краси й пишності, а вже потім – гармонії, добра і істинності. Давньоримська ж мала пряме життєве призначення і йшла навпаки – від простоти і практичності до краси і пишності. Про це свідчить відомий афоризм Катона старшого: «Тримайтеся суті справи – слова знайдуться». Грецьку риторичку називали античною, а римську азійською [4, с. 26-27].

Підсумовуючи вищесказане можна дійти висновку, що для давньоримської риторички характерними є кілька ознак. Одна з них – інвективність, тобто розвінчуваність. Інвективність зазвичай супроводжувалась іншою ознакою негоції, грубуватим гумором, який дуже подобався плебсу.

З розповіді Плутарха відомо, що одного разу, коли римляни домагалися хліба, Катон, аби відвернути їх від бунту, почав промову словами: «Важке завдання, громадяни, говорити зі шлунком, у якого немає вух». Ще однією прикметною ознакою римської риторички є її афористичність: «Приватні злодії марнують життя в колодках і узах, громадські – у золоті й пурпурі» (Катон). Інші риторичні засоби – нагромадження дієслів, метафори, антитези – органічно ввійшли в римську риторичку. Але основою її завжди були сумлінно дібрані і згруповані факти [4, с. 27].

Отже, можна вказати, що риторика у Стародавньому Римі була могутнім засобом регулювання суспільних відносин. Ті, хто володіли ораторським мистецтвом користувались великою повагою серед населення. Для риторички того часу характерними були прийоми полеміки, гумор, логіка, а для ораторського мистецтва – пози, жестикуляція, відточена інтонація, добірність тексту мови.

Література:

1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Риторика: Навч. посібник. - Львів: Світ, 2001. - 240 с.
2. Виникнення і розвиток риторички / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ua-referat.com/Виникнення_і_розвиток_риторички.

3. Євченко О. В. Риторика. Плани семінарських занять з методичними рекомендаціями і літературою (для студентів усіх форм навчання): Методичні рекомендації. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. – 28 с.
4. Микитюк М. В. Риторика. Курс лекцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.univer.nuczu.edu.ua/tmp_metod/865/ritorika.pdf.
5. Сацюк О. В. Вплив сучасної риторичної науки на сучасні політичні промови / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://academy.gov.ua/ej/ej3/txts/SOCIALNA/06-SACYUK.pdf>.
6. Ухач В. З. Судова риторика (опорні конспекти лекцій). Навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. – Тернопіль: Вектор, 2011. – 112 с.

ВНЕСОК ТЕОФІЛА ОКУНЕВСЬКОГО В РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ КІНЦЯ ХІХ - ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Кузенко Марія

*студентка I курсу юридичного факультету Тернопільського
національного економічного університету*

Українська юриспруденція, зародившись із об'єктивних суспільних потреб, утверджувалася зусиллями не одного покоління громадських культурно-освітніх діячів у важких умовах відсутності власної державності, штучної територіальної розмежованості України. Важливе місце в становленні українського права належить Теофілу Окуневському (1858-1937) – українському юристу, адвокату, послу до парламенту Австро-Угорщини та Галицького сейму, дипломату, політичному і громадському діячу.

Майбутній юрист походив із славетної української родини Окуневських, представники якої прислужилися розбудові національної церкви, освіти й науки, музичного мистецтва й медицини. Його батько Іполит був греко-католицьким священиком, який виконував обов'язки пароха в Радівцях біля Сучави, а також у с. Яворові Косівського повіту. У його сім'ї виховувалося шестеро дітей, найстаршим з яких був син Теофіл. Він народився 7 грудня 1858 року в селі Яворові Косівського повіту, де й зростав і навчався [1, с. 37].

Початкову освіту Теофіл Окуневський здобував у народних школах Яворова та Снятина. Пізніше навчався у Коломийській гімназії, після якої разом зі своїм братом Ярославом вступив до Віденського університету. Ярослав навчався на медичному факультеті, а Теофіл здобував освіту на правничому. Під час навчання майбутній адвокат веде активну громадську

діяльність: у Відні стає членом українського студентського товариства «Січ», певний час є її бібліотекарем, а згодом – почесним членом [3, с. 64].

Ця молодіжна національно-патріотична організація перебувала під патронатом Остапа Терлецького та Михайла Драгоманова, які мали велике значення в формуванні політичних поглядів Теофіла Окуневського. Важливу роль у житті майбутнього юриста відіграло його особисте спілкування з Михайлом Драгомановим. Про це свідчить його листування з видатним громадським діячем, яке в 1905 році було видане друком М. Павликом [4, с. 175].

Після закінчення навчання молодий юрист, відбуває однорічну військову службу, здобувши звання лейтенанта. У 1884 році Теофіл Окуневський розпочав адвокатську діяльність в Станіславі в канцелярії д-ра Квятковського. Із 1885 року Теофіл займався приватною адвокатською практикою у Станіславові, а 1890 р. – відкрив власну адвокатську канцелярію в Городенці. Водночас, проводить активну громадську й просвітницьку роботу: створює товариство інтелігенції «Українська бесіда», в навколишніх селах збирає віче, засновує читальні «Просвіти», організовує гімназію товариства «Рідна школа» в Городенці. Окремим напрямком його громадської діяльності стає допомога своїй сестрі - активістці жіночого руху в Галичині Наталії Кобринській у справі організації «Товариства руських жінок в Станіславові», яке було засновано 1884 р. [3, с. 64].

Двічі Теофіла Окуневського обирали до сейму і двічі – депутатом до австрійського парламенту. В 1897 році він разом із послом австрійського парламенту Юліаном Романчуком виступає на народних вічах і обстоює політичні права українців. Через два роки, в липні 1889 року, Коломийщина висунула його кандидатуру в депутати до Крайового сейму Галичини. Польський табір висунув свого кандидата – коломийського маршала князя Пузину, який отримав 70 голосів, у той час як адвокат Окуневський – 96, застосувавши тактику безпосереднього спілкування з виборцями. [4, с. 175].

Тогочасний Коломийський повіт налічував одне місто, 5 містечок та 69 сіл. Територія того повіту - 210.698 квадр. миль, населення - 110.091 тисяч. Коломия з містечками Гвіздець, Яблонів, Велика Кам'янка, Кулачківці, Печеніжин становила округу, звану Покуттям, в якій було 3 міста, 11 містечок і 206 сіл - повіти Коломийський, Гвіздецький, Заболотівський, Снятинський, Городенківський, Обертинський, Кутський, Косівський і Печеніжинський [7, с. 28].

У автобіографії Т. Окуневський цей період у своєму житті згадує так: «Перший мій публічний виступ був на вічу в Коломії, поруч посла Ю. Романчука, про політичні наші права. Сей виступ мій мав той

наслідок, що в два роки по тім, як Коломийщина зачала шукати за кандидатом на посла до Сойму, то люди самі видвигнули мене на кандидата, хоть я зовсім не мав до сего претензії і уважав, що се місце належиться старшому. Я ж не мав і 30 вимаганих законом років, тай приготовлявся до адвокатського іспиту» [6, с. 53]. Його передвиборча програма кардинально відрізняється від усіх інших. Ходячи від села до села, він розповідав людям про їх права, що до цього ніхто не робив. Суперник Окуневського - князь Пузина був дуже впевнений у своїй перемозі, отож навіть прихопив на вибори поросят і вино, щоб відсвяткувати свою перемогу. Проте, здобути перемогу йому не вдалося [5, с. 53].

Теофіл Окуневський був одним із засновників Української Радикальної Партії, співавтором програми і статуту «Радикалів» (разом із І. Франком і М. Павликом) та Української Національно-Демократичної Партії (1899 р.). Після виборів він став послом (обирався двічі: 1897-1900 та 1907-1918), а Франко і Павлик – ні, отож здобуття нової посади, стало для Окуневського причиною чвар з «однопартійцями». Непорозуміння привели до виходу з партії Окуневського, а пізніше – й Франка. [1, с. 37].

У 50-томному виданні творів І. Франка ім'я Т. Окуневського згадується понад 20 раз у різноманітних ракурсах. В одних випадках хвалить Теофіла, захоплюється, в інших – нещадно критикує [1, с. 37].

Здобувши перемогу, Теофіл Окуневський разом із 13 депутатами створюють депутатський клуб. Ніщивної критики з боку Окуневського зазнавали зневажливі висловлювання в бік українського народу, з цієї ж причини, Окуневський викликає на дуель польського посла Розвадовського. Михайлина Рошкевич згадує про цю подію у своїх спогадах про Івана Франка. «Одного разу я дістала телеграму, щоб зараз поїхати до Львова на похорон тьоті... На похороні зауважили ми, що д-р Озаркевич був щось дуже схвильований... Причиною цього нервування було те, що в той день мав відбутись поєдинок між д-ром Теофілем Окуневським і польським шляхтичем Розвадовським. Коли поєдинок закінчився щасливо для д-ра Окуневського, тоді він виявив причину свого нервування. Між українцями зчинився великий рух і зараз того вечора урядили банкет на честь д-ра Окуневського...» [2, с. 115].

У його юридичній практиці було чимало справ, які відстоювали інтереси українського народу в Галичині. Приміром, в 1894 році д-р Окуневський виступив проти австрійського намісника графа Казимира Фелікса Бадені. Через це прокуратура почала проти нього судовий коломийський процес, який він блискуче виграв. Також резонансною була судова справа, в якій адвокат відстоював гідність українського студентства: в 1908 році Генрик Сенкевич публічно зневажив українських студентів на чолі з Ярославом Веселовським. Вони проводили голодування перед

Віденським трибуналом, через свавілля влади на Галичині. Теофіл Окуневський став на захист студентів і виграв судовий процес [6].

Саме з ініціативи Теофіла Окуневського австрійський уряд побудував лікарні в Надвірні і Жаб'є. Також він домогся виділення коштів на побудову дороги Косів-Жаб'є, яку побудували італійці й вона досі називається в народі цісарською [1, с. 37].

Упродовж 1918-1919 років Теофіл Окуневський – член Української Національної Ради ЗУНР. Як державний представник вів переговори з угорськими політиками про співпрацю, а згодом із чехами в Празі про припинення українсько-польської війни та про українсько-чеський військовий союз проти поляків. Був на дипломатичній роботі у Франції, брав участь у Паризькій мирній конференції 1919–1920 рр.; під час аудієнції в міністра закордонних справ США йому було обіцяно вирішення проблеми Східної Галичини шляхом плебісциту. Коли республіка зазнала поразки, то Окуневський переїхав у Городенку, де і жив до кінця своїх днів, там і поховали видатного адвоката. Теофіл Окуневський помер 19 липня 1937 році, а його родину більшовики у 1939 році вивезли до Сибіру [6].

Таким чином, Теофіл Окуневський відіграв важливу роль в історії української юриспруденції. Завдяки активній суспільній діяльності, його здатності переконливо й доступно пояснювати складні правові та політичні питання, адвокат здобув заслужений авторитет серед українського населення Австро-Угорщини кінця XIX - початку XX ст. Він став наймолодшим послом Галицького крайового сейму, який наполегливо відстоював в парламенті існування українців, як окремої нації. Саме за його каденції відбулося визнання польськими політиками окремішності української нації. Адвокат активно боровся за розвиток української мови в шкільництві та адмініструванні. Прихильність виборців здобував не підкупом, а чесно ходив селами, спілкувався з простими людьми, таким чином завойовуючи їх довіру. Адвокат Окуневський став промовистим прикладом справедливості й професійної етичності для сучасних українських політиків.

Література:

1. Гуменюк В. Посол до сейму // Гуцульський календар. – 2003. – С. 37.
2. Коломия й Коломийщина / За ред. М. Савчук. – Коломия, 2007. – С. 28.
3. Мельник В. М. Теофіл Окуневський – посол до галицького сейму (1889–1900 рр.) / URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/10149/3/06.pdf>.
4. Никифорок В. Карбівничі високого духу // Перевал. – № 1. – 1996. – С. 173-181/
5. Романюк І. Покутський посол // Край. – № 48. – 2008. – С. 64.

6. Черкаська Г. Брати Окуневські / URL: <https://uamodna.com/articles/braty-okunevsjki>].

7. Чорновол І. Дуель Теофіла Окуневського // Літературно-краєзнавчий альманах «Ямгорів». – Городенка, 1995. – С. 112-116/

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ СІМЕЙНИХ ПРАВОВІДНОСИНИ ЗА «РУСЬКОЮ ПРАВДОЮ» ТА РИМСЬКИМ ПРАВОМ

Плюта Катерина Любомирівна

*студентка II курсу юридичного факультету Тернопільського
національного економічного університету*

Сімейні правовідносини - це врегульовані нормами сімейного характеру відносини, засновані на фактах шлюбу, споріднення, усиновлення (удочеріння) або інших форм прийняття дітей на виховання, суб'єкти яких пов'язані між собою взаємними правами і обов'язками, спрямованими на виконання сім'єю своїх основних соціальних функцій. Сім'я - це соціум, в якому протікає життя людини. Тому сімейні правовідносини завжди мають деяку протяжність в часі (місяці, роки, десятиліття) на відміну від цивільних правовідносин, які можуть тривати дні, години, хвилини і навіть секунди.

Метою наукової роботи є порівняльно-правовий аналіз сімейних правовідносин за «Руською правдою» та римським правом. Отже, для того, щоб глибше ознайомитись з характерними рисами сімейних правовідносин ми розглянемо два важливих джерела у світовому праві, а саме найвизначніший збірник стародавнього руського права - «Руську правду» та правову систему Стародавнього Риму - римське право.

«Руська правда» мала величезне значення для подальшого розвитку українського, російського, білоруського, а почасти й литовського права. Відомо понад 100 списків «Руської правди», які прийнято поділяти на три редакції-коротку, розширену та скорочену (окремі дослідники виділяють п'ять і більше редакцій). Кожна з редакцій відбиває певний ступінь зрілості феодальних відносин. Основним джерелом «Руської правди» були норми звичаєвого права.

Римське право - правова система Стародавнього Риму, що діяла в Римській державі та Візантії. Розвиток римського права охоплює понад тисячу років юриспруденції, від Законів Дванадцяти таблиць до лат. *Corpus Iuris Civilis* імператора Юстиніана I. Важливим джерелом римського права як і «Руської правди» були звичаї, проте були ще закони,

едикти магістратів, сенатуконсульти, діяльність юристів, імператорські конституції.

«Руська правда» не містила спеціальних статей, які регулювали би сімейно-шлюбні відносини, за винятком ст. 1 (Коротка редакція), де йшлося про родичів, пов'язаних правом та обов'язком кровної помсти. З прийняттям християнства сімейно-шлюбне право було багато в чому запозичено від Візантії. Формування норм шлюбно-сімейного права на Русі відбувалося внаслідок поєднання місцевих правових звичаїв і привнесених від кінця X ст. християнських. На відміну від візантійських церковних норм, якими за певні правопорушення передбачалися смертна кара чи покалічення, руська система покарань була набагато ліберальнішою. Нею передбачалися епітимійні санкції, тобто покаєння, а також грошові штрафи на користь єпископа. Шлюб, як і розлучення, монополюно здійснювалися церквою. «Без вінчання одруження є незаконним і неблагословенним», - свідчили церковні настанови. Шлюбний вік для нареченого наставав із 15 років, а для нареченої - з 13-річного віку. Цих норм часто не дотримувалися. Шлюби між 10-річними були звичним явищем. Більше двох разів одружуватися не дозволялося. Священикам заборонялося благословляти такий союз, адже за порушення цієї норми їм загрожувало відлучення від церковного сану. Приводом для розлучення були в переважній більшості провини жінки. Хоча інколи вона також могла бути ініціатором розлучення. Це могло статися, коли чоловік мав великі борги, будучи неплатоспроможним, або зловживав спиртними напоями [1]. Розірванню шлюбного союзу і створенню нової сім'ї Церква чинила всілякі перешкоди. Своїй першій дружині чоловік мав виплатити велику матеріальну компенсацію, а також повинен був сплатити штраф на користь церковної влади. Його розмір залежав від соціального статусу чоловіка.

Церковними канонами на Русі заборонялися двоєженство, одруження кровних родичів, а також шлюби християн із представниками нехристиянських віросповідань [2].

У Київській Русі взаємини між чоловіком і дружиною здійснювалися на принципах рівноправності, духовності, гуманізму і справедливості. Правове становище жінки в сім'ї було, як для того часу, на високому рівні, її права охороняла держава. Матір за руським правом мала набагато вищий правовий статус ніж за римським правом, за яким дочка, дружина, матір завжди потребували опікуна та визнавалися все життя не «правосильними». У Київській Русі жінка була наділена цивільною дієздатністю і за життя чоловіка зберігала своє окреме майно, яке й після його смерті не входило до спільної спадщини, а вона ставала повноправним головою сім'ї. Жінка самотійно вела господарство, розпоряджалася власністю і від неї залежало відділення синів для ведення

власного господарства. Жінка могла укласти різноманітні договори купівлі-продажу, позики, застави, дарування, успадкування [3].

На жаль, наші літописи зовсім не згадують про жінок, які не належали до панівних класів. Тому з'ясувати, на яких правових засадах будувалися майнові відносини між чоловіком та дружиною у сім'ях селян та міщан, важко. У народі міцно жила ідея приналежності дружини чоловікові, тому представниці нижчих соціальних груп, ймовірно, не мали права розпоряджатися своєю власністю [4].

Римські юристи більше приділяли увагу сімейним відносинам, ніж законодавці давньоруського права. На відміну від «Руської правди» у римському праві існував поділ сім'ї на два види. Первісно існувала агнатична сім'я. Агнатами називалися особи, які були підвладними одному домовладці, а саме: дружина і діти (законні, узаконені, усиновлені), онуки, онучки і правнуки домовладки, але тільки по чоловічій лінії. Поступово римляни віддають перевагу кровному спорідненню, яке стало основою когнатичної сім'ї. Деякий час ці два види сім'ї існували паралельно, але когнатична сім'я, заснована на природному, кровному спорідненні (*cognatio*), витісняє агнатичну [5].

Також римське право відрізняється від давньоруського права тим, що римські юристи виділяли види шлюбу. Римляни розрізняли (аж до часів Юстиніана): 1) законний римський шлюб, тобто шлюб між особами, які володіли правом *jus connubii* - між громадянами; 2) шлюб між особами, які цим правом не володіли – між перегринами. Оскільки шлюб – це союз чоловіка й жінки, то для вступу в цей союз передбачається виконання таких умов: а) згода на шлюб нареченого і нареченої, а коли вони перебували під владою домовладки, то і його згода. Якщо з якихось причин домовладка не давав такої згоди, то його можна було примусити до цього через магістрат; б) важливою умовою вступу в шлюб була наявність права вступати в шлюб *jus connubii*. Цим правом тривалий час наділялися тільки римські громадяни і деякі латини. Лише з 212 р. це обмеження було анульовано. Едиктом імператора Каракали всім підданам Римської імперії було надане римське громадянство; в) додержання шлюбного віку для жінок 12, а для чоловіків 14 років. Римляни вважали, що саме в цьому віці досягається зрілість, з чим пов'язувалася здатність народжувати дітей: не можна було вступати в другий шлюб, не розірвавши першого; недопущення близького споріднення між нареченими [6].

Також у римському праві чітко описувалися правові відносини між батьками і дітьми. За загальним визнанням римських юристів, такої влади над дітьми, як у римлян, не знав жоден інший народ. У стародавні часи це була, як уже зазначалось, абсолютна влада патріархального домовладки, самодержця всієї сім'ї. У майновому відношенні син, як підвладна особа,

був особою чужих прав. Він мав цивільну правоздатність, але не для себе, а свого батька. Усе, що син набував, автоматично ставало власністю батька. При цьому батько за зобов'язання дітей не відповідав. Тільки за делікт (правопорушення) він ніс повну відповідальність, а саме: або відшкодувати заподіяні втрати, або видати винного потерпілому. В особистому відношенні викидати новонароджених дітей було заборонено вже імператором Ромулом, хоч продаж дітей допускалася. втратила майже всю свою патріархальну гостроту. Щодо майнової самостійності, то на перших порах вона йде тими ж шляхами, які були визначені стосовно рабів. Як рабам, батьки часто виділяли своїм повнолітнім дітям певне майно для самостійного господарювання – пекулій. Проте згодом становище дітей домовладки чимраз більше віддаляється від становища рабів. Першим кроком у цьому напрямі була постанова часів Цезаря або Августа, за якою все те майно, здобуте сином на війні або військовій службі, належало йому як його власне майно, і він міг вільно ним розпоряджатись. Нові обмеження майнової сторони влади батька встановив наказ імператора Костянтина, за яким все те, що одержано дітьми (не тільки сином) у спадщину від матері, вважалося їхньою власністю. Врешті-решт була визнана майже повна майнова самостійність дітей, а разом з тим зруйнована початкова юридична єдність сім'ї: тепер сім'я з юридичного боку не була єдністю, а союзом осіб, кожна з яких була самостійним суб'єктом прав, котрий може мати майно, виступати стороною в судовому процесі і укладати юридичні угоди. Батьківська влада виникає насамперед природним чином внаслідок народження дитини в законному шлюбі. Закононародженими вважалися діти, які народилися під час шлюбу, а також ті, які народилися після спливу 181 дня після одруження і не пізніше 300 днів після смерті чоловіка. Кожна дитина, народжена заміжною жінкою, вважалася сином або дочкою її чоловіка, поки не буде доведено протилежне. Батьком дитини вважався той, на кого вказує факт шлюбу. Щодо незаконних дітей, тобто народжених поза шлюбом, то батьківська влада може бути встановлена тільки шляхом узаконення. Право на узаконення з'являється тільки в період абсолютної монархії і тільки для *liberinaturs* – так званих природних дітей. Щодо чужих дітей, то батьківська влада могла бути встановлена шляхом усиновлення, форми якого розрізнялися залежно від того, хто усиновлювався: усиновлення особи власних прав називалося *argratio*, а усиновлення особи чужих прав (підвладної) [7].

Таким чином, порівнюючи сімейні правовідносини за «Руською правдою» та за римським правом варто відзначити, що не зважаючи на відмінності цих джерел права, спільним є те, що у будь-який час та у будь-якій державі роль шлюбно-сімейних відносин заключалася у таких аспектах як: народження дітей, їхнє виховання, передавання наступним

поколінням культури, традицій, мови, досвіду попередніх поколінь, а також окреслюється роль сім'ї як визначальної ланки у збереженні етносу.

Література:

1. Захарченко П. П. Історія держави та права України: Навч. посіб. для дист. навч. - К.: Університет «Україна», 2005. - С. 30-31.
2. Ухач В. З. Історія держави і права України: Навчальний посібник (конспекти лекцій). – Тернопіль: Вектор, 2017. – С. 50.
3. Бойко І. Й. Правове регулювання цивільних відносин в Україні (IX – XX) : навч. посіб. / І. Й. Бойко ; Львів. нац. ун-т. ім. Франка – К. : Атіка, 2013. – 347 с.
4. Омелянчук С. В. Майнові відносини подружжя за давньоруським правом / С. В. Омелянчук // Вісник Нац. ун-ту внутр. справ. – Вип. 29. – X. : Нац. ун-т внутр. справ. ; відп. ред. О. М. Бандурка, 2005. – С. 208–213.
5. Агафонов С. А. Римське право: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. - К.: КНЕУ, 2005. - С 42-57.
6. Підпригора О. А., Харитонов Є. О. Римське право: Навчальний посібник. - К.: Юрінком Інтер, 2003.- ст. 277-292.
7. Основи римського приватного права: Підручник / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, М. В. Домашенко та ін.; За заг. ред. В. І. Борисової та Л. М. Баранової. - X.: Право, 2008. - С. 43-56.

ЄВРОМАЙДАН – НЕЗАБУТНЯ СТОРІНКА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ

Хвіст Вікторія Олексіївна

кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і суспільних наук Національного університету біоресурсів і природокористування України

Яковенко Юлія Валеріївна

студентка 6 групи спеціальності облік і аудит економічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

На сьогоднішній день немає жодної людини, яка б не чула слова «війна» або «революція». У світі кожного дня відбуваються терористичні акти, під час яких безжально вбивають десятки, а то й сотні людей. Здавалося, що все це відбувається десь далеко і ніколи нас не торкнеться. Про війни та революції донедавна можна було тільки почути з переказів дідів, прочитати в історичній літературі, або ж побачити у художніх чи документальних фільмах. Нажаль, вони стали реальністю нашого

сучасного життя, оскільки наша земля знову, вже на початку ХХІ століття, стала епіцентром революційних потрясінь та збройної агресії, а насправді, хоч й неоголошеної, але війни [1].

Впродовж цих років, від самого початку і до сьогодні, опубліковано безліч статей, видано численні монографії, спогади учасників. В усіх них авторами висвітлено під різними кутами зору різноманітні події майдану [2]. Переосмислити та ще раз проаналізувати події п'ятирічної давнини, дати їм власну оцінку і є метою даної роботи.

«Студентська дискотека», як її називали ображені політики, переросла у чергову революцію. Люди, а насамперед, студентська молодь, яким набридло бути маріонетками в чужих політичних іграх, відстоюють своє законне право на справжню свободу і державну незалежність. В потужному революційному пориві суспільство виступило категорично проти діючої влади, водночас, жовту картку недовіри отримали тоді й опозиційні політичні сили [1].

Хвиля масового невдоволення була настільки непрогнозованою, що ні влада, ні опозиція не були готові до такого розвитку подій. Перші дні на Євромайдані не було жодної символіки ЄС. Виявилось, що купити чи дістати десь прапор Євросоюзу є майже нереальним. Це свідчить про те, що центру, який би генерував єврореволюційні настрої не було. Тому, будь-хто, особливо з політиків, присвоюючи собі заслуги у виникненні Євромайдану, просто лукавить.

Справжніми ж причинами виникнення Євромайдану були: тіньова економіка, зростання корупції та хабарництва, безвідповідальність влади та її авторитарний характер, навмисне знищення армії, зубожіння села, тобто практично все, що зруйнувало за чверть століття потужний потенціал країни і гальмувало та заважало їй рухатись вперед на зустріч успіху та прогресивним змінам [3].

Маса громадських організацій, ініціативних груп, лідерів громадської думки об'єднались в один суспільний рух. На відміну від ірраціонального початку Помаранчевої революції, Євромайдан – це усвідомлений крок кожного учасника. Я переконана, що якби цей рух був ініційований та керований опозиційними політичними силами, то влада швидко знайшла б ниточки, за які смикати тих, хто є противагою діючій владі і тій же системі координат, в тому ж владному механізмі. Але в тій ситуації примусити людей добровільно залишити головну площу країни не зміг ніхто. У 2004-му ж році достатньо було закликати Тимошенко чи Ющенка звільнити Майдан і на наступний день Помаранчева революція була б завершена [3].

В суспільстві з'явилась надія на зміни. Тема євроінтеграції настільки широка, що органічно об'єднує в собі ідеї зовнішньополітичного курсу та внутрішніх економічних, соціальних, політичних змін. Спектр учасників

Євромайдану включав у себе всі демографічні та соціальні групи. Спонсорами Євромайдану став кожен, хто брав у ньому участь, адже сьогодні просто поїхати у столицю і прожити там хоча б день вартує декілька сотень гривень.

Згадуючи обіцянки політиків варто помітити й те що ті, хто п'ять років тому відстоював європейський вибір України, забуті. Адже нинішня влада не виконала жодної обіцянки з тих, які були виголошені зі сцени.

Тоді опозиція, а сьогодні влада обіцяла справедливе розслідування, спокій в країні і не забувати про героїчний подвиг своїх співвітчизників. *«Я з ганьбою жити не буду. Якщо куля в лоб, то куля в лоб, але чесно, справедливо. Зроблю до останньої секунди все, щоб кожна людина в цій країні зберегла своє життя»*, - виголошував зі сцени Арсеній Яценюк. *«Це справа честі українських правоохоронних органів, української прокуратури, українських судів. У найкоротші терміни залучити до відповідальності не тільки виконавців, не тільки снайперів, але і командира, який віддав цей наказ...»* - обіцяв Петро Порошенко [2].

Тут вартує додати, що ці обіцянки не були виконані, бо їх давали, хоч і представники опозиційних сил, але старої генерації українського політикуму, тому життєво необхідно для розвитку української держави якісно оновити політичну еліту, залучати нових лідерів, які будуть здатні скерувати суспільство в прогресивному напрямку, які матимуть довіру і повагу в українців і в світової спільноти.

Євромайдан продемонстрував, що коли громадяни стають не об'єктами, а суб'єктами політики – це велика сила. Таким чином, події Євромайдану стали прикладом прояву українцями неабиякої сили, мужності, гідності, віри та міцності духу. Вони показали усьому світу, що вищою метою для українського народу є збереження людських цінностей та основ демократії. А будь-яке зазіхання на них з боку ворогів зазнає невдачі і буде покаране. Проте, відстоюючи ці ідеї довелося заплатити дорогою ціною – кров'ю *«Небесної Сотні»* – патріотів, які поклали своє життя на вівтар свободи рідної Батьківщини. В цих трагічних подіях смерть кожної людини - це не просто втрата однієї сім'ї, а біль усього народу. Революція Гідності показала, що в країні настав час для реальних реформ та кардинальних змін. Саме тепер українцям вдалося скинути ярмо «радянського совка» та стати на шлях формування повноцінного громадянського суспільства [1].

Але боротьба за свою державу ще не завершилась. Наступним випробовуванням для України стала анексія Криму Російською Федерацією та війна на Сході, яка триває й досі [1].

Отож, протест на Майдані, зміна влади не принесли очікуваних перемін та покращення життя. Політики, на яких люди поклали великі надії не виправдали їх, як результат - війна триває й до сьогодні.

Література:

1. Виклики історії: революція гідності. АТО – війна за незалежність. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zno.academia.in.ua/>
2. Від Євромайдану до кровопролитної війни. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dw.com/uk>
3. Причини поразки Євромайдану. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blogs.ipress.ua/blogs>

ВНЕСОК НЕУРЯДОВИХ НАУКОВО-ГРОМАДСЬКИХ УСТАНОВ У ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ (1939 – СЕРЕД. 50-Х РР. ХХ СТ.)

Ухач Василь Зіновійович

кандидат історичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

У контексті висвітлення питання інституціалізація досліджень українського самостійницького руху, в умовах часто повільного утворення державою нових інституційних органів, покликаних відновлювати та зберігати національну пам'ять Українського народу, надзвичайно важливу роль відіграли незалежні неурядові науково-громадські установи. Чільне місце у цьому переліку належить Центру досліджень визвольного руху (далі - ЦДВР), заснованому у жовтні 2002 року у м. Львові.

ЦДВР вдалося налагодити плідну співпрацю із Львівським представництвом Українського інституту національної пам'яті, Секретаріатом Президента України (в окремі періоди), державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, насамперед західних областей, науковими установами – Інститутом українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Львівським національним університетом ім. І. Франка, Дніпропетровським національним університетом, Українським католицьким університетом, Національним університетом «Острозька академія», Центром дослідження геноциду та резистансу Литви, краєзнавчими музеями [1, с. 256-257]. Із 2012 року ЦДВР є організацією-членом Платформи європейської пам'яті та сумління (штаб-квартира у м. Празі) [2, с. 455], покликаною досліджувати діяльність та злочини тоталітарних режимів у Європі у ХХ столітті та не допустити відновлення тоталітаризму у Європі [3].

Окрім вивчення історії державних утворень, громадсько-політичних рухів, військових формацій, карально-репресивної політики окупаційних режимів на українських землях у ХХ столітті [3], ЦДВР розробляє: навчальні програми; надає юридичним та фізичним особам консультації та експертні оцінки з питань українського визвольного руху, особливостей карально-репресивної політики окупаційних режимів; сприяє громадянам у пошуку архівної інформації щодо жертв репресій та учасників українського самостійницького руху; здійснює аналіз та розробку програм у сфері збереження національної пам'яті; опрацьовує досвід

посткомуністичних країн Східної та Центральної Європи у сфері подолання наслідків тоталітаризму [2, с. 455].

У діяльності ЦДВР можна виокремити кілька напрямів:

- архівний – Центр володіє насправду унікальним архівом документів з історії визвольної боротьби націоналістичного підпілля та Української повстанської армії, фотоархівом [3]. Знаковою подією стало відкриття 19 березня 2013 року «Електронного архіву визвольного руху» [4] - плоду трьохрічного спільного проекту Центру з колегами Львівського національного університету ім. І. Франка та співробітниками музею-меморіалу «Тюрма на Лонцького» [5]. Особливістю Е-архіву є його перманентне поповнення електронними копіями документів з історії ОУН та УПА, яке на сьогодні нараховує до 14 000 систематизованих та описаних документів, які безперечно будуть корисні як науковцям, так і зацікавленим історією національно-визвольного руху;

- бібліотечний напрям передбачає володіння Центром спеціалізованою бібліотекою (бл. 9 тис. томів) та архівом (бл. 100 тис. одиниць). Найбільш повно представлені видання з тематики ОУН і УПА [3];

- консультаційний напрям роботи Центру фокусується на наданню фізичним та юридичним особам експертних оцінок з різнопланових аспектів проблематики українського визвольного руху;

- популяризаційний напрям діяльності передбачає активну навчально-методичну роботу в освітянському, студентському середовищі. Зокрема, спільно з окремими університетськими установами, ЦДВР щорічно (у 2018 р. відбудеться вже 7-й) організовує всеукраїнський конкурс студентських наукових робіт «Український визвольний рух 1920-1950-х років» [6];

- плідною є і видавнича діяльність ЦДВР. У співпраці з Інститутом українознавства ім. І. Крип'якевича НАН, Центр видає науковий часопис «Український визвольний рух» (станом на 2017 рік в науковий світ вийшло 21 число) [2]. Аналіз випусків часопису дозволяє виокремити тематичну проблематику, зокрема: джерела до історії українського визвольного руху; історію УВО та ОУН у 1920-1939 рр.; ідеологія визвольного руху; період збройної боротьби ОУН і УПА; теорії та методології, історіографії, термінологічного апарату дослідження українського визвольного руху; знакові постаті, символіку визвольного руху [7]. Окремі збірники часопису «Український визвольний рух» мають чітку тематичну спрямованість і приурочувалися, зокрема до 75-чя ОУН (Зб. 3) [8], життєвому шляху та боротьбі очільників визвольного руху – Є. Коновальцю (Зб. 8, 16) [9], Р. Шухевичу (Зб. 10) [10].

Зусиллями співробітників Центру організовано документальні виставки «УПА: історія нескорених» (2007 рік, авт. кол.: В. В'ятрович, Р.

Забілий, І. Дерев'яний, П. Соболю, О. Сало), «Сила волі: провідники визвольного руху: Є. Коновалець, С. Бандера, Р. Шухевич, В. Кук» (авт. кол.: В. В'ятрович, І. Дерев'яний, Р. Забілий, В. Стефанів, А. Шевців, О. Сало) [11].

Отже, ЦДВР за роки свого існування, попри відсутність державної підтримки, набув своєрідного статусу не тільки регіонального, а й всеукраїнської інституційної установи, що намагається бути на вістрі суспільних процесів, орієнтованих на визначення місця і ролі визвольної боротьби в історії, національній пам'яті, суспільно-політичному житті українського народу [1, с. 256].

Не маємо права оминати і наполегливу працю створених у різні роки, часто тимчасових регіональних центрів, які досліджували окремі проблеми українського визвольного руху і виконали свого роду роль інституційних центрів у своїх регіонах. Так, ще в березні 1992 року з ініціативи світлої пам'яті професора Я. Дашкевича, громадських (зокрема, комбатантських) організацій у м. Львові при відділенні Інституту української археографії НАН України, утворено Центр документації національно-визвольної боротьби, який при певній фінансовій підтримці держави та діаспорних організацій, поставив за мету збір матеріалу до історії національно-визвольної боротьби 40-5-х років ХХ століття у містах Києві та Львові.

У контексті реалізації регіональних досліджень українського визвольного руху науковцями Інституту історії та політології Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника та Інституту політичних та етнонаціональних досліджень ім. І. Кураса НАН України започатковано діяльність Наукового центру досліджень українського визвольного руху [13, с. 5, 14]. Обравши наукову тему «Український національно-визвольний рух на Прикарпатті у ХХ столітті», співробітники Центру основну увагу сконцентрували на підготовці академічного археографічного видання, яке б висвітлювало усю гостроту історичного процесу пов'язану з передумовами, причинами, генезою, особливостями розгортання українського самостійницького руху на Станіславщині [14, с. 5]. Науковим плодом праці дослідників стало видання двох томів документів і матеріалів про національно-визвольну боротьбу на Прикарпатті у 30-50-х роках ХХ століття [15], організація всеукраїнських наукових конференцій: «Роман Шухевич в українському національно-визвольному русі ХХ століття» (2007 р.) [16], «Степан Бандера в українському національно-визвольному русі ХХ століття» (2008 р.) [17].

Таким чином, значну роль у розробці, популяризації проблематики українського визвольного руху відіграли недержавні, науково-громадські установи, які завдяки меценатській, грантівській фінансовій допомозі,

налагоджували співпрацю між науково-дослідницькими, університетськими закладами, органами місцевої державної влади та місцевого самоврядування, в умовах доволі кволої державної політики комомерації, виконали функції свого роду інституційних органів у дослідженні актуальних питань українського самостійницького руху 30-50-х років ХХ століття.

Література:

1. Центр досліджень визвольного руху обрав нове керівництво та визначив напрями подальшого розвитку // Український визвольний рух. 2007. Зб. 11. С. 256-257.
2. В'ятрович В.М. Центр досліджень визвольного руху // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К.: Наукова думка, 2013. Т. 10: Т-Я. С. 455.
3. Центр досліджень визвольного руху / URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення 11.07.2018 р.).
4. Відкрито Інтернет-архів визвольного руху / URL: <http://www.istpravda.com.ua/short/2013/03/19/117950/> (дата звернення 13.07.2018 р.).
5. У Львові презентують архів Українського Визвольного Руху з 10 тисячами раніше недоступних документів / URL: <http://ounuis.info/publications/item/48-u-lvovi-prezentuyut-elektronnyj-arxiv-ukrayinskogo-vyzvolnogo-ruxu-z-10-tysyachamy-ranishe-ne-dostupnyx-dokumentiv.html> (дата звернення 13.07.2018 р.).
6. Конкурс студентських наукових робіт «Український визвольний рух 1920-1950-х років» / URL: <http://www.cdvr.org.ua/content/конкурс-студентських-наукових-робіт-український-визвольний-рух-1920—1950-х-років>—2017 (дата звернення 14.07.2018 р.).
7. Діяльність Центру досліджень визвольного руху / URL: <dspace.nbuv.gov.ua> (дата звернення 16.07.2018 р.).
8. Український визвольний рух: науковий збірник / Центр досліджень визвольного руху, Ін-т україн-ва ім. І. Крип'якевича НАН України Львів: Мс. Зб. 3: До 75-ліття Організації Українських Націоналістів. 2004. 303 с.
9. Український визвольний рух: науковий збірник / Центр досліджень визвольного руху, Ін-т україн-ва ім. І. Крип'якевича НАН України. Львів, 2006. Збірник 8. 312 с; Український визвольний рух: науковий збірник / Центр досліджень визвольного руху, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України Львів, 2011. Збірник 16. 320 с.
10. Український визвольний рух. Зб. 10: До 100-річчя від дня народження Романа Шухевича / Центр досліджень визвольного руху, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Львів, 2007. 352 с.

11. Документальна виставка «УПА: історія нескорених» / URL: www.cdvr.org.ua/.../книга-відгуків-на-фотовиставці-«упа-і... (дата звернення 25.07.2018 р.).
12. Дашкевич Я. Національно-визвольна боротьба 40-50-х років у світлі ворожих архівів. В кн.: «Учи неможними устами сказати правду»: історична есеїстка. К.: Темпора, 2011. С. 214.
13. Науковий центр дослідження українського національно-визвольного руху Інституту історії і політології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника та Інституту політичних та етнонаціональних досліджень НАН України / URL: www.ru.if.ua/inst/ndc/tp1.htm (дата звернення 24.07.2018 р.).
14. Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Док-ти і мат-ли / Відповідальний редактор проф. М. Кугутяк. Том. 2. Книга 1 (1939 – 1945). Івано-Франківськ: КПФ «ЛІК», 2009. С. 5.
15. Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відп. ред. проф. М. Кугутяк. Т. 1. Кн. 2 (1929–1939). Івано-Франківськ: КПФ «ЛІК», 2014. 600 с; Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / Відповідальний редактор проф. М. Кугутяк. Том. 2. Книга 1 (1939 – 1945). Івано-Франківськ: КПФ «ЛІК», 2009. 600 с.
16. Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітницький краєзнавчий часопис / Матеріали Всеукр. наук. конф. «Роман Шухевич в українському національно-визвольному русі ХХ», 17-18 травня 2007 р. 2008. Ч. 14. 580 с.
17. Міжнародна наукова конференція «Степан Бандера в українському національно-визвольному русі ХХ століття» / URL: <http://www.if.gov.ua/news/7866> (дата звернення 24.07.2018 р.).

**РОЛЬ МІКУЛАША ОЛАГА У ПОШИРЕННІ КОНТРЕФОРМАЦІЇ
НА ТЕРЕНАХ СЛОВАЧЧИНИ**

Борис Іван Іванович

*аспірант, Державний вищий навчальний заклад "Ужгородський
національний університет"*

Великою перепоною в поширенні реформаційних поглядів на теренах Словаччини у другій половині XVI ст. була діяльність нового архієпископа та видатного політика Мікулаша Олага, який народився у 1493 р. в Сібіні (Трансільванія). У 1505-1512 рр. навчався у Великому Варадині в капітульній школі, котра була керована в стилі Ренесансу. Після закінчення школи декілька років провів у замку Владислава II. Під впливом Людовіка II та Яна Борнемісси ступив на церковний шлях. У 1516 р. став секретарем єпископа Юрія Сатмарі в Печі, а у 1518 р. був висвячений за священника і став у Печі каноністом. Від 1523 р., коли Сатмарі став Естергомським архієпископом, Олаг діяв як каноніст Естергомської капітули. У 1526 р. став секретарем королеви Марії. У замковій службі не був занадто задоволений, тому що прагнув до більших висот. Разом з королевою Марією брав участь у Аугсбурзькому засіданні, де при різних нагодах, хоча й неуспішно, намагався від Фердинанда I отримати місце єпископа. У 1531 р. супроводжував королеву Марію до Бельгії як її новий провідник. Олаг був по суті ренесансною людиною, яка прагнула успіху та досягнення цінностей. Удома, в Угорщині, а ще більше в Бельгії, зустрічався з гуманістами. У тісному писемному зв'язку був з Еразмом Роттердамським [2, с. 11-95; 5, с. 103].

У 1542 р. Мікулаш Олаг повернувся на постійне місце проживання у замок Фердинанда I, де почав кар'єру як королівський радник. У 1543 р. став загребським єпископом та водночас був угорським секретарем. Фердинанд I назвав Олага єпископом аж після третьої інтервенції єпископа Вардая. Олаг сприймав посаду загребського єпископа тільки як перший рівень своєї кар'єри і не бажав на ній довго затримуватися. Поступово роль Мікулаша Олага в палаці Фердинанда I покращувалася. У 1548 р. був названий єпископом у Ягрі, заступником якого був Антон Веранчіч. У 1553 р. здійснилася життєва мрія Олага, і його проголосили Естергомським архієпископом [1, с. 17].

Як голова угорської церкви, Олаг бачив своє завдання у знищенні зовнішніх та внутрішніх причин неприяного ставлення католицької церкви в Угорщині. В інтересах успішної Контрреформації вирішив

збільшити пенсії архієпископів декількома заходами. Оцінив вигоди, єпархії без єпископів взяв під свою юрисдикцію і запровадив минулі пропозиції Естергомських архієпископів (внесок за різання монет). Старався, щоб релігійні закони за користь католицької церкви (особливо закон від 1548 р. в Братиславі) були прийняті та дотримувалися на практиці. За допомогою правителя проштовхнув на засіданні у 1557 р. статті закону, які мали гарантувати повагу, волю, недоторканість та привілеї католицької церкви. Відповідно до тих статей архідияконам та візитаторам не можна було перешкоджати при виконанні їхніх обов'язків. Олаг пояснив видання наказу, згідно з яким світська влада («*brachium saeculare*») повинна була допомагати церкві, у чому полягала авторитетність втручання проти протестантів [1, с. 18].

Мікулаш Олаг на території своєї єпархії не терпів протестантських священників. Заради їхньої ліквідації у 1554 р. Фердинанд I та архієпископ Мікулаш Олаг видали проти прихильників нового євангельського вчення мандат, у якому дуже гостро говорилося про поганих священників з несправедливим вченням нової протестантської релігії [1, с. 18]. Королівські комісари повинні були у своїх місцях відновити відібрані протестантами монастирі, монахи відновити свою первинну роботу, а міські ради як патрони церкви відшкодувати всі завдані збитки. Хоча ставлення правителя до євангельського вчення залишалося негативним, він не виступав проти євангельських міст радикально, тому що вони представляли значне джерело доходів і поповнювали королівську скарбницю.

Мікулаш Олаг на основі 5-ої статті закону від 1548 р. безперервно надсилав відвідувачів до євангельських груп, погрожуваннями та штрафами примушував центрально-словацькі міста вигнати своїх євангельських священників. Закон від 1553 р. наказував правителям церковних маєтків доводити своє управительське право. На практиці цей закон не дотримувався, але Олаг прикладав багато зусиль для його впровадження. У 1560 р. Фердинанд I видав мандат, в якому зазначалося, що церковні маєтки повинні були повертатися католицькій церкві [1, с. 19]. Цьому мали сприяти військові командири та королівські урядовці.

Мікулаш Олаг займався і питанням дисципліни та моралі. У 1557 р. прелати та сановники його єпархії мали прийти до Естергому і прояснити ситуацію, за які заслуги вони отримали свої винагороди. Якщо повертатися в історичний екскурс, то досить поширеним було винагородження так званих візитаторів від рад та сеньйоратів словацьких міст, які сповідували реформаційне вчення. Цим самим вони намагалися задобрити королівських та духовних візитаторів, аби, в свою чергу, ті залишили їх в спокої і не доносили на них вищій світській та духовній владі. Цей наказ встановив, що священники повинні особисто прийти до

Олага і відповіді на вісім питань. Але ця практика («visitation personalis») не була успішна, тому що багато осіб через страх на розслідування не з'явилися. Деякі священники були навіть відлучені (аж 47 осіб, з них 12 з Ліптова) [2, с. 100; 4, с. 71-72]. Мікулаш Олаг встановив регулярні відвідування католицької церкви, які мали гарантувати дисципліну нижчого класу. Намагався і глибше освічувати священників.

Мікулаш Олаг та король Фердинанд I прикладали багато зусиль для стабілізації релігійних стосунків у країні. Це були основні причини, чому Угорщина прийняла запрошення на Тридентський консиліум. Однією з настанов Тридентського засідання був наказ про провінційні єпархіальні синоди, які Олаг так само проводив в своїй єпархії: це був синод у Трнаві в 1557 р. та в Монастирі під Знієвом у 1558 р. 23 квітня 1560 р. він скликав до Трнави дієцезіальний синод, який став першим каменем закладів відновлення католицизму в Угорському королівстві. На ньому було подано тлумачення римо-католицького вчення у 38 главах [3, с. 155]. На цей синод багато священників взагалі не прибуло, тому архієпископ послав по усій дієцезі візитаторів і дав їм директиви. Олаг як Естергомський архієпископ готував візитацію вже від початку свого правління. Під час його діяльності чітко за його настановами була візитована уся Естергомська єпархія. Документи канонічних візитацій цього періоду, що понині збереглися, є свідченням того, що після 1564 р. майже уся Словаччина була охоплена вченням новаторів.

Введення єзуїтів у Словаччину понині залишається пов'язаним з ім'ям Мікулаша Олага. Справу Контрреформації він хотів довірити саме Братству Ісуса. З його задумом погоджувалися і генерал Лаїнез, який цю справу передав духовнику віденської та празької колегії Яну Алфонзу де Вітторія, доброму знайомому Мікулаша Олага.

Цим самим Контрреформація на словацьких землях впродовж другої половини XVI – початку XVII ст. міцно закріпила свої власні положення в церковній системі, про що яскраво свідчить діяльність Естергомського архієпископа Мікулаша Олага та угорського короля Рудольфа II. Але непоступливість міцного базису Реформації, закладеного в першій половині століття, та широка підтримка населення сприяли визнанню власних позицій і основ «нової віри» з боку протестантів, які після Братиславського сейму 1604 р. не прийняли жорсткі вимоги короля щодо їх релігії і не відступили від свого вчення.

Література:

1. Bodnárová M. Protireformácia na Slovensku v prvej polovici 16. storočia / Miloslava Bodnárová. In: Rekatolizácia, protireformácia a katolícka

reštaurácia v Uhorsku / Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2013. – s. 9-21.

2. Bucko V. Mikuláš Oláh a jeho doba, 1493-1568; štúdia zo slovenských dejín 16. storočia / Vojtech Bucko. – Bratislava: Vedecké ústavy mesta, 1940. – 227 s.

3. Kónya P. Konfesionalizácia na Slovensku v 16.-18. Storočí / Peter Kónya. – Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2010. – 232 s.

4. Kvačala J. Dejiny reformácie na Slovensku / Ján Kvačala. – Liptovský Svätý Mikuláš: Tranoscius, 1935. – 303 s.

5. Veselý D. Dejiny kresťanstva a reformácie na Slovensku / Daniel Veselý. – Liptovský Mikuláš: Tranoscius, 2004. – 384 s.

Науковий керівник: Ліхтей Ігор Михайлович, кандидат історичних наук, доцент, Державний вищий навчальний заклад "Ужгородський національний університет"

СУЧАСНІ РОСІЙСЬКІ ІСТОРИКИ ПРО РЕФОРМУ БАНКІВСЬКОЇ СФЕРИ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТОЛІТТЯ

Мамоян Сергій Чолоєвич

здобувач Запорізького національного університету

На початку 1990-х рр., в історіографії окресленої теми простежується спадковість наукових інтересів істориків, започаткованих ними наприкінці 1980-х рр. Продовжили виходити монографії, присвячені відомим меценатам, фінансистам, банкірам. Н. Думова присвятила працю московським меценатам [1], Б.В. Ананьїч калузькому купецтву, І. Білібіну, В. Кокареву та ін. [2]. Згодом російські історики продемонстрували нові підходи до аналізу теми, яку стали висвітлювати крізь призму промислової політики та її ролі в модернізації держави протягом ХVІІІ–ХІХ ст. Складовим модернізації тогочасного суспільства почали присвячувати конференції, учасники яких уперше дали всебічний аналіз причинам і наслідкам реформи на основі неупереджених оцінок. Найактивніше проявили себе науковці Єкатеринбургу, започаткувавши серію наукових конференцій. Так варто згадати роботи В.В. Алексєєва, присвячені питанням модернізації Росії в цивілізаційному вимірі. Науковець зробив спробу уперше відстежити процеси реформ в тісному поєднанні зі світовими тенденціями і змінами, демонструючи комплексний підхід [3], [4].

Історики активізували роботу над темою переосмислення загальної історії царської Росії на межі XIX – XX ст., охопивши питання широкого змісту розвитку економіки, фінансової системи у контексті застосування модернізаційної парадигми. Попри дотичність праць до нашої теми, науковці О.А. Арін [5], В.М. Арсентьев [6], Л.І. Бородкін, Ю.П. Бокарев [7] проаналізували ситуацію на основі нових теоретико-методологічних підходів. Вони розглянули історію імперії в зв'язку з модернізаційними процесами в Європі. Якщо дорадянські вчені підкреслювали, що причинами трансформації банківської системи Росії стали світові процеси, оскільки старі методи роботи банків Росії загальмовували міжбанківські комунікації, то сучасні, наповнили його новим змістом, зробивши акцент на гострій нерозв'язаній у ті часи проблемі пошуку власного автентичного шляху розвитку Росії.

Наразі серед російських економістів і фінансистів точиться дискусія стосовно доцільності копіювання імперією європейського модернізаційного шляху у другій половині XIX ст. Більшість дослідників підкреслюють що невірність наукової парадигми, яка тривалий час полягала в тому, що автори дискутували в рамках «за» чи «проти» наслідування європейських правил і реформ та ставлять питання, що оцінювати ситуацію так неправильно. А.С. Сенявський у праці «Модернизационная парадигма в исследовании российской истории: «за» и «против»» [8] доводить, що варто вести дослідження у напрямі пошуку свого автентичного шляху розвитку і ставити питання чи він такий був можливий? Тому у XIX ст. суспільство розхитали перед вибором: робити реформи на європейський манер чи відставати у розвитку, але мало хто з державників працював у пошуку власне автентичного шляху розвитку для країни.

Слід звернути увагу, що дослідник Мордовського національно дослідницького державного університету ім. М. П. Огарьова з м. Саранськ М.М. Арсентьев у найновіших публікаціях також розвиває думку про власний автентичний шлях розвитку Російсько імперії. Він визнає потребу в реформуванні всіх життєвих складових країни, проте з урахуванням доцільності та можливостей і особливостей регіонів країни [9]. Фактично його погляди цілком збігаються з критикою банківської реформи В. Кокаревим, який одним із перших наголосив, що бездумне копіювання західноєвропейської моделі реформ без урахування російських потреб і реалій згубно впливало на розвиток країни.

Отже, банківська реформа, проведена в Російській імперії у другій половині XIX ст. певною мірою дала поштовх появі нових підходів в історіографії. Якщо в дорадянську та радянську добу історики увесь час розглядали як цю реформу, так і решту прогресивних реформ окресленого періоду з погляду «за» чи «проти» наслідування європейським стандартам

реформ, то наразі пропонується нова наукова парадигма, пов'язана із пошуком у рамках «чи можливий був власний шлях розвитку країни без копіювання західноєвропейських стандартів проведення реформ?». Такий підхід є новим, актуальним і сприяє подальшій науковій дискусії.

Література:

1. Думова Н. Московские меценаты. – М., 1992.
2. Ананьич Б.В. Банкирские дома в России 1860-1914 гг. Очерки истории частного предпринимательства. – Л., 1991.
3. Алексеев В.В. Промышленная политика как фактор российских модернизаций (XVIII–XX вв.) // Промышленная политика в стратегии российских модернизаций XVIII–XXI вв.: материалы Междунар. науч. конф., посвящ. 350-летию Н. Д. Антуфьева-Демидова. – Екатеринбург, 2006. – С. 6–14.
4. Алексеев В.В. Российская модернизация в цивилизационном измерении // Цивилизационное своеобразие Российских модернизаций: региональное измерение: материалы Всерос. научн. конф., 2–3 июля 2009 г. / отв. ред. И. В. Побережников. – Екатеринбург, 2009. – 428 с.
5. Арин О. А. Правда и вымыслы о царской России: конец XIX – начало XX в. – М.: ООО «Ленанд», 2009. – 140 с.
6. Арсентьев В. М. Экономическое развитие России в XIX – начале XX века: опыт применения модернизационной парадигмы // Экономическая история. – 2010/2. – № 9. – С. 4–18.
7. Арсентьев Н. М. Бородкин Л. И., Бокарев Ю. П. [и др]. Проблема модернизации России в XIX–XX вв.: теоретико-методологические подходы, исследовательский опыт» // Экономическая история. – 2007. – № 5. – С. 3–23.
8. Сенявский А. С. Модернизационная парадигма в исследовании российской истории: «за» и «против» // Бюл. Науч. совета РАН по проблемам рос. и мировой экон. истории [Саранск]. – 2008. – № 5. – С. 11–15
9. Арсентьев Н.М. Дилемма индустриализации России в XIX в. // Экономическая история, 2017. – № 3 (38). – С. 31–49.

ЗМІСТ

Теорія держави і права. Філософія права

<i>Бадида Андріанна Юріївна, Туряниця Вікторія Василівна</i> ЗАХИСТ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ ЗАСОБАМИ КОНСТИТУЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ: ОСОБЛИВОСТІ ДОСВІДУ УГОРЩИНИ.....	3
<i>Мамедов Вадим Зульфійович</i> ПРИРОДНЕ ПРАВО, ЯК ОСНОВА СУЧАСНОГО ПРАВОВОГО СУСПІЛЬСТВА.....	8
<i>Тернавська Вікторія Миколаївна</i> СУТНІСТЬ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ЮРИДИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ.....	11
<i>Юрійчук Олена Орестівна</i> ФОРМИ ТОЛЕРАНТНОГО СПІВІСНУВАННЯ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	13
Конституційне право. Конституційне процесуальне право. Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право	
<i>Aleksiej Anatoliewicz Maksurow</i> STANDARDY KOORDYNACJI PRAWODAWSTWA W SPRAWIE PROCESORA URZĘDU REPUBLIKI BIAŁORUSI.....	18
<i>Ковальова Олександра Олександрівна</i> УКРАЇНСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО У СФЕРІ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД.....	19
<i>Колієнко Анжеліка Анатоліївна</i> ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ.....	24
<i>Мерцалов Данило Юрійович, Чукаєва Вероніка Олександрівна</i> КОНСТИТУЦІЙНО – ПРАВОВІ ОСНОВИ СУДОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ.....	26
<i>Роговська Анастасія Ігорівна</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИБОРІВ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ (ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ).....	28

Самощенко Марія Олександрівна ПРАВО НА ПРОВЕДЕННЯ МИРНИХ
ЗІБРАНЬ ЗА КОНСТИТУЦІЄЮ УКРАЇНИ ТА МІЖНАРОДНИМИ
АКТАМИ.....32

Федоров Ігор Олександрович ПРОБЛЕМИ КОНСТИТУЦІЙНО-
ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ВНУТРІШНЬО
ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ.....34

Чепіга Дар'я Олександрівна ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ
СИСТЕМИ ПРОКУРАТУР ТА БОРОТЬБА З КОРУПЦІЄЮ.....37

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне
приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення**

Вороніна Аліна Олександрівна РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ ДОВІЧНОГО
УТРИМАННЯ (ДОГЛЯДУ).....41

Гордєєва Ольга Іллівна УСКЛАДНЕННЯ ПРАВОВІДНОШЕНЬ
ПОДРУЖЖЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ШЛЮБІ.....44

Гулик Андрій Григорович ДЕЯКІ РОЗДУМИ ЩОДО ЕТАПІВ РОЗВИТКУ
ВІТЧИЗНЯНОГО ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА.....48

**Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право.
Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право.
Медичне право. Судові та правоохоронні органи. Адвокатура**

Абражєвич Дар'я Артемівна ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ
ЛЮДЬМИ.....51

Діденко Діана Шахваладівна ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ
НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ЗА ЧИННИМ КПК
УКРАЇНИ.....54

Кравченко Аліна Романівна СУТНІСТЬ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА
ПОДАЛЬШІ НАПРЯМИ ЇЇ ДОСЛІДЖЕННЯ.....58

<i>Кравченко Яна Анатоліївна</i> ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ ЗА ПІДОЗРОЮ У ВЧИНЕННІ ЗЛОЧИНУ.....	60
<i>Проценов Максим Петрович</i> ЩОДО ПИТАННЯ ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДПИСІВ, ВИКОНАНИХ ЗА ДОПОМОГОЮ ТЕХНІЧНИХ ПРИЙОМІВ.....	64
<i>Романюк Анна Романівна</i> ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД ФБР США У ПРОТИДІ ФІНАНСОВИМ ШАХРАЙСТВАМ.....	67
<i>Семенюк Яна Олегівна</i> ОКРЕМІ ЕЛЕМЕНТИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ГРАБЕЖІВ І РОЗБОЇВ.....	69
<i>Сірант Тетяна Олегівна</i> ПРОЦЕСУАЛЬНА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ТА САМОСТІЙНІСТЬ СЛІДЧОГО.....	72
<i>Федченко Володимир Михайлович</i> ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОПУСТИМОСТІ ДОКАЗІВ.....	74
<i>Черненко Максим Володимирович</i> ЗЛОЧИННА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ЇЇ МЕХАНІЗМ.....	78
<i>Черняк Катерина Олександрівна</i> ОКРЕМІ ЕЛЕМЕНТИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ШАХРАЙСТВА.....	80
<i>Чирва Світлана Сергіївна</i> МЕТОДИ ВИЯВЛЕННЯ ФІНАНСОВИХ ШАХРАЙСТВ.....	83
<i>Шпіляревич Вікторія Вікторівна</i> ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАХОДІВ БЕЗПЕКИ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ РЕСПУБЛІКИ САН-МАРИНО.....	85
<i>Яременко Олександр Станіславович</i> ПОНЯТТЯ ТА МЕТОДИ РОЗСЛІДУВАННЯ СЕРІЙНИХ УБИВСТВ.....	90

Історія держави і права. Історія політичних і правових вчень

<i>Железняк Анна Володимирівна</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИНИКНЕННЯ І РОЗВИТКУ РИТОРИКИ В СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ.....	93
--	----

Кузенко Марія ВНЕСОК ТЕОФІЛА ОКУНЕВСЬКОГО В РОЗВИТОК
УКРАЇНСЬКОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ КІНЦЯ ХІХ - ПОЧАТКУ ХХ
СТОЛІТТЯ.....97

Плюта Катерина Любомирівна ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ
СІМЕЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН ЗА «РУСЬКОЮ ПРАВДОЮ» ТА
РИМСЬКИМ ПРАВОМ.....101

Хвіст Вікторія Олексіївна, Яковенко Юлія Валеріївна ЄВРОМАЙДАН –
НЕЗАБУТНЯ СТОРІНКА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ.....105

Історія становлення української державності

Ухач Василь Зіновійович ВНЕСОК НЕУРЯДОВИХ НАУКОВО-
ГРОМАДСЬКИХ УСТАНОВ У ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ
УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ (1939 – СЕРЕД. 50-Х РР. ХХ
СТ.).....109

Історія країн світу та міжнародні відносини

Борис Іван Іванович РОЛЬ МІКУЛАША ОЛАГА У ПОШИРЕННІ
КОНТРЕФОРМАЦІЇ НА ТЕРЕНАХ СЛОВАЧЧИНИ.....114

Мамоян Сергій Чолоєвич СУЧАСНІ РОСІЙСЬКІ ІСТОРИКИ ПРО
РЕФОРМУ БАНКІВСЬКОЇ СФЕРИ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ У ДРУГІЙ
ПОЛОВИНІ ХІХ СТОЛІТТЯ.....117

Підписано до друку 26.10.2018
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 70 прим.

Громадська організація «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. +380979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СІП № 465644
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net
